

Leopold Verbovšek

DANES,
IZ VČERAJ
ZA JUTRI

Založništvo Jutro

Uvodno pojasnilo

Knjigo namenjam ljudem dobre volje, zavednim Slovencem, ki želijo poglobiti znanje o izvoru našega naroda in jezika ter boju za obstanek. Potrudil sem se, da bi v odlomkih predložil bralčevi pozornosti čim več lahko razumljive tematike, zgodovinarjem in jezikoslovcem pa kot spodbudo za razmišljanje o resnicah, ki ne sovpadajo s političnimi stremljenji njihovih delodajalcev. Moje pisanje naj bi tudi pripomoglo k stvarnemu ovrednotenju ugotovitev, ki so se porodile v glavah raznih čaščenenih velikih mož, političnih prisklednikov, ki so znali in znajo papagajsko ponavljati zgodovinske nesmisle doma in v tujini. Še živijo možje (ampak večinoma južno od Nemčije), ki vztrajajo pri naselitvi naših prednikov v VI. stoletju, njihove arheološke ostanke pa pripisujejo izmišljenemu ljudstvu Keltov, izredno bistremu, ki naj bi v štirih stoletjih preplavilo skoraj vso Evropo, nato pa izpuhtelo v nič. Tisti evropski jezikoslovci romanskega porekla, ki so odkrili »narode« kot so bili npr. Oskijci, Umbrijci, Mezapijci, Piceni, Retijci, Noričani, Liburni in bogve katere še, nam tvezijo bedastoče o »keltskem« jeziku. ne znajo pa niti brati venetskih in etruščanskih napisov, kot izjavljajo sami. Ne razumejo pisave, a vendar avtoritativno pojasnjujejo, česar sami niso znali razbrati. Zanimivo je, kako so evropski raziskovalci znali razbrati hierogliffe in klinopise, včasih tudi »rune«, (slo)venetskih pa nikakor ne morejo. Kot pravkar rečeno, za toliko antičnih ljudstev vedo, vendar pa ne znajo odgovoriti, kakšne jezike so ti uporabljali; možen je en sam odgovor: ali so se ta ljudstva izražala v jezikih, ki bi morali zapustiti sledove okoliškim sosedom, ali pa naštetih ljudstev ni bilo. O Slovencih po njihovi pameti ni dobro razpravljati, saj so tudi oni namenjeni pozabi. Slovenci in Hrvati morajo prepustiti prostor Evropi, najraje spet Srbiji, ki bi zagotovila varna vrata v Azijo.

Knjiga pomeni dopolnitev k vsemu, kar sem objavil v prejšnjih dveh: *Komu (ni)smo tujci?*, Jutro 1995 in *V senci zgodovine*, Jutro 1998,

Vsebina

I. JEZIKOVNE OKAMNINE PO EVROPI

Spomini na Venete v tujih jezikih in narečjih.....	7
Nak	7
Način štetja in števnik.....	7
Sardinija in Korzika	7
Jeleni pa taki!.....	8
Bistahar	8
Tistim Slovanom, ki jekla ne poznajo.....	8
Lendava.....	9
Mont Blanc	10
Renče, Arčoni, Rijavci	10
Černo ni vselej črno!.....	10
Vaje v sprenevedanju.....	11
Blek	12
Rakek, Rak(ov Škocjan), Raka, Rakusko.....	12
Dude	12
Sveti Vid, Sankt Veit.....	12
Triglav.....	13
Trst in Hrvati	14
Aquilea – slovensko Oglej.....	14
Zapiski s Kvarnerskih otokov.....	14
Venetske jezikovne usedline v italijanskem imenoslovju	18
Še nekaj drobtinic iz skupne evropske ostaline.....	30
Zanimivosti ni ne konca ne kraja.....	32
Poškilimo še nekoliko v druge jezike in narečja	36
Angleščina.....	36
Nemščina	39
Zanimivosti iz vodnjanskega narečja	40
Nekaj bretonskih besed.....	40
Poitalijančena germanska družinska imena, <i>katerih razširjenost rahlja latinsko pripadnost</i>	<i>41</i>
Odlomki iz Pleteršnikovega besednjaka	44
Davorin Trstenjak, še en izobčen iskalec prekritih korenin	51
Skrajšan benečanski primerjalni slovar	53
Poimenovanja živali.....	61
Poimenovanja jedi	64

Poimenovanje oblačil.....	65
Plovila in zadevne dejavnosti	65
Razni paberki iz benečanskega narečja	69
Slovanske prvine v v padovanskem narečju	80

II. ZGODOVINSKI KALEIDOSKOP

Egipčani, spregledane zamivosti	83
Rimskim šovinistom neljube resnice o Etruščanih	84
Kaj naj bi Starega Rima potomci iskali na Slovenskem?.....	87
Kdo so bili prvi naseljenci na Bavarskem? (Slo)Veneti ali Germani?.....	88
Ali verjamete, da so bili Turki čisto turški?.....	89
Nekaj misli o Hrvatih.....	95
Še o slovenski dvanajstiji	99
Jugoslovanska ZGODBA(Razmišljanje v letu 1988)	100
Od kdaj so nam bratje?.....	101
Velesrbstvo in prodiranje na Zahod.....	104
Besedilo iz leta 1988 ali »kaj je danes drugače?«	111
Hvalnica norosti v dopoljnjeni izdaji – besedilo iz leta 1982	113

III. OGLEJSKI PATRIARHAT IN GORIŠKA NADŠKOFIJA

Oglejski patriarhat in zahodni Slovenci	115
<i>Štefan Kociančič: Zgodovina Goriške nadškofije</i>	128
Obdobje ustanavljanja nadškofije	128
Stanje Cerkev na Goriškem v letih 1500-1751	138
Cerkev na Goriškem v letih 1751-1875	147
Razmere v goriški nadškofiji od leta 1751 naprej.....	155
Za nadškofijo najbolj zaslužni duhovniki do jožefinskega obdobja	161
Ljubljanski škofi.....	162
Tržaški škofi	162
Škofi po drugih mestih	163
Poklon piscu.....	169

I. Jezikovne okamnine po Evropi

Spomini na Venete v tujih jezikih in narečjih

Nak

Noben »slovanski« jeziki, razen našega, ne pozna nikalnice nak, beremo pa jo lahko v albanščini.

Način štetja in števnik

Kot dopolnitev k mojima prejšnjima knjigama navajam še način štetja in števnik. Število 1000 so Slovenci do nedavnega lahko izražali z besedo jezer in šele v novejši dobi s *tisoč*, ne da bi iskali pomoč pri tujcih. Toda srbščina je bila prisiljena poiskati zunaj svojega območja za ta števeni izraz in našla ga je v novogrški besedi *hiljada*. To je mnogo bolj izrazit dokaz kulturnega siromaštva kot naj bi bila slovenska dvojina, o kateri pisarijo srbski akademiki.

Drugače pa je v arabščini. Enako kot v slovenščini se izražajo števila od 21 do 99 s pomočjo zaporedja *enica + desetica*. In kateri naš veleum bi si drznil trditi, da so Arabci živeli ob Germanih ("Nemcih") in se od njih naučili štetja?

Sardinija in Korzika

Sosednim latinskim dedičem ne bo všeč moje spotikanje ob imenu dežele (otoka) **Sardegna (Sardinija)**. V latinščini ne najdem sorodne besedne oblike in v času, ko so v bližnji Toskani prebivali Etruščani in ne Latinci, bi bilo možno poiskati dokaj sprejemljivo obliko **Srednja*, Dežela sredi morja. Sosedna **Corsica (Korzika)** ima lažje sprejemljivo razlago v deblu *car*, čer, gora, Kras, torej **Carsica*, Kraška.

Sardegna, Sardinija, dežela Sardov in ne »Sardincev«. Sardine so lahko le ribe. Po bajkah sodeč naj bi Veneti (Henetoi, Fenikios) tjakaj prišli iz palestinskega Tira. Verjetneje pa drži, da so jo ubrali tjakaj po kopnem do Toskane in to kar peš skozi Podonavje. V njihovi povsem izolirani domovini pastirji še vedno uporabljajo kravje zvonce, ki jih pri morskih živalih ne bi bilo umestno privezovati; oblika je popolnoma ista kot v Alpah. Nekakšnega Kurenta in lesene maske (kot v Cerkljah) ter Kurenta in šop kravjih zvoncev imajo tudi. Veliko je raznih narodopisnih prvin, ki izvirajo iz naše skupne preteklosti, kar pa zavirajo prepisovalske avtoritete tako na italijanski kot na naši strani. Enako

kot pri nas so najstarejše cerkve in fare posvečene sv. Petru. Tudi v kraju **Bosa** v zahodnem delu imajo Sardinici cerkev sv. Petra iz leta 1064. Njihov jezik ima določni člen *sa* (sa oche, ital. occhio, oko, slovenski kazalni pridevnik *si* = sinoči, snoči, dan-e-s = danes, ta dan). Iz njihovega jezika bi mogli izluščiti del besednega zaklada nekakšnih neandertalcem podobnih praprebivalcev.

Jeleni pa taki!

Iz severnoitalijanskega jezera **Lago d'Iseo** štrli kot značilna strma čer, otoček **Monte Lago** z božjepotniško cerkvijo **Madonna Cerriola**. Oltarno sliko so baje prinesli jeleni, *cervi*; možje, ki se spoznajo na svete zadeve, so se v svojih naporih za ustvarjanje romanskega naroda raje oprijeli neumne razlage kot od tamkaj iz pradavnine živečega ljudstva, ki je poznalo besedo *čer*. To je izrazit primer kasne romanizacije, kajti Veneti = Slo(venti) so šele v času, ko se je začelo komercialno češčenje Matere božje (v drugi polovici prvega tisočletja), začeli izgovarjati *čer* namesto *kar*. Tudi v pokrajini Pesaro reka ustvarja tolmun med visokimi čermi, imenovan **Gorgo a Cerbara** (cervara), pa niti tja nisop mogli zaiti *cervi*, jeleni. Tudi tukaj gre za dokaj mlad jezikovni fosil. Pa mislite, da so zahajali jeleni, *cervi*, na visoki Matterhorn?

Bistahar

Naš **Pleteršnik** navaja besedi bistahar, bistahor in ju pojasnjuje: »*S to besedo se konji na levo ravnaajo.*« Nato dodaja še bavarski *Wiste her, wist!*

Nekaj podobnega je slišati tudi iz ust prebivalcev **Lesnih brd**, **Monti Lessini** severno nad Verono. Tam se je ohranila množica čisto slovenskih besed. Italijani, Lahi, zatrjujejo, da gre za jezik prastarih *Kimbrov* = it. *Cimbri*. Slovenci še poznamo drevo *cemprin*. V tistem gorovju pa je bilo v času odkritja Amerike bore malo »Italijanov«. Besedi *bista* in *wista* (betatizem w = b) kažeta na (slo)venetski jezik. Samostojno razmišljajočemu jezikoslovcu bi se utegnilo posvetiti, da bi odkril med prebivalstvom Lesnih brd imena številnih predmetov, katerih pomen samo Slovincem ne ostaja prikrit. Nadvse zanimive so med njimi besede, ki zadevo hišne ledenice in pridelavo ledu za prodajo v mesta.

Tistim Slovanom, ki jekla ne poznajo

Tistim »Slovanom«, ki s povsem drugačno besedo, kot je naša, izražajo ime tvarine, ki nam že tisočletja omogoča obstoj življenja, nikakor ne morem pritrditi, da smo bratje (ali kvečjemu neke vrste bratrance). V mislih imam jeklo v odnosu na severne, vzhodne in južne rojake.

Triglav

Triglav je značilen primer zgodovinarskega izmaličenja. Po vseh Alpah in po Osrednjih Apeninih naletimo na ta oronim, toda niti enkrat v pravilnem venetskem pomenu. Zaman lahko iščemo tri vrhove, kolikor jih tudi pri nas morejo videti le žejne duše. V svojem pregretem navdušenju so šele pozni kristjani izrabili »pogansko« ime, ki izvira iz trojstva *Zemlja, Voda, Zrak*. Brez teh prvin ni obstoja življenja. Ker so *trije*, Bog pa en sam in vrh gore mu je najbližji, so božjim silam vdani ljudje že v davnini ustvarili simbol tistega, od katerega je odvisno njihovo življenje. Gre torej za tri svete prvine (elemente), kateri *enakovredno samo v najvišjem vrhu* simbolizirajo *enega samega Boga*. Pri imenu Triglav v resnici ni bilo mišljeno, da bi imel Bog tri glave. Metaforično vzeto so verniki nadomeščali tri sestavne prvine z vidnim simbolom, tj. z goro samo.

Zakaj ljudje v gornjesavski dolini govorijo *Trglov*? Števniki tri ne otežuje izgovarjave imena, ki v navedeni obliki ne poudarja števila *tri*. Pač zato ne, ker na versko plat nihče več ne pomisli in tudi vrhov ni kaj šteti, saj je Triglav en sam. Njegovo nekdanjo svetost pa sta razbila v 19. stoletju nastop moderne miselnosti in razvoj gornišstva.

Naši predniki, (Slo)Veneti, so prišli v Evropo prek Male Azije in delno ob obalah Sredozemskega morja, kot je razvidno iz zemljepisnih imen in arheoloških najdenin. S seboj so prinesli tudi versko trojstvo, katerega so mogli prevzeti samo od Egipčanov. Judje so ostali dolgo časa mnogobožci (politeisti), kakor tudi Grki in njihovi rimski posnemovalci.

Napačna je trditev, da so Egipčani častili množico bogov. Res je, da so se v molitvah zatekali k številnim *božanstvom*, ki pa so bila samo posredniki pri *troedinem* bogu kot so katoliški svetniki. Njihov Bog ni imel nobenega imena. Kako naj bi bil bog, če bi imel neko obliko? Egipčanski duhovniki so tega Boga opredelili takole: *To je Vladar nad vsem živim, Oče vseh očetov, Mati vseh mater*. Razna božanstva so duhovnikom pomagala napraviti Boga ljudstvu bolj razumljivega.

Sveta triada ali trojnost govori v dostopnejši obliki o *božjem Očetu, božji Materi in božjem Sinu, ne da bi se hkrati oddaljili od edinega Boga*.

Vsaka izmed egiptovskih dežel je imela svoje trojstvo v enakem pomenu. Njihova religija je poznala poslednjo sodbo. Duša umrlega je odšla na potovanje v večnost, lahko pa je bila privedena v raj ali pahnjena v pekel. Torej naj ne bi bilo težko razumeti, da se je enoboštvo (monoteizem) moglo razviti samo v Vzhodnem Sredozemlju in da so bili naši skupni evropski predniki častilci samo enega Boga.

Trst in Hrvati

Zanimivo bi bilo vedeti, kako so Hrvati nekoč poznali ti dve mesti. Domnevam, da so pravi Hrvati, tisti, ki jih še niso uničili turško-srbski navali, uporabljali pridevnika *tržaški* odnosno *oglejski*, pač zato, ker jim Slovenci niso bili tujci kot so zdaj Balkancem. Čeprav imajo *Trgovište* in *tržište*, kar je Trst v resnici bil, zdaj poznajo samo trščanski, Kot da bi Trst prevzel ime močvirskemu trstičju! Ime *Akvileja* in pridevnik *akvilejski* pa sta čisto samo italški.

Aquilea – slovensko Oglej

Rimljani so potrebovali vojaško oporišče za prodiranje proti vzhodu. Zato so leta 181 pr. n. št. začeli graditi primerno postojanko, ki naj bi stala na koncu strateške ceste Via Posthumia, ki je kraj spajala s Piacenzo na Padu. Prišli so kot popolni tujci in tujci so ostali tudi po razpadu Cesarstva. Prebivalstvo je bilo in ostalo venetsko-karnijsko, kar je razvidno iz dokaj obsežne pisne zapuščine (npr. pismo Julijana Odpadnika cesarju v Konstantinoplu). Ozemlja niso zasedli z vojaško silo, ker se jim je prebivalstvo prostovoljno predalo in je zato dobilo avtonomijo. *Zaradi tega dejstva so čisto vsa imena krajev in vodnih tokov ostala takšna kot so bila in kakršna so Rimljani prevzeli v svojo rabo.* Nacionalistični laški modreci (ne italijanski, ki jih samo posnemajo) se že poldrugo stoletje trudijo odkriti vsakemu starejšemu naselju poiskati latinsko podlago. Nekateri med njimi so poskušali uveljaviti zvarek z orli (ital. aquila), katerih pa ni najti v močvarah ob morju. Niti z imenom voda se ne morejo poigravati, ampak to pišejo kot *acqua* in še ta ni uporabna za označevanje kakega kraja sredi močvar. Za latinska ušesa povsem tuje ime majhnega ribiškega naselja ob Stari Nadiži v bližini morja se je najverjetneje glasilo ***Okolevje** ki se je slišalo nekako kot **Aquileia**. Tam kamenja ni; zato je bilo najprimerneje uporabiti za utrjeno ogrado *kolje*, tj. množico v krogu nabitih drevesnih debel, kar pri gradiščih v notranjosti dežele ni bilo potrebno. Odtod prastaro ime, ki je bilo v rabi že v časih, ko so latinski predniki po grmovju pod ustjem Tibere šele nabirali atome za gene, iz katerih so se potem razvili njihovi še manj genialni potomci, ki naj bi »civilizirali« barbarski nelatinski svet. Vse od bronaste dobe do srednjega veka so tudi na Irskem obdajali svoja selišča s tisočerimi koli. Okoli naselja so izkopali vodni jarek, z odstranjenjo zemljo pa so naredili še nasip.

Zapiski s Kvarnerskih otokov

Vsi Kvarnerski otoki so ostanki kraškega sveta, ki ga je v dokaj bližnji geološki dobi zalilo morje. Zemlja je skopa in ljudje so se skozi stoletja raje odseljevali

Venetske jezikovne usedline v italijanskem imenoslovju

Tudi v italijanskem uradnem zgodovinopisju veljajo enaka pravila kot v Sloveniji. Resnica je tudi tam podrejena materialnim koristim vladajočih kast. Njihovi volji ustrezno so Italijani homogen narod, brez tujih primesi, ter neposredni in edini čistokrvni dediči starih Latincev, katerim naj bi pripadala tudi ozemlja vse Srednje in Južne Evrope. Na teh naj ne bi bilo tujih ljudstev, barbarov. Za resnično prvobitno (avtohtono) prebivalstvo, ki je razen nekega silno majhnega dela pravih Latinov (ob spodnji Tiberi) in Grkov (na skrajnem jugu) pripadalo izključno le Venetom in Etruščanom, pa se ne sme vedeti. Že dolgo jih ni več, vendar jih nista iztrebila ogenj in meč, marveč pozni rimski imperij in potem še več rimska Cerkev kot njegova »zakonita« naslednica v srednjem veku. Tako je ljudstvo pozabilo na svoj pravi izvor in sorodstvene značilnosti, ki so jih vezale s sosedi. Ne samo fašistični šoli marveč tudi drugim državnim institucijam bi zato morali dokazati, da so naši slovenski predniki pregnali rimske državljane in se polastili njihove zemlje. Ampak njihovim veleumom še vedno ne gre v glavo, da so se ohranila imena krajev, gora in rek, ki izkazujejo venetski, tj. slovanski izvor. Teh niso mogli izbrisati zaradi žive rabe, saj se brez uveljavljene oblike ne bi mogli niti znajti. Na območjih, kjer jih najdemo največ, pa so se ohranile tudi številne besede iz kmečke in ribiške govorice, kakršne lahko odkrivamo tudi v naših narečjih.

Vzdolž Jadranskega morja nikjer (niti v notranjosti) ni najti enega samega rimskega amfiteatra, ki je vselej pomenil simbol rimske moči. Tudi na slovenskem ozemlju ne najdemo ostankov, z izjemo istrskega Pulja in Trsta, ki pa sta bila njihova le zaradi strateškega pomena. Tudi v Umbriji in Toskani teh gledališč ni, naletimo pa nanje v osrednjem pasu Apeninu kot npr. v kaki zakotni vasici dežele Molise (Campobasso). To pomeni hkrati s toponomastiko, da rimljanska moč ni do kraja prevladala nad ozemlji, kjer so se ohranila staroselska ljudstva.

V napotek tistim dandanes redkim Slovencem, ki bi se hoteli poglobiti v iskanje narodnih korenin, sem zapisal svoja razglabljanja tudi v knjigi »*Komu (ni)smo tujci?*«, katero dopolnjujem na teh straneh.

Achradina, Acradina *Ogradina, vas pri Siracusi. – Sicilija je bila prej venetska kot grška, kar izkazuje množica drugih toponimov.

Alba, < lëb, lub, Lubnik, lobanja, Ljuben, reka Laba (ki kot Tibera priteka iz *lëbov*, tavrov, turov)

Alpi Giulie Ker v času Rimljanov Slovencev še naj ne bi bilo, kot menijo prepisovalci zgodovine, so le-ti brez težkoč uveljavili laški naziv za naše Triglavsko pogorje. Hlapci vseh režimov naj pomislijo na naslednje: Rimljansko-latinski prilastek *iulius, iulia*, katerega so pritikal v pomenu *državni, cesarski*. V imenih **Venetia Iulia (Venezia Giulia)**, Beneška dežela, in enako tudi mesto **Civitas Iulia** (Cividale), Čedad, je še posebej poudarjena pripadnost imperatorjevi oblasti. Cesta **Via Iulia Augusta** (c. vzvišenega Julijca) je vodila prek prelaza Plečke (Monte Croce Carnico, Ploeckenpass) v Norik, tj. na Koroško. Nikjer na Apeninskem polotoku ne bi našli toponima s tem pridevnikom, če pa je kakšen »giulio«, je lahko novejšega izvora. *Triglavsko pogorje* gotovo ni moglo biti »julijsko«, ker je ležalo na ozemlju Norika, le pridružene in ne okupirane države.

Apiole, kraj v prov. Pesaro, >* Vapole, iz etr. *vap*, sl. *vodice*, prim. it. vap(ore).

Budri, Budrie, Budrio, Butrio, vsi kot sl. Idrija <*Izdrto, med samimi vent.-etr. kraji pri Bologni, Ravenni, Reggio Emilia, Videm; ven. b = w; u > i = Vudrija, Idrija.

Calmazzo, vas v prov. Pesaro (bitka med Hanibalom in Rimljani), **Holmec*.

Benevento, < Vene ventum, mesto v Južnih Apeninih, kjer so za Diakonovega časa še bivali Veneti.

Ancona (Dodatno k zapisu v knjigi »Komu (ni)smo tujci?«.) Italijani se trudijo z dokazovanjem, da je Ancona delo starih Grkov. Vendar le-teh na nobenem delu venetskega ozemlja ni moglo biti, saj ob Jadranu ni grških toponimov, razen tistih, ki so si jih izmišljali srednjeveški in še renesančni pisarji. Če so na kraju npr. današnje Ancone odkrili grške črepinje (za orodja ni slišati), bi to lahko pomenilo samo, da so obstajale trgovske vezi s pravo Grčijo. Na vrhu zelo strmega griča, ki se strmo dviga iz morja, stoji katedrala sv. Cirijaka, ki je obrnjena, kot prejšnje pogansko svetišče, proti jutranjemu soncu, v Dalmacijo. Starslovensko ime za Ancono je *Jakin*. Ker pa je bilo našemu jeziku lastno jotiranje, tj. dodajanje mehčalnega glasu **-j-** pred začetnim **a** pa tudi **e** (adro >jadro, Ader > Jader > rom. Zara, esen > jesen), smemo sklepati, da se ime Jakin razvilo iz *Akin. Nič fantazijski ne bi bil izvor v obliki *Na aknu*, le da tam ni nobenega jezercja (*Oko* > *okno*; prim. naš *Za akom* v Tamarju in *Bohinj* v prvi knjigi). V gorah sosednje prov. Macerate leži vas *Ancarano*, ki kaže (kot istrski Ankaran) na obliko *Na karih* = **Na pečeh, čereh, karih*, ki je zaradi lažje izgovarjave in glasovnega

upoštevanju, da je lat. *apicula* čebelica (ital. tudi *pecchia*), za pravenetsko *apa* (= voda; pri Urbinu so kar tri Apselle, **vodice*). Ampak naselje je nastalo po letu 1000 v času menihov iz bližnjega samostana, ki so zapisovali po latinsko, ne da bi upoštevali morebitno starejše ime. Zato je verjetno najbolj izvirna razlaga iz latinske besede *pex, -icis, rt v strmini, vršič*. Zame je naravnost tipičen primer za razlago o nastanku toponimov. Nad Piobbicom leži gora **Montiego** (975m, *Monte di Ega) okoli katere so številna in različno razpoznavna gradišča; prim. dolino **Val d'Ega**, jugovzhodno od Bolzana, mimo katerega se ta *voda = ega* odteka v Adižo (gl. razlago v prvi knjigi). Etim *equus = konj* bi bil neumnost.

Bari je glavno mesto Pulje. Ime je pomensko povezano z besedo *var* (dvoustnični b = v) pri nas: Varda, var-ovati itd. V prov. Bari spada tudi zemljepisno območje **Murge**, pomensko sorodno ljubljanskemu Mirju (nikakor ne lat. izvora po besedi *murus = zid*, saj ima končnico, ki je tipično venetska: ne -a, temveč kolekt. -je). Sicer pa: *mur-, mir- < myr oz. trdi i*. Tudi naš toponim *Milje* pri Trstu (*Tergeste vicus carnicus!* = Trst karnijska vas!) vsebuje ta jezikovni pojav. *Milje* je pomenilo kraj z veliko mulja, glin: *mul-, myl- > mil-*; slovenski -lj- so šele srednjeveški Lahi prilagodili svoji govoric: *Mylje, mulje > Muggia*, sicer bi pričakovali obliko *Mulia*. Apulijsko Murge se bi v našem današnjem jeziku slišalo kot *mirje*, in to povsem utemeljeno, saj so za zanj značilne visoke ograde, ki so povsod mnogo višje kot na našem Krasu.

Bessa Pri Bielli v Piemontu teče reka **Bessa**, kar ob množici venetskih toponimov smemo pojasnjevati z našo besedo *Besa*, ki pomeni isto kot *Zala*, *zla*, nevarna in brzeča voda. V sosednji prov. Vercelli vodi ne rečejo *acqua*, temveč *awa* (iz venet. *apa*, prim Abano Terme pri Padovi, trije potoki Apsa pod S. Marinom). V dolini Valsesia je občina Valser, za katero menijo, da je »nemškega« izvora, toda narečje, pesmi, noše ter kmetijsko in pastirsko orodje kažejo na ohranjeno povezavo s Slovenci.

Borgo Cerreto, *Pečine; pod to vasjo priteka v Nero potok Tissino, *Tesnik. nad njo pa Corno, *Koren, potok iz gore (= car, cor).

Breganza pri Vicenzi, 7500 prebivalcev, prim. z našimi Breg-, Brež-; ostanki prastarega železarstva kot v naši Kropi.

Brenta, reka pri Padovi. V okolici piemontskega Astija pomeni posodo za prenašanje grozdja: *brenta*. Pri nas na Kozjanskem (Plet.) *brentaš* meri 60 litrov; na Primorskem pa prav tako uporabljajo za nabiranje grozdja leseni *brentač*.

m. spola dodan pridevnik ž. spola *Falterona*; gora je bila v jeziku Venetov kot v našem vselej ženskega spola; Feltré, Feltria = ozemlje ali gora v zvezi z mejo – sl. krajina, nem. Mark; torej: *Mejna gora.

Forca (vrata) d'Ancarano (Ankaran, *Na skalah), tudi bližnja vas z enakim imenom, na pobočju gore Mte. Patino 1884 m; vse nad Norcio in v masivu Mti. Sibillini.

Gravina Blizu Barija je mesto *Gravina* (< *grabina*, b >v), ki se razteza po zelo dolgem kraškem *grabnu*. V globini 14 metrov poteka pod njim v živo apneničasto skalo vsekán vodovod prastarega izvora. Prerez je trapezoidne oblike, ki omogoča prehod stoječega moža, kot pri vseh etruščanskih vodovodih (ne latinskih) širom polotoka.

Gualdo V Srednji Italiji, ob cesti št. 73, ki vodi prek Urbina proti Sansepolcru (prov. Perugia), leži zaselek *Gualdo*. Naslednji kraj je ob cesti Flaminia (prov. Perugia) **Gualdo Tadino**. V isti provinci sta še **Gualdo Cattaneo** in **Gualdo** ob izlivu *reke Nera* (enakega izvora kot hrv. Neretva, voda iz nor, tesni). potem pa še **Gualdo di Massarosa** v prov. Lucca in **Gualdo pri Macerati**. Vse samo v tem predelu nekoč langobardske Italije. Ime izvira iz germanske besede *Welt* = slov. *svet*, območje z razširjenim pomenom *pojezda*, ital. *cavalcata*, tj. ozemlje, ki ga je moč obiti s konjem v enem dnevu. Domače prebivalstvo, ki zagotovo ni obvladalo jezika tujcev, je to besedo kmalu zamenjalo v germ. besedo *Wald* = *gozd*. Njihova italska govorica pa je zahtevala, da so izgovarjali začetni *wa-*, *va-* kot *gua-* (Walter > Gualtiero). Glasovnega prehoda *w- > gua-* ni opaziti v švicarski nemščini: ob jezeru **Vierwaldstaetter**, *Štirih pojezd. – Pomen izvira torej iz postromanske upravne razdelitve ozemlja, ki pa je bilo nadvse gozdnato. Prim. tudi got. *waldan* – sl. vladati; zato *Walter*, *Gualtiero* pomeni Vladimir in *Gualderia* – del državnega ozemlja in oblast.

Ioni, Jonsko morje Moja družina napol izhaja iz rodu Ioni. V občini Piobbico jih je moč zaslediti že v letih 1400. V deželi Abruzzo je še živ priimek *Ionni*, *Jonni*. Zanimivost je v tem, da začetni *j-* ni prešel v dž- (Januarius > gennaio, Janni > Gianni, sl. Janko), ker je zašel v tiste kraje kot tuja beseda. Po drugi strani pa je tudi znano, da Turki, Iranci in Kurdi imajo Grke za *Jonce* in jih imenujejo *Junan*. *Iz istega razloga velja, da Jonsko morje ni Mar Greco, temveč Mare Ionico*. Za Grke imajo na Siciliji in v Kalabriji naziv *greci*, pri nas pa še iz časov pred Kristovim rojstvom *ne-c-* (ali *-č-*), marveč neomehčani, originalni *-k-* = *Gr(e)ki*.

Kdorkoli še ima kaj lastne pameti, se mora ob naštetih imenih zamisliti,

Mantova, pri Rimljanih Mantua, zanesljivo venetski kraj s pomenom **Medvodje*:
- *uada* = *voda*.

Marecchia Reka *Marecchia* gotovo ni latinska niti po imenu (latiniz. Maricula).
Teče po meji med prov. Rimini in Pesaro. Od tam proti jugu se razprostirajo
Marke, katerih ime pri zgodnjih Germanih ni pomenilo nič drugega kot
krajina (prim. Markburg > Maribor, Štajerska marka itd.).

Matelica < Matilica v prov. Macerata, Metlika, Metelje = Metullum, pri Urbinu
Metola, češ. Motol, polj. Mietela, rus. Motolec

Meina, Medeia. Lombardsko mestece *Meina* = **Mejna*. Furlanska *Medeia* prav
tako pomeni ostanek jezika Venetov (ali kar Staroslovencev) in je sorodna
besedi *meja*. Prim. Medija pri Zagorju.

Milano ni prastaro mesto, vendar bi ga mogli obrazložiti kot naselje ob stičišču
zelo važnih poti: med ledinami, lendami, landami. Superidiotska je laška
razlaga z »mezza lana«, tj. polvolna. Narečna oblika je še vedno *Milan*,
nemška pa *Mailand* (i > aj). V Angliji je kraj *Midland*.

Na kamenitem reliefu iz srednjega veka je na eni polovici prikazana volna,
na drugi pa divja svinja; lana pomeni volno. Že zaradi tega, da je »lana« žen.
spola, Mediolanum pa je srednjega spola, takšen grb ne vse buje nikakršne
logike. Tako pač se dogaja, kadar neki narod za vsako ceno odklanja
zgodovinsko navzočnost drugačnih na svojih tleh in ki si domišlja, da je
edini dedič rimljanskega imperija. Bolj upravičeno bi bilo raziskati nekako
venetsko ime **Medledinsko* (kot je npr. *Medvodje* itd.).

Monte Pora v prov. Bergamo; prim. razlago za naš Porezen v moji prvi
knjigi.

Mte. Tre pizzi, *Gora treh vrhov 1254 m juž. od Fabriana.

Neirone, vasica sev.-vzh. od Genove, v okolici so prave noriške *nore*, globoke
doline.

Norcia, mestece, kjer se je rodil sv. Benedikt, ki je bil dotlej gotovo edini
cerkveni veljak, ki je ljudem ob molitvah priporočal v enaki meri tudi telesno
delo (moli in delaj); prim. Norik.

Ostia ob izlivu Tibere v morje ustreza našemu toponimu Ustje (npr. pri
Ajdovščini).

Paganello, vas pri Fabrianu; sl. **Pogansko*, kjer so še dolgo prebivali poganski
Veneti; številni Paganuccio po vseh gornjih Apeninih.

Ravignana nad reko Candigliano (*Bistrica; prov. Pesaro, obč. Piobbico; pridevnik *ravennate*) je kot posestvo svoje letne dohodke morala pošiljati samostanu Madonna di Pomposa (na morju, v višini nekdanje Adrije) še po letu 1000.

Reggio Calabria, Reggio Emilia, it. mesti, <*Rečno

Roma, Rim Slovenska oblika menda velja pri vseh »slovanskih« narodih. Toda ljudi, ki so se podajali na božjo pot v Rim, so le-ti imenovali *romarji* in ne *rimarji*. To pa je oblika izpeljanke, ki je niso mogli posredovati razni Germani. V jeziku Slovakov velja kot deblo izpeljankam oblika *Rim*: Rimljan je *Riman*. Prebivalce Rima in njihove države so imenovali *Rimljani* in ne *Romani*. Iz tega smemo sklepati, da se je izjemna oblika z glasom -o- uveljavila šele pod vplivom cerkvene latinščine (Roma), tj. po nastanku krščanstva. Jezikoslovci pa dobro vedo, da so Etruščani kot ustanovitelji Rima, temu kraju rekli *Ruma* (kratki samoglasnik -u- je prešel v poznolatinski ozki -o-, pri Venetih pa v trdi -i- (-y- oziroma -y-.(Roma > Ryma). *Ne, tega pa zagrizeni Lahi ne bodo nikoli priznali!*

Ronco v Liguriji in tudi drugod, sl. *Ronek; prim. *obronek*, italijanski primek Roncalli (npr. papež Janez XXIII). Ronco: terreno dissodato, sterpeto, costa a terrazze (Sev. in Srednja Italija).

Ruta, vas na ligurijskim mestecem Camogli.

San Vito, vasica na 916 m in istoimenska gora nad njo; sv. Vid pri nas še vedno pomeni začetek gorske paše.

Sedilo, vas pri Oristanu na Sardiniji. Nahaja se tik ob prastarem stolpu, kakršnim pravijo nurage. Izvor je isti kot pri *se(d)lo*.

Sellano, **Selansko*. občina v prov. Perugia; tik pod vasjo izvira reka *Nera* (reka v globelih, prim. Norik, Nora, Neretva, ponirek, ponor).

Selo, v italijanski provinci Trento.

Sigliano, **Seljansko*, v italijanski provinci Forli.

Somma (Monte), < *Šuma, drugi, gozdnati vrh Vezuva

Sentino, reka v južnem delu it. Mark, Sentinum, Sutina, *Šutna, < (na)suti(na), nasip; prim. Šutna

Sora (prov. Frosinone), kot naša Sora, <*So-voda, *Sor-ava (prim. so-roden).

Staro, vas v pokrajini Verona; odpadel drugi del *selo*. Staro selo, dokaj visoko v hribih.

Še nekaj drobtinic iz skupne evropske ostaline.

Ambrož, sl. inačica za starogrški pridevnik *Ambrosios*, sl. nesmrtni (pravilno bi se moralo glasiti Ambrozij). Razširjeno samo na območju Venetov, tj. predvsem Oglejske Cerkve. Glede razširjenosti velja isto tudi za imena Tomaž (< Thomas), Andraž (< Andreas) in Lukež (< Lucas).

Štajersko, ozemlje ob vodovju, ki priteka dol *s turov* (*s turja, s tyrja, od Turjakov*); v germ. jezikih je trdi *i y* (enako kot naglašeni *i*) prešel v *-ei, -ai*, v ital. (reka *Stura* pri Turinu) in slov. (*Turje*) pa je ohranil venetsko izgovarjavo (kot trdi *i = ü* ali pa kot *u*); to velja tudi za Šturje, nekoč vas ob reki Hubelj, vzhodni del mesta Ajdovščine.

Tarcento, Sl. Benečija, prim. glagol *trčiti, trčati*.

Bratislava, kjer se dalo (pre)bresti Donavo (odtod nem. Pressburg); tudi *Breza-Landspurk* (10. stol.); sicer pa se na *brodu prebrede* reko in to je bil na Donavi zadnji pešpotni brod; pri normalnem vodostaju so lahko vozili čez z vprego. Glej tudi naše Braslovče, kjer si Savno (= Savinjo) lahko prebredel brez pomoči kakega slovanskega brata Breslava. Isto velja tudi za italijanski toponim *Vado* < **Wado*, ki bi se pravilno moral glasiti **Guado*, ki je spet eden izmed ponovnih dokazov o nelatinskem izvoru Italijanov.

Cece, it., čičerika sl., Cicer arietinum, die Kichererbse (Pleteršnik, Erjavec)

Klan, etr., sl. *član*.

Liter, mera, tudi ni latinskega izvora, prim. sl. (*na*)*liti, liti, litina, livek*

Bedanec, franc. *Bedon*, vampež, trebušnik, veliki boben.

Brenta, (dodatno), brenta (brentač), lesena posoda za nabiranje grozdja, ki nima vzporednih stranic, it. brenta, reka Brenta mirno teče mimo Padove, pa rada nabrekne in poplavlja; sl. nabrekniti, oteči, nem. schwellen, litv. *brinkti*; v ladinskem narečju *branca* pomeni slovensko šapa, taca, nemško die Pfote, die Tatze, italijansko zampa; listi neke rastline, ki povzročajo, da roka nabrekne (nem. schwellen); kaže, da je Brenta posledica drugačne izgovarjave; vse je najti samo na območju zadnjih italskih Venetov. Brancaleoni, viteški pritepenci, ki so se leta 1070 (Diez, I., 81) ustalili v Piobbicu (prov. Pesaro) in so si s svojim ravnanjem prislužili vzdevek škodljive rastline. Branca je v Zingarelliju omenjena kot beseda »predromanskega« izvora (slovanskega ne sme navajati).

- Canapo** samo toskansko, sl. *konopec*, debela iz konoplje (la canapa) pletena vrh.
- Cavillo**, it., cavillo forense = paragrafarski kavelj(c); Zingarelli: neznana etimologija (op.: kadar sistematično nočeš reči slovanska).
- Ciuveia**, pleten koš za prevažanje gnoja na vozu, pri Kašubih in Lužičanih pa tako pravijo leseni ali pleteni posoda za prevoz rib.
- Corba**, it. pletena košara; je ni v latinščini; tudi *cesta di vimini*.
- Kozolec** je čisto in samo slovenski, čeprav neki »jugoslovenci« iz okolja akademije menijo, da so ga k nam zanesli Bavarci; to lahko trdijo samo prišleki z juga.
- Oblò**, ital., slovensko okrogla lina; prim. obla, krogla, jabolko (= *obelka).
- Špica** je drugi primer duhovne omejenosti nekih znanstvenih priveskov akademije, ki nočejo upoštevati, da so se (slo)venetski in germanski jeziki razvijali skupaj; vendar nem. *die Spitze* pomeni tudi *sleme* in ne samo *konico*; mar so morali Gorenjci prositi Švabe, naj jim dovolijo rabo imena Špik v starodavnem Triglavskem pogorju? *Koničen*, *konica*, pomensko zelo sorodno stožčastemu; stožec je izstružen, špica pa je lahko vsak bodeč predmet; zakaj se ne spotikajo ob *koničen*, ki lahko izhaja iz lat. *conus*, stožec?
- Zepin**, v južnotiroolski dolini Val del Sole uporabljajo ladinski *zepin*, sl. cepin, s katerimi premikajo hlode.

V knjigi Komu (ni)smo tujci? sem naštel lepo kopico čisto slovenskih zemljepisnih imen v Švici. Naj pridam še naslednje: Nekaj let pred prvo svetovno vojno se je ustavil naš politik dr. Dušan Srnec pri izviru Rena. Na kažipotu je razločno pisalo Zu Perschiuz; kar po naše zveni K Pršivcu (Navedeno po Jožetu Snoju.).

Zanimivosti ni ne konca ne kraja

Sulič Družinsko ime in kasneje priimek **Sulič** najdemo samo v spodnjem delu Vipavske doline. Zelo verjetno je, da označuje najbolj zgodnje prišleke z Balkana, ki so od morskih roparjev izvedeli, da je ozemlje ob meji z Beneško republiko ostalo zaradi strašnih epidemij skoraj brez prebivalcev. Sicer pa na Vipavskem ob začetku 2. tisočletja n. št. ni moglo biti veliko ljudi kljub kmetovanju ugodnim razmeram; stara so samo naselja, ki ležijo višje od tal ravnine in z njih naseljencev nihče ni odganjal. Tudi na Krasu je bilo zelo malo staroselcev, tj. slovenskih potomcev nekdanjih Venetov. Balkanski priseljenci pa se niso mogli ustaliti na gorskih pobočjih in bližnjih visokih planotah. Kljub njihovi razmeroma močni navzočnosti so kmalu prevzeli staro slovensko govorico in so nam ohranili prastare besede, ki so drugod na Slovenskem že zdavnaj pozabljene. Povsem so prevzeli verske navade in imena svetnikov. Vnesli pa so precej nam tuje miselnosti in navad, katerih se npr. na Banjški planoti ne držijo in se ravnajo po prastarih. Še mimogrede povedano: naseljenci so prišli v dveh valih, od katerih drugi, tj. nam časovno bližji, obsega predvsem Uskoke, katere je zaradi njihove nezanesljivosti preseljevala Avstrija iz Vojne krajine na benečansko mejo pri nas.

K najbolj zgodnjim priseljencem smemo z gotovostjo prištevati pripadnike družine Sulič. V župnijski matični knjigi Prvačine (od leta 1578 dalje) naletimo večkrat na to ime. Adam Sulič je bil "dekan" (dekanus), tj. župan ali rihtar. Svojega premoženja (mnogokrat je šel za botra ali pričo) si ni mogel ustvariti sam in v kratkem času. Njegov rod je živel tam že najmanj sto let, da se je lahko gospodarsko utrdil. Ta družina se je priselila iz južne Albanije, iz nekdanje pokrajine Suli. Ti Albanci, imenovani Suliči (po benečansko Suliotti), so bili pravoslavne vere. Dolga leta so se junaško upirali Turkom, ki so divjali nad njimi. Njihovo ozemlje je prišlo pod Turke po kosovski bitki leta 1389. V tisti čas pa sodi tudi nastanek Prvačine, saj je bila cerkev sezidana v letih 1400. Kaže, da Suliči med pohodom čez vso Albanijo in Dalmacijo za seboj niso puščali potomcev; morda je temu vzrok tudi prevoz z ladjo do Štivana, kot je še mnogo pozneje bilo v navadi.

Ig pri Ljubljani Iz sanskrta je znana beseda *yugām*; grška *jugon*, lat. *iugum*, venet. in slov. *igo*, igeša n., novejšje jarem (volovski). Kot jarem se kaže obojestransko pečevje tesni Vintgar med Krimom in Mokrcem. Takšen jarem je tudi pri **Igalu** v Boki Kotorski (gl. Erik Th.). Enako lego ima grško

pristanišče **Igumenica**, v kateri se končuje več trajektnih prog. Italijanščina (ki se začne pojavljati šele okoli leta 1000) ima za jarem besedo *giogo* (-c- > -g-, j- > dž-). Slovenski obliki istopomenske besede *igo* je enakovredno ime **Pieve d'Ico** blizu Urbina, kakor so zabeležili to svojo župnijo bližnji benediktinci v 12. stoletju; oblika more izvirati le iz umbro-venetske besede *Ico*, *Igo*.

Trnovo Najverjetneje izhaja iz pomena *duri* = *vrata*, ob katerih je bila utrdba, ki je varovala pristop k naselju. Celo v nekdaj avstrijski Galiciji je mesto s tem imenom. Tudi **Dornberk** na Vipavskem je bolj verjetno enakega izvora, saj je germanski Dornberg nastal iz debla *Dorn* < **trn*. Trnjev je tam lahko vsak hrib in to ne more biti značilnost za poimenovanje kraja.

Santiago (Compostela), mesto v španski Galiciji z grobom sv. Jakoba. Santiago je zloženka iz dveh besed: Sant + Iago, enakovredni naši obliki Šent + Jakob. Kastilski *Jago* je nastal po sonorizaciji -c- > -g-. Tja so romali Slovenci in prebivalci Ligurije, kar nam kaže, da so se naši srednjeveški predniki še zavedali starodavnih medsebojnih vezi; Druga ljudstva vzhodno od nas niso poznala tega božjepotništva.

Italijani sekajo (sečejo), tagliano, tako travo za seno kot drevje za drva. Za bolj točno izražanje uporabljajo tudi glagol **falciare** (falce = srp, kosa, torej tudi *kosijo*). Omenil sem glagolsko obliko *sečejo*; v Markah in Toskani znajo *pokositi* žitno strnišče = **fare la seccia**, v knjižnem jeziku *tagliare la toppia*). Naši Tolminci po stari navadi še vedno *sekajo, sečejo seno*. Naš glagol *kositi* izvira iz sečnje po *kosinah, kosih, nagnjenih* travnikih in koscem je gospodinja morala ponuditi kosilo. Pri nas je ohranjen samostalnik *žito*, ki izvira iz glagola *žiti, živeti*. Prim. tudi *živež*. Teh pomenskih sorodnosti neslovanski jeziki ne poznajo več.

Julijska Benečija je neumen slovenski prevod italijanskega naziva **Venezia Giulia**, ki so ga šovinisti skovali in dali uveljaviti šele po letu 1918. Modreci istega rodu, ob dopustitvi katoliške Cerkve, so s pomočjo njim lastnih metod prekrstili prastaro, tj. predkrščansko, gradišče **Stara gora** nad Špetrom Slovenov v **Castelmonte**, kjer kljub univerzalnosti Cerkve in sredi slovenskega ozemlja ne najdemo ene same slovenske besede.

Vrba, za nekatere slovenske modrece tudi *Verba* (po pravilu kot smert, pert, vert, ker so posnemal tujo nevednost). Nikakor ne gre za drevo vrbo, ki je v Prešernovi rojstni vasi najbrž ne bi našli. Zelo verjetno gre za izpeljanko iz glagola (*za*)*vrzeti*, za nedokazano besedo **vrba* > *vrba*. Prim. še; poznolat.

Poškilimo še nekoliko v druge jezike in narečja

Angleščina

Več kot tisoč kilometrov loči Slovenijo od Velike Britanije in ob tem bi kdo mislil, da v govorici obeh ljudstev ne bi mogli najti enakih besed z enim in istim pomenom. Pa ni tako. Marsikaterih med njimi ne najdemo pri slovanskih ljudstvih, še manj pa pri »potomcih Rimljanov«, ki so zasidrani med našima narodoma. Kako je mogoče, da imajo Slovenci, baje priseljeni iz vzhodnih močvirij, enake ali podobne besede in toponime kot Britanci na Zahodu? V šoli tega nismo izvedeli. Bralec, ki ga že vnaprej ne moti »starocerkvenoslovanščina«, si bo odgovor poiskal sam.

bag vreča; (možno) basati, nabasati

be biti, lat. esse, it. essere oz. stare, nem. sein; očitna je zveza z venetščino kot prajezikom

blessed blažen

boot obuvalo, obutev, čevlji, škorenj; enako v bretonščini in na Goriškem (bote – čevlji)

Brier vresje; fr. bruyère; kelt. (= venetsko) brig; it. erica, ki se razrašča kot brughiera. (Venetski dvoustnični w so zapisovalci večinoma označevali s črko b.) V drugih jezikih je najbrž ne najdemo. Zelo verjetno je rabila Slovencem za podlago toponimom Brezje in Brezovica, kajti rastišče vresja je bilo za živinorejca pomembnejše kot brezov gaj.

bright brihten, umen, vesel; niti eden od naših »bratov« ne pozna te besede in ni je niti v angleško-slovenskem besednjaku

brother brat, nem. Bruder, lat. frater (b>f)

buffalo bivoli (f >v); u<y

bull, sl. bik; sl. vol (pol bi-vola)

burgh, trg, mesto; primerjaj »na bregu«, tj. nad današnjim naseljem

chew, sl. čakati, žvečiti; it. cicca, čik

clutch, kloča, koklja; to clutch, klokat, valiti jajca; it. chioccia,

cockle (corn c.), (žitni) kokolj

cog, tip široke ladje; prim. sl. kog, kmetija, ki štrli iz pobočja

cote, ovčja staja, kot, kotec (kjer žival koti)

cottage, uta

trop; vdrugih jezikih ni te besede
tig (rahlo) se dotakniti, dotikati se; it, toccare
totle dudlati (igrati na dude)
trash (na)treskati, premlatiti; trasher, sl. mlatilnica
wav val; nem. Welle, lat. unda, it. onda
wick (vič), vas, naselje, grad, lat. vicus, it. vigo
wulk, wilk, (škotsko) neka morska školjka; prim. vlk, volk

Nemščina

Nekaj utrinkov iz sorodstva med slovenskim in nemškim besediščem.

anladen naložiti, nalagati
bestreuen potresati
die Beschädigung poškodba
gesund zdrav
glatt gladek
gost der Gast
Kren anreiben naribati hren, it. cren, ramolaccio; germanskih rodov nižje po Evropi še ni bilo, Italijanov pa tudi ne, torej ga je lahko samo romanizirano ljudstvo prevzelo iz svojega starejšega, tj. venetskega besedišča. (Glej mojo knjigo Komu (ni)smo tujci?.)
lieber ljubi
natresati anstreuen
norčav narrisch
norec der Narr; jugo-bratje poznajo lud
sägen žagati
die Schere škarje
schielen škiliti, navzkriž
das Wachs, einwachsen vosek, navoščiti, it. cera
walken ledati, valjati (sukno)
waten bresti, gaziti, it. guadare

Zanimivosti iz vodnjanskega narečja

Iz dela Vocabolario dignanese-italiano (Centro ricerche storiche, Rovigno - Rovinj), povzemam nekaj drobnih zanimivosti, ki kažejo, da vodnjansko (Vodnjan - Dignano) narečje obsega številne besede, ki z italijanskim jezikom ni kdovekako povezano:

bara m. sp. it. messere, fr. baron, sl. gospodar, dalm. barba (kontamin. z brado);

breiga sl. briga, skrb (kaj te briga - baje ni po naše), it. cura;

brentóla sl. brenta;

breytula sl. britvica, nožič;

cagà in galida sl. podelati se v golido, it. cacare in mastello;

camarein sl. sobica, kamrica, it. camerino; prim. romagn. Camrein;

ceicchera it. chicchera, scodellina, sl. skodelicam kikera (na Goriškem)

ceicči it. checchino (tudi pomanjševalnica od Checco - Francesco), sl. drobižek, kurčič, Kekec (kasno mehčanje sogl. k pred e v č), sl. tudi čče;

chči? it. che cosa, sl. kaj?;

cigeyna (y = j, g tudi pred e ostane g; izg. čigejna), it. caglio di latte, sl. sirilo za strditev mleka; prim. Čiginj, vas na Tolminskem;

cisa it. chiesa, sl. cerkev, germ. Kirche;

galèda sl. golida, it. Mastello;

peistagna sl. pizdanja (Pleteršnik: hlače na pizdo, tj. na razporek, špranjo), it. scollatura, vratni izrez.

ranjconj rancon, roncone, roncola, sl. renčelica, vejevnik;

Nekaj bretonskih besed

Mor breizh (izg.: mor brejž)

morska brežina, obrežje, sedanje. slovensko v Istri: obala. Po bregovih so raztresebnosti tudi slovenske vasice z imenom Brezje, kjer pa ni videti niti bregov niti brez.

klevet sl. novica, ves, prim. klepet, klepetati (p > b > v)

gwenn sl. obleka, nar. gvant; samo pri naših Gorenjcih in nikjer drugod!

gwisket sl. oblečen. - "Ar veleien gwisket en gwenn da ...". Sl.: Duhovniki oblečeni v ...obleko..." - Z venetsko besedo *Veled si je moč obrazložiti naš Bled: *veled > bl(e)d, staronemško Velden. Otoček ima prastaro povezavo s svetiščem in duhovniki, veledi.

Poitalijančena germanska družinska imena,
katerih razširjenost rahlja latinsko pripadnost

- Adani** < athala, nem. = edel, plemenitega rodu
- Adimari, Mari** < athala + maru = pomemben mož
- Adinolfi** < athala + wulfa = plemenit kot volk
- Aghinolfi** < agin(a) - strah + wulfa - volk = strašni volk
- Aicardim, Icardi** < Aichard < agi, strah, hardhu, trden, hraber
- Aimo, Amerighi** < heimi, nem. Heim, dom; America
- Airaldi, Arold**, long. Hariowalda, angl. Harold < haria, nem. Heer = zbrani
brambovci, waldan - vladati
- Alberici, Alberico**; albhi - škrat, Elf nem. - dobrodušen, rikje, hospod, kralj
- Alberti** < Adelpertus, Adalbertus, Albertus: < athala = plemenit po rodu,
berhta = slaven
- Aldobrandi**; Hildebrandus, Aldeprando; branda - goreti, nem. brennen, alda
- izkušen, moder, alt nem. star
- Alemagna**, germ. alla - vsi, nem. alle, nem. Mann - možje; vsi možje
- Ansaldo** < ans + walda, nem. die Walt - moč, oblast
- Anselmi** < long. 6. stol. ans - božanstvo, helm - zaščita
- Ardemanno** < frank. hardhu - krepak, nepopustljiv, + mann - mož
- Ardenghi** < hardhu = neuklonljivi
- Arduini** < hardhu + wini = zanesljivi prijatelj
- Arnaldi** < arn - orel + walda - moč, sila = močni orel
- Baldi** < germ. baltha, nem. bald - drzen, smel = Smeli
- Baldovini** < balda + wini = pogumni prijatelj
- Barabini**; samo v Liguriji (svetopisemski Baraba) in v Sloveniji; < nezanesljiv
mož
- Baroni** < bara - germ. VI. stol. svobodnjak, raje gospod(ar), ker izvira iz
patronem
- Bixio** < izg. bižu, it. bigio = siv(olasi); samo v Liguriji
- Bruni** < Bruno < germ. brun = rjav
- Federici** < Friedrich: nem. Friede - mir, germ.friithu, + rikje - gospod
- Franchi** < germ. franka - pogumen, svoboden
- Garibaldi** < germ. 8. st. gaira - sulica + baltha - it. baldo, drzen

Ubaldi, 9. st. Hugibaldus, < hugu - misel, modrost + baltha

Ughi, germ. Hugo, < hugu - misel, razum(nost).

Iz te zbirke germanskih imen v italijanskem jeziku smemo sklepati (na žalost nacionalistov), da niti čistokrvnih niti na papirju pridelanih Latincev še dolgo po razpadu Imperija ni moglo biti bogve kaj veliko. Na velikanskem ozemlju so državo ohranjevale v duhu rimljanstva vojaške enote, sestavljene iz pripadnikov ljudstev, ki so se Rimu uklonila brez poraza. Ako pa se le malo zamislimo v cerkvene koledarje, dobimo še bolj zanesljivo sliko o manj pomembni navzočnosti sinov latinske volkulje. Še Cerkev ni bila latinska.

Komaj okoli 9. stoletja so se začela pojavljati latinska imena kot npr. Martinus, Primus, Bassus (prim. Šempas), Justus, Cancianus, Donatus, Blasius, Secundus (prim. Sansego - Susak) in Severus, ki prekrivajo (Rimu na ljubo) venetsko-slovenska krstna imena. Nato pa so prišli na dan Franki in Langobardi, ki tudi niso bili številčno močni. Njihovi vodje so hkrati z rimsko Cerkvijo pomislili, da bi lahko postali pravni dediči nekdanjega Cesarstva, odetega v veličastni plašč krščanstva. Tedaj se je šele začelo obdobje prave romanizacije vseh vojaško dosegljivih Evropejcev.

Zato Italijani nimajo podlage za trditev, da so oni in samo oni potomci latinskih pastirjev ob ustju Tibere, katerim so naši slovenski predniki nasilno odvzeli prostrana ozemlja. Tolikšne neumnosti v našem času ne bi smeli več pričakovati od države, v kateri je čutiti potrebo o skupni narodni zavesti, o resnični »zedinitvi«, ki je začela životariti po umetno nastali »združitvi« raznih italjskih ljudstev leta 1861. S svojo neresnično zgodovino in hrepenenjem po veličini naj nas Rim pusti pri miru in pomisli, da v Evropi niso več potrebne narcisovske veličine.

Odlomki iz Pleteršnikovega besednjaka

Bralca vnaprej opozarjam, da ne bo zlahka prišel do Pleteršnikove knjige, katero sta obsodila črni bog in rdeči hudič. Na hitro roko so jo zdaj nadomestili z najnovejšo Toporišičevo čisto slovansko umetnino. Na srečo neokuženih rojakov so v teku priprave za ponovno in »nepopravljeno« izdajo.

blagovnica = die Vermegenserbin, edina dedinja posestva (Gor.)

cankati = tröpfeln, kapljati; canek = kaplja; cankniti = kapniti; (VL - cankar = kapljač?)

čápa = die Pfote, šapa, ital. zampa (latinščina je ne pozna; ven.)

cêfta = tirol. Zefte, hrbtu prilagojen sodček

cemprîn = lat. Pinus cembra, ki pa ni rasel nikjer iz latinskih tal; slov.

čáda = črna ali črnikava krava

čadast = zadimljen, russfarben; čadav lešnik; (VL: Čadrg, Čaven)

čámpa = štorasta ženska; ciampa = furl. levica, tosk. ciampa levica (prim. Ciampi)

čampár = levičar (Solkan); čamparina = levica (Banjščice)

čâtež = kratek pregelj pri četverovpregi (Kras); gozdni škrat (vzh. štaj.)

čávelj = žebel

čavilja = debel dolg žebelj, it. caviglia, der Pfllock

čič = mož, ki raje sedi kot dela; čič ne da nič

čiček = čičerka, il cece, lat. Cicer arietinum

črča = senožet na črču, die Rodung, Tolm. (VL: prim črtati gozd)

črêt = ein morastiger Ort (Št.), der Ried

črnê = Messerheft, nožev ročaj (Sl. Gor.)

črničje, črničevje = borovničje

črt = das Rodeland (Tolm.), die Raingrenze zwischen zwei Bergackern

drájna = razpuščena družčina (VL: drhal, sodrga)

dora = psovka za žensko (Sl. Gor.)

dremelj = krepelec, gorjača, der Prügel

dréža = vrsta tolminskih češenj; dreženik = trapast človek (Rihemb.)? VL: Drežnica?

duplje = votlo, izkopano (VL: izvotljeno), die Baumhoehle; (Duplje, Duplica - VL)

gruč = der Schotter, prod; (VL: prim. gruševje - hruševje, Hrušica, okruš)
gubána = gubanica, potica; it. gubana
halóza = dichtes Unkraut, plevel; (VL: prim. Haloze)
hlača = hlačnica, die Hosenhälfte
hlapec, moj hlapec = mein Sohn, moj sin
hleb kruha = ein Leib Brot
hlevišče = die Stallung auf den Alpen
hliniti = (etwas) heucheln
holm, hom, homec = der Bergkogel
hren = der Meerrettig, der Kren; (VL: kreša = die Kresse)
hudič = der Teufel (VL: nastal iz diabel, vendar iz diabel nobene slovenske izpeljanke)); hudiman, hudir, hudnik,
íga, iva = Salix caprea, die Sahlweide
ígelj, igelje = eine Art Joch, das Kopfjoch, naglavni jarem
igo, ižesa = das Joch, die Wage am Wagen
il, ila = das Lehm; ilen, ilov = aus Lehm
ilmovec = brest, die Ulme; (VL: it. Olmo)
imra = die Holzader, žila v lesu, letnica
indi = drugje: išči ga indi; indri, indre
irs = rdečerjavo govedo; irsa, irska = rothbraune Kuh
íspa = podstrešje, Dachboden
istéje, istanje = das Offenloch, die Mündung eines Ofen; (VL: u > i, <ustje);
 isteje, ist = die Stangen oberhalb des Herdes, na isteh se drva suše; istnik =
 odprtina nad žrelom peči
izduliti klobuk = den Hut ausfaeusten
ízer (m.) = jezero
 (VL: Jadran = nič z jadrom, marveč v celino zajedeno morje: *ader = zaliv
 (Adria, Zader, draga))
jagnje = das Lamm, lat. agnus
jalen = neidisch, truegerisch
jambrek = jelšev cvet, jabranek (abranek)
janka = das Jaeckchen, Weiberrock
jar = die Stelle, wo das Wasser schaeumt; die Sommergetreide; mlad

kašt (m.), **kašta** = der Dachboden, bav. der Kaišt; Gor. kašča
katriga = stol (sedež, kajk.); (VL: kandrega Gor., Mte. Catria = Stol)
kâvec = der Tresterwein; VL: Trester = tropine, Pesaro: cirifischio
kênda = torba
kešč, kéšek = der Zwerg
kladje = hlodovje; VL: Kladje pri Cerknem = morda nalagališče?
klanec, klančič = nagib (VL: zame iz istega korena kot lat. inclinatio)
klapouh = der Schlappohrige; VL: razvoj s-klap-ohr
klêč (m.) = die Klippe, čer; kleči = prodasta mesta po njivah; kleče, -eta = sipina
klépec = ein kleiner Mann; klofar, iztepač (za prah)
klobuk = klobuk, smetana na mleku
klofuta = die Ohrfeige; VL: pa ja ne bodo še naprej trdili, da je »nemškega« izvora?
kobji, koblji = koblja muha; VL: lobilji; Kobjeglava
kocast = zottig (VL: priimek Cotič na Krasu), raubhaarig, ščetinast; (VL: zakaj naj bi izviral koc iz bavar. der Kotzen? Mar sta tudi kocina in koconog bavarskega izvora?)
kočeváti = ein Nomaden Leben führen; (VL: torej Kočevje, ki je pomenilo tudi širšo krajino, nima nikakršne povezave s kočami.)
kokáva = steinige, unebene Gegend, die Schlucht
koliba naj bi prišla iz Turčije (po Pleteršnikovem mnenju)
konoba, konobar = klet, kletar, Kras
korûn = krompir; (VL: die Grundbirne, zemeljska hruška, čompe)
krača = vzvrat na koncu njive, die Querfurche (VL: kračun = der Riegel, romun. Božič – ker se takrat dan obrne. Menda ja ne bodo romunski kolegi, da smo jim kaj ukradli?)
krajina = die Grenzland, (VL: die Marke), die Landschaft
kripa = vozovni koš, nahrbtni koš, pri Pesaru: ciuveia (izg.: čuveja)
kristan = ogrodje pluga, das Pfluggestell.

Sklepna misel

Pleteršnik je opravil velikansko delo, kakršnega ni zmozel še noben drug Slovenec. Lahko se popolnoma zanesemo nanj, da je s svojimi sodelavci zbral,

izbral in zapisal skoraj vse jezikovno bogastvo Slovencev v svojem stoletju. Vendar ne vsega. Zavedal se je, da bi bilo tvegano, če bi se naslanjal na očitne sorodnosti v italjskih, romanskih, zahodnoslovanskih in baltoslovanskih jezikih, ki celo manj razgledanim bralcem razkrivajo v imenoslovju ter kmetijskem in pomorskem izrazoslovju sorodstvene poteze s slovenščino. Še zmeraj imajo na jezikoslovnem polju nadoblast veličine Miklošičevega tipa (in njegovih epigonov), katerih veličina sloni samo na njihovi osebni avtoriteti, ki rabi kot opora umazanim političnim nameram. Npr. še dandanes se niso mogli otresti jugoslovenarstva, ki je že več kot pol stoletja eden izmed duhovnih stebrov jugokomunizma. Iz zbranega zaklada je čutiti iskanje sorodstvenih vezi z Balkanci. Ker se zaradi pritiska nemškutarjev ne upa naslanjati na Srbe, uporablja kratico hrvatsko-srpski, hs. Nikdar ne sega v razpoložljive besednjake sosednih Ladinov, Furlanov in v knjižno narečje Benečanov, kjer mrgoli »slovenskih« besed. Zakaj ne sega bolj odkrito po »starinskih« besedah v rabi na Tolminskem, Cerkljanskem in gornji Savinski dolini, ki bi bile za naše študije in rabo koristnejše od tistih s pripombo og(rsco)? Ali ne ve ali pa noče vedeti npr., da primorski besedi *nono*, *nona* nista latinskega ali laškega izvora, temveč sta znani in v rabi pri Lužičanih in Poljakih. Laški *nonno*, *nonna*, poleg stotin drugih neromanskih besed, sta dosti starejši kot je italijanski narod. Ti dve besedi pripadata namreč praljudstvu Evrope, nikakršnim (Pra)Slovanom, temveč (Slo)Venetom, ljudem, ki so znali sloviti = razumljivo govoriti. Slovenci sicer nismo edini njihovi potomci, smo pa skupaj z Lužičani njihovi najbolj zvesti dediči. Zato so naše besede večkrat izvorna podlaga germanskim kot menijo jugoslovenarski slavisti. Na ruščino se Pleteršnik ni oziral, vsaj ruskih virov ne navaja. Prešeren se zanje ni dosti menil, ker se je zavedal, da imamo v svojem, njemu sodobnem jeziku, najbolj trdno duhovno oporo za obstoj naroda. Fantastov Vrazovega tipa zato ni prenesel.

Niti eden med tistimi, ki bodo žolčno opljuvali moje pisanje, se ne zaveda duhovnega siromaštva srbskega jezika, ki nima ustreznih besed za čas, vreme, cesto, tisoč, mizo, perilo, pralnico in tako naprej in katerega Akademija znanosti si upa trditi, da samo manj razvita ljudstva še poznajo dvojino kot jo Slovenci. Zakaj mi ne odgovorite na to vprašanje, ki sem vam ga zastavil 1995. leta? Zastavljam vam še eno nerodno vprašanje iz mojih zapisov: ***Kako naj si pojasnimo dejstvo, da narodi, ki jih pred 2000 leti še ni bilo, uporabljajo še dandanes besede in krajevna imena Slovencev in severnih ter baltskih Slovanov?*** Med temi »novejšimi« narodi so mišljeni vsi Iberijci, večina Germanov in prav vsi ostanki (latinski in nelatinski) Rimljanom služečih vojska. Zakaj Madžari, zadnji prišleki (9. stoletje), imajo v svojem besedišču sorazmerno veliko število

»slovenskih« in praktično nič srbskih besed? Kaj podobnega bi mogli reči tudi glede romunskega jezika. In koliko njihovih besed je do prve svetovne vojne zašlo v naš jezik? Razen psovk in nekaj vsiljenih izrazov čisto nič.

Veleučene glave, doma in po Evropi, tiste ki se sklicujejo na nekdanje avtoritete po raznih leksikonih, iz teh vrstic vprašujem kako morejo pripoznati starocerkvenoslovanski jezik kot jezik nikoli obstoječega ljudstva starih Slovanov? S kakšno pravico priznavajo v nekem zgodnjem zgodovinskem obdobju uporabljano govorico središča, iz katerega se je širilo pravoslavje po Vzhodni Evropi? Kje so pustili Venete in Slovence, o katerih sta bila dobro poučena že Bohorič in Vergerij? Zakaj so Nemci in nemčurji oboževali Miklositcha in ga vtaknili v svoj viteški stan?

Naj dodam še naslednje:

Nacionalistična zamisel o skupnem jeziku nekega naroda, ki naj bi ga zgodovinski dogodki razdrobili, je skupna vsem tki. Germanom kot Slovanom, italijanski »zgodovinarji« pa še dandanes (leta 2002) poučujejo, da je latinščina njihova lingua madre, iz katere smejo črpati novoustvarjene it. besede. Ampak zadeva postane še bolj zapletena, ko pomislimo, da za številne vsakdanje predmete ni vselej najti besed, ki bi jih poznali in uporabljali v lastnem okolju takšne Germani, Slovani in Novolatinci.

Davorin Trstenjak, še en izobčen iskalec prekritih korenin

Davorin Trstenjak se je rodil 8. novembra 1817 v Kraljevcih pri Sv. Juriju ob Ščavnici, umrl pa je 3. februarja 1890 v Starem trgu pri Slovenjgradcu. Oče je bil Anton, mati Marija Korošak. Osnovno šolo je končal v Mariboru in filozofijo v Zagrebu. Leta 1840 se je v Gradcu vpisal na bogoslovje; študij je dokončal leta 1844, nakar je bil takoj posvečen. Kot kaplan je služboval po Štejskem, na mariborski gimnaziji je več let poučeval slovensko zemljepisje in zgodovino. Potem je bil župnik v Šentjurju, na Ponikvi in v Starem trgu, kjer je umrl. V mladih letih je bil prijatelj s Stankom Vrazom, ki ga je navduševal za ilirizem. Kot študent se je med počitnicami mnogo družil z Antonom Kreplom, ki ga je prepričal, da Slovenci nismo prišleki, marveč prvobitni prebivalci sedanje domovine. V času svojega bivanja v Mariboru je začel zbirati etimološke dokaze v prid tej zamisli. Krepil je narodno zavest med štajersko konservativno inteligenco. Organiziral je zbiranje podpisov za peticijo na cesarja, ki naj bi podprl združitev Štajercev v skupni lavantinski škofiji. Bil je pobudnik za ustanovitev pisateljskega društva (1872), zatem je ustanovil glasili Zora in Kres. Norčeval se je iz stritarjevske »pisačje svojati« in se ni strinjal z Gregorčičem. Etimološke študije mu je objavljala Matica slovenska v Zbornikih. Bil je prvi predsednik združenja slovenskih pisateljev.

Ni moj namen, da bi prikazal celotno Trstenjakovo delo v podrobnostih, temveč želim, da bi se slovenski bralec poglobil v njegova odkritja in začel s svojo glavo pretehtavati njihov pomen pri odkrivanju korenin našega naroda. Za tiste, ki bi želeli spoznati njegovo delo bolj podrobno, navajam koristne naslove.

V uvodu k prvemu prispevku o jezikovnih prvinah, ki so skupne slovanskim jezikom na eni strani in jezikom drugih evropskih ljudstev (Letopis Matice slovenske, 1874) pravi, da so priznavali slovanstvo Jadranskim Venetom že Schlötzer, Surowiecki, Mannert, Šafařík, Springsguth in drugi zgodovinarji starejšega obdobja ter iz mlajšega Gilferdinga in Contzena. **»Tudi mi smo spravili na dan marsikateri dokaz o tem in vsak nepristranski raziskovalec bo soglašal naši trditvi, da so Slovani bili naseljeni med Karpati in Jadranom že v prazgodovinskem obdobju in da niso semkaj prišli šele v 6. stoletju po Kristusu.«**

In kaj o tem meni Linhart? V svojem delu *Versuch einer Geschichte Krains I.*, str. 153 piše, da so Grki, Latinci in Slovani nekoč pripadali enotnemu ljudskemu deblu, in govorili isti jezik, ki se je šele v poznejših časih izrodil v razna (VL – on še ločuje razni – različni, česar sedanji slavisti ne zmorejo več) narečja.

Na strani 154 Linhart nadalje pravi: *»Ne morem nič točneje reči, kdaj in kje so govorili ta jezik. Verjetno pa je, da je ob razpadu tistega prajezika v narečja nad severno obalo Jadrana živelo ljudstvo, čigar jezik je izviral iz govorce, ki je bila nekoč skupna Grkom, Germanom in Slovanom.«*

Tržaški profesor Urbas pa je bil povsem drugačnega mnenja, kateremu se je Trstenjak uprl, ker je bil prepričan, da so Linhartova izvajanja povsem sprejemljiva. Takole piše: *»Nisem suhoparen jezikodrobec, marveč podpiram svoje trditve s poročili grških in latinskih piscev ter arheološkimi dokazi. Na voljo je častitemu g. profesorju dano, naj iz te poltretje stotine besed dokaže po jezikoslovnih pravilih, da so grške, latinske ali keltske, čeprav ne zanikam, da je moč njihove korenine najti tudi v teh jezikih.«* Vendar niti g. prof. Urbas sam ne verjame, da bi Slovani prišli do Jadrana šele v 6. stoletju. Na tem mestu se ne bomo spuščali v pojasnjevanje o tem, v katerih deželah med Jadranom in Karpati naj bi bivali Kelti, marveč le predlagamo častitemu profesorju, naj nam na podlagi slovenščine dokaže toliko keltskih jezikovnih ostankov kolikor smo mi slovenskih v beneškem narečju.

Pri današnjih prebivalcih dežel, v katerih so v pradavnini bivali Jadranski Veneti, se je ohranilo obilo besed iz starovenetskega jezika, katere so pozneje romale po romanskem svetu. V govoric Benečanov naletimo na številne »srbske« besede, ki jih srbsčina 14. stoletja ne pozna. Mnoge besede se nahajajo le v severnoslovanskih jezikih, pa jih dandanes ni več najti niti v slovenskem niti v srbskem jeziku, toda ohranile so se nam iz starovenetskih časov.

Ostanki skupnega evropskega prajezika, ki je bil govorna podlaga za večino evropskih jezikov, se še živo kažejo v vseh severno- in srednjeitalijanskih narečjih. Na tem mestu jih ne bi našteval, ker zahtevajo dokaj trdno znanje glasoslovja. Naj bo dovolj, da omenim mehčanje, jotiranje, začetnega ter hkrati naglašenege e- ali a-. V našem jeziku se zato nekdanja elša glasi jelša, prastaro abolko (sadež oble oblike) pa je jabolko. Primer. ruski začetni e- (Elcin = Jelcin) in a-. V govoric Benečanov je na ta način ljudsko latinski pomožnik esse(re) postal jessi, Jader pa Zara (ader = zaliv, sl. draga, mehčano Jader, po zač. našega štetja j > dž, dz, zveneči dental -d- med zvenečima samoglasnikoma pa je izginil). Naglašeni široki -a- v prvem zlogu enako kot v francoščini preide že zelo zgodaj v široki -e- in največkrat povzroči spremembe kot originalni -e-. Tudi v slovenščini je prastara kar postala čer, toda iz istega debla in besede imamo tudi gor-a. Benečani ne poznajo podvojenih soglasnikov, enako kot Slovenci. Navada Venetov je bila tudi izgovarjava soglasnika -c- pred -e-, -i- pri drugih Italijanih kot če-, či-, Francozom je ostal s-, Iberijci imajo angleški th-, Germani pa so prevzeli izgovarjavo naših

braduma, goveja živina za razplod, latv. bred, it. accrescere, slov. prirastek dobiti

bria, slov. in luž. brija, brja, (prim. gor.slov. brijon), deska v plotu

britola, slov. britva, britvica, nožič,

broda, slov. juha, lit. brada = slov. gnojnica; (VL - Marche, Romagna broda, zaničljivo za juha)

bugna, it. gonfiore, nem. Wulst, slov. bunka

caia, slov. skopuh, verjetno < kajem se, toži se mi

cala, slov. prehod, ki vodi med njive, srb. kalati = slov. iti ven, lit. kielias = slov. pot; rimljanska pisca Virgilij in Livij, oba Veneta: calla, callis, deviae calles)

calessa, kolesa; prim. tudi it. calesse, koleselj

calota, slov. naglavno pokrivalo

canevin, it. celletta, volticcinola, slov. konob = manjša obokana klet; srb. konobar= natakar

cantano, it. angoloso, slov. poln kotov, kotast; venetsko *kant, kont, (VL - Cantiano)

caricà, it. caricare sl. naložiti, natovoriti, srb. nakreat

carpia, it. scarpa, sev. slov. karpky, krpky, slov. snežne krplje

cefar, slov. cepiti

celente, it. medico, slov. tisti, ki celi rane

cesta, slov. pletena košara

chiacolar, it. parlare vanamente, slov. klepetati, klokotati, dalm.hrv. čakolati

chinchiar se (činčar), it. farsi bello, slov. okinčati se, okrasiti se

chiochera (izg. čočera <*kločera), it. chiusa, slov. zapiralo; prim. ključ, ključavnica

chioco (izg. čjoko), it. fare la ciuca = nalezti se ga, naklokati se

chizza (izg. čidza), chisa (izg. čisa; tudi cerkev), it. cagna, srb. kučka, slov. kuzla

cimegar, it. socchiudere gli occhi, slov. čmigati z očmi, mežikati

cimetta, slov. jermen

cip, slov. ime ptice = cipa

clacche (izg. klače), slov. hlače

cocular, it. accarezzare, češ. kochat. pol. kochać, slov. ljubkovati

macar, it. tagliare minutamente, srb. makljati, slov. sesekljati, maklja = strgalo, macaroni – ker testo makljajo; pri rezancih ga pa režejo

magogo, it. persona piccola, slov. magaš = Zwerg (Murko), pritlikovec

matizar, slov. motati; motek

mazzar, rus. macat, nem. schlagen, slov. udarjati; ben. mazon, slov. bat, kij, g. Macelj

melma, slovaš. mala = blato, muža, slov. muža; VL- verjetneje < mel, od mleti

molo, it. molo, nem. Damm, slov. kar moli, štrli ven v morje, pomol, navez

monin, minin, slov. mucka, mačka

muchiachia (izg. mučaćja), it. dama amorosa, ljubica, mužača

muzzar, it. spingere via, spostare, slov. micati, umakniti

nugia, it. nausea, slov. vnoža se mi, studi se mi

paltan, paltanoso, paltanazzo, it. paludoso (palude = padule! – VL), slov. blato, blaten, na Poljskem mužnata reka Palta, na Štajerskem mužnata dolina Palta, Paltenthal

pestrinera, pesterna, pestunja

petar, it. attaccare (bottone), slov. pripeti

piatina, it. piastra di legno, slov. plat, plata, platišče

pinco, it. coglione, slov. moška jajca, slov. pinke = kocine ob spolovilih

piochiaria (izg. piočarija), it. sporcizia, disordine, slov. prid. pločav, štaj.nem. plotschet

piron, pironcin, it. forchetta, < venet. piron, < pribor za pir(ovanje)

pizza, izpuščaj na koži, < slov. pik(i)ca; tudi Diez: < pic, prim. slov. pikniti

polaca, polana, it. mezzo abito, slov. pol- (npr. polkrilo)

polizza, it. piccola carta, slov. majhna pola papirja

ponga, it. gozzo, nem. Kropf, slov. golša, staro pongva

precozzia, prekucija, < prekucniti

proton, it. diavolo, slov. protnik, protivnik = hudič

pustoto, ben. terren pustoto, slov. pustota, neobdelan svet

rabachino, it. fanciullo, slov. deček, v Pomurju rab = fant, raba = dekle, češ. pa-rob = fant, rus. rebêta = otroci

ragiar, it. ragliare, slov. rigati (osel)

rantegar, glasno smrčati, ranto, smrčanje, ranhtati, rohneti

razza, pleme, rasa, < venet. radja, radjat, slov. roditi
resche, it. lisca, slov. reske, ko tarejo lan, odpada drobir, resa
riga, vrsta, riža
robo, nem. faustgrob, slov. robot človek
rogna, lat. scabies, < venet, slov. ropnja; rop = pus, gnoj
romba, it. rapina, rombar = oropati, < venet. romb,> rop
roza, it. roggia (VL), <rodja, kor.slov. roja, na Gor. roja = izkopana struga, ki napeljuje vodo k mlinskim rakam (VL); < rud = teči, litov. reka Rudon
salpare, dvigniti sidro, < venet. slpati = skočiti
sbigo, it. confuso, slov. zbehan, zmeden
sbrico, it. galante, slov. brihek, brhek
sbuoro, it. recreazione, slov. zabava, < zbor
scagia, scaglia, venet. skala = drobec, okrušek
scarabazza, skurbača
scarnir, it. troncane, findere, slov. razklati, skrtniti
scarpello (VL - < scalpello), slov. dleto
schienza, slov. skalenica = kar se odkala, trska, okrušek (VL)
scocar, it. scattare, slov. sprožiti.; slov. skokno-ti
scoco, slov. skok
scravazzar, it. piovere a scrosci (VL - slov. dež škroboče)
scricolar, it. stridere, scricchiolare, bolg. skrcati, slov. skrikati
sdruciolare, zdrkniti
seca, sechera, it. bassa marea, slov. oseka
sepa, slov. pijanec, < sipati
slodra, žlodra = blato, ženska z umazano obleko
smaro, it afflizione, slov. duševna potrtost, zastarelo mara = mentis emotio; (VL - kaj ti je mar?)
smorzar, it. estinguere il lume, slov. smrkiniti, mrkniti, ugasiti luč
smorzin, slov. smrkelj, rus. smorč
stenco, it. disteso, slov. stegnjen, venet. tengnoti
sterpo, it. carico, slov. trpati, natrpati drugo na drugo
stracco, it. stanco, slov. stračen
strazza, it. cencio, slov. trača < tratja, od tretji

Beneščini je Trstenjak posvetil še podrobneje obdelano poglavje. Pri zapisovanju ga je vodilo prepričanje, da pri pazljivem prebiranju slovarjev, ki nam hranijo zaklad jezika Venetov še dandanes, zapazimo *»črez 500 slovenskih besed, izrazov za vsakdanje delovanje, in gibanje, za podobnost toponimov, za orodje in posodje pa celo za abstraktne pojme ... Ako nemške prvine v romanščini premostrimo, bomo mogli reči, da so romanski narodi od Nemcev prevzeli večidel poznamenovanja za vojaške predmete in razmere. Mi najdemo za domače živali, za katere vsak narod najbolj zvesto ohranja svoja poimenovanja, slovanske izraze, dalje za vremenske pojave, in posebnega občudovanja vredno, da poznamenovanja za mužave in močvare, katerih je na Beneškem polno, kažejo docela slovanski videz.«*

berechinaria, it. poveraglia, nem. armes Gesindel, slov. beraška drhal, beračija

Boracina, nem. Zwillich, slov. dvonitnik, blago kot je potrebno za današnje »kavbojke«, sr. bora, borna suknja

Boria < slov. baharija

calandron, it. uomo di corporatura grossa, rus. kalanda, obilnost, debelost

cera, it. muso, slov. gobec, srb. ceriti = zobe kazati, češ. cerit = režati, it. cerona, poln. okrogli obraz

chiossa, slov. črna riba, chiosso, slov. črna raca, rus. kluša, vrana

croscio di pioggia, slov. šumenje naliva, katero dela hrušč

gendena, slov. gnida

gnagna, tako tam otroci nazivajo stare ljudi, namesto stric, teta; gnana v Središču na Štajerskem

grinza, slov. grintav = nem. schaedig, runzelig

grizzolo, it. tremore, slov. trese ga; grizzolar, tresti se od mraza; slov. grč = krč ga trese

lonza, nem. Schweinsruecken = svinjska vratina, lokotina, < lonk, lok, krivina; lonza > loncia

mastelo, it. Concia = strojilo, barvilo, venet.sl. mastiti, it. ungere, tingere, srb. Mastilo = pisalno črnilo

minchionar, nem. verwirren, verirren, slov. zmešati s (komu), venet.

Mentež = confusio, turbatio, mentežstovovati = turbare, < mentiti = montiti, slov. zmesi

Mincio, odtok Gardskega jezera, zelo počasen je meten > moten, z blatom pomešan.

vol, manzolame = čreda do treh let starih goved, nato srednjeveško lat. manzius, manzia = vitulus anniculus, tj. enoletno tele, manzolum = corium vitulinum, telečje usnje. »Vsem tem besedam je mati venetščina in Diez je zelo zagazil, ako misli, da se je manzo razvil iz mansuetus (slov. krotek). Da je to praslovanska beseda, potrjuje tudi dejstvo, da jo zopet najdemo pri Nemcih, ki so ali so bili sosedje Slovanov ali pa so se z njimi pomešali. Tako na Bavarskem najde Manzkuh, jalovo kravo (Schmeller II, 604). Hofer (v Zeitschrift fuer di Wissenschaft der Sprache II, 233) piše, da na Solnograškem krava postane gemaentz, če je ne pripustijo takoj ob zrelosti k biku in z oploditvijo počakajo še nekaj časa. Na Tirolskem (Schoepf Tyrol. diotikon s. v.): Maenze, hart, anstrengend arbeiten, eine Kuh mnaenzen, laenger nicht zum Stier lassen. Na Koroškem (Lexer, Kaernth Woerterb. 190): Menz, adjektiv von Kuehen, gelt (jalov), im Oberliesachthal, menzen, castrieren. – Vse te besede so iz slov. korenike: mank, menk, mencati = lat. mollescere, slov. mehčati, manzo, it. toro castrato, zmencana žival, litov. minksti, mankaztyti, nem. erweichen, zmehčati, muerbe machen, latv. makt, stiskati.

Musso. -a, it. asino, venet.slov. mēsk (na Vipavskem še živ priimek Mask, VL), iz tega muski > muscio, beri mušo, pri Furlanih ostal muš; izvorni sl. pomen = mezeg

Pita, ben., slov. putka, purica, sansk. pōti, lat. pullus. it. Pollo.

Vipio, ben., slov. vrsta ptiča žerjava. Plinij je vedel zanj, ker je bil Venet iz Verone; venet.sl. vyp; neslovanski jeziki (razen ben.) ga ne poznajo.

Zoeta, ben., povsem drugega porekla kot je ciba; it. civeta, slov. čovik, ena izmed sov, hrv. čuvetina, it. civetta.

Poimenovanja jedi

Fugazza ben., it. focaccia, pod pepelom pečen kruh (Boerio)

Passimata, slov. pogača v pekaču, ki ji na Štaj. pravijo livance, ker testo vlivajo v ponev.

Piza, pinza, it. pizza, mala, stlačena, tenka pogača, srb. pita, vse iz sansk. pinda > pintia, pitia.

Lasagne so baje tudi slov. izvora.

Begole, bigole, it. pasta minuta (VL), slov. drobceni rezanci, lat. particulae; slov. biglice = vžigalice.

Poimenovanje oblačil

Gabano, slov. gaban

Giaca, slov. janka, nem. Jacke

Ciamara, zimmera ben., sard. acciamara, špan. zammaro, pol. czamara, češ. čamara. slov. čamer (izd. je čamernik, pri nas živ priimek - VL) = kožnata kapa; španska in slov. beseda izražata eno in isto: ben. zimmaro za Boerija: sopravesta ad uso degli Schiavoni.

Cotta ben., starovis.nem. chozza, nem. Kutte, venet.slov. kotyga < kontiti, **skontiti**, skutiti = današnje prekriti, nem. bedecken.

Plovila in zadevne dejavnosti

Vse ozemlje Jadranskih Venetov z množico pritokov Pada in kanalov ter obilo vode čez vse leto je bilo nadvse prikladno za vodne prevoze. Ladjedelništvo in pomorstvo je tukaj bilo doma in je s svojim pomenom segalo v celotno Sredozemlje. Zato že rimljanski pisci veliko poročajo o trgovini Venetov in njihovih ladjah, za katere pa na žalost uporabljajo samo latinske ali grške izraze kot npr.; *veloces*, *holcades*, *lintres* in *cursoriae*. Vendar se je od vseh tipov v današnjem beneškem narečju ohranil samo en resnično latinski, *nave*. Po mnenju Virgilija in njegovega komentatorja Servija so bile *lintres* najbolj navadne. Servij (Georg. I. 262) piše: »*Lintres, fluviatiles naviculae. Sane non sine ratione lintres meminit, quia pleraque pars Venetiorum fluminibus abundans, lintribus exercet omne commercium, ut Ravenna, Altinum, ubi et venatio et aucupia et agrorum cultura lintribus exercetur.*«

Iz Virgilija (Georg. I. 262) izvemo, da je bil izdolbeno drevesno deblo. Takemu čolnu se po slovensko reče kopanja. V današnji beneščini je še znana kot *copano*, *copanera*, *copaneto*. (VL: Umestno je dodati, da pri nas jamo izkopajo, izdolbejo.)

Drugo slovensko ime je *lanchia*, it. *lancia*, *lanza*, *barchetta al servizio delle grosse navi*. In kaj je to drugega kot slov. *ladja* < *landj*?

Barca, slov., srb. in rus. barka. V staroskandinavskih spisih iz 8. stoletja je omenjena kot *barkr*, *navis nomen*.

Benečanu je znano tudi plovilo prama, starovenet. pram, rus., češ. pol. pram, nem. prâm > farm, tur. (prek gr.) pereme, litov. paramas. (Avtor tukaj ne podaja nobene etimologije.)

Najbolj znana je ostala **gondola**.

Boerio, ki kot rimski Cerkvi zvest Benečan ne sme nikjer najti ne venetskih in še manj slovenskih korenin, poskuša najti razlago zanjo v lat.-gr. *concha*, školjka, nem. *Muschel*, ki z današnjo *conchiglia* ohranja pomen školjke in ničesar drugega. Boerijev poskus razlage torej ne velja. Nемеc Diez (bog nas varuj slovanščine - VL) se trudi z grško besedo v pomenu vinske čaše. Sicer pa Boerio sam pravi: »*Dolga in ploščata ladjica z malo kabino (copertino) na sredi, gnana z vesli, uporabljana za plovbo po Benetkah in notranjih kanalih.*« S pivsko posodo torej prav nič skupnega. Mi pa menimo, da beneška gondola pomeni isto kot hrvaška kontura. Konstantin Porfirogenet piše, da Hrvati uporabljajo vrsto ladij, katerim pravijo *konture* (De adminitkur. Imperii, Striter Tom. II. pag. 396). Banduri (In animadvers. pag. 96) pravi, da uporabljajo Hrvati ladje z imenom *gundula*, ki so manjše kot *sagena*.

Gondola je ladjica z majhno kabino na sredi. V našem starem jeziku najdemo glagol *kontiti*, *skontiti*, slov. *zakriti*, iz katerega izvirajtudi beseda *koča* (< kotja). Prehod od zveneče k zveneči izgovarjavi pa je v ben. pogost: k > g, t > d, **contula* > *gondula*. Tudi *cantina*, *klet*, pomeni skrit prostor v hiši, *kutiti* po rusko pomeni *zakriti*. Hrvaška kontura najverjetne izvira iz starovenet. *gondole*.

Starovenetska beseda je tudi ben. **sandon**, ki po Boeriju pomeni plosko barko brez premca, na tej pa je zgrajen mlin, kakršne je videti na Padu in Adiži. Sandoni so torej kumpi, nem. *Muehlschiffe*. Rusko sudno pomeni isto kot nem. *Fahrzeug*, vozilo.

Za ribolov so uporabljali mrežo, ben. *rede*, it. *rete*. Posebno je bila pomembna *nagossa*, *negossa*, ki močno spominja na slov. *navoso*, *nevošo*. Diez pravi, da v ben. enako kot v ital. glas v preide v g: *navoša* > *nagossa*, *nugola* > *nuvola* (oblak), *servente* (služitelj) > *sergente*. V venet., rušč. in dol.luz. mreži pravijo *navod*. Noben drug jezik ne izkazuje te sorodnosti. Za drugačen tip mreže Ben. uporabljajo *degagna*. Po zaslugi pravila t > d odkrijemo, da je *degagna* prevzeta iz ven.sl. *teganja*, mreža ki se nategne: nem. *Zugnetz*, ben. tudi *rede* da *tratta*.

Trgovina je bila že pri Venetih močno razvita. Najbolj so bila znana trgovska mesta *Patavium*, *Altinum* in *Aquileia*. Vzdrževanje pristanišč je zahtevalo veliko denarja in zaradi tega so vpeljali plačevanje carine, katero so od davnine naprej imenovali *dogana* pa tudi *doana*. Beseda je prešla rudi v franc. in angleščino kot *douane*. Diez meni, da gre za arabski *divan*, nem. *Register*, *Audienzsaal*. Pa so bili že v 8. stoletju na površju Arabci in Francozi? Benečani so to besedo uporabljali že davno prej, kot so začeli trgovati z Arabci. Trstenjak je prepričan, da *dogana* izvira iz besede *doga* s pomenom sodu podobnega vsebnika za

isto kot okol, okroženo mesto, okoljeno mesto. (Neki ital. jezikoslovci so še dandanes prepričani, da mandria, beseda neznanega porekla, pomeni čredo govedi; kako neki so mogli takšni znanstveniki razbrati egipčanske in asirske napise? – VL).

Beseda *strachin* (beri: č), je prav tako ostanek slovanske govornice in pomeni vrsto sira, ki ga delajo, kadar živino priženejo s planin. Krave so takrat stračene, it. in ben. stracche, utrujene. Stračin je sir iz mleka stratjenih (stračenih) krav.

Razni paberki iz benečanskega narečja

Toplice Abano terme pri Padovi, lat. Aponus fons, Patavinae aquae. Apa Romunom pomeni vodo. (V okolici it. mesta Urbino najdemo rečico Apsa in potok Apsella. – VL) Abano terme pa so ime dobile najverjetneje od besede v-apor, vapon, slov. vodna para.

Ben. zapa, it. zappa, slov. motika (na Vipavskem šapa), češko cap, srbsko capa.

Veronski rojak Plinij, čigar materin jezik je bil venetski, piše prvi o zdravilnem zelišču z imenom lappa, lappago, lapulla; slov je to lapuh. rus. lapuh, srb lopuh, pol. lopuch, madž. lapu. Tudi to vsem slovanskim jezikom lastno besedo je naš visokoučeni Miklošič spodil med tujke in jo razglasil za latinsko lappa. (To je najboj očiten primer Miklošičevega ravnanja: odvrzi iz jezika najprej tisto, kar Slovenec najprej opazi, in s tem v njem zbudiš zaupanje za naslednje posiljevanje z veleučentostjo. – VL) Izvorna oblika je bila venet.slov. lapa v pomenu medvedje šape.

Boerio omenja besedo bailo, ki je pomenila poslanika Beneške republike na sultanovem dvoru (Bailo veneto). Diez meni, da bailo pomeni krušnega očeta, rednika, kar pa visokemu državnemu funkcionarju ne pristoja. Bailo je nastal iz ba(d)ilo, z naglasom na i; rus. bodil = gospodin, lat. domnus. Beseda je padla v pozabo.

V beneški četrti Sv. Kancijana je več ulic z imenom Biri. Ker je bila zamenjava b = v pogosta, je najbolj sprejemljiva obrazložitev s slov. Vir, Viri, kraj ob tolmunu ali globlji vodi.

Preostanek prastarega jezika Venetov je tudi ime chigia (< chiglia, čiglia), slov. češlja, čehlja za česanje lanu, katerega obdelava se je dolgo ohranjevala v Benetkah. Glagol; chigiar, it. pettinare il lino.

Usma naj bi bil tisti vonj po divjačini, kateremu sledi lovski pes. It. fiuto, ben. usmare, slediti divjačini. To je ostalina prajejika. Ušma > slov. vošma,

isto. – Prim. vipavski priimek, nastal iz ušma >* vošma, voham, vošem (VL). Zaničljiv prizvok imena.

V sev. delu it. province Pesaro je gora Carpegna; venet.slov. kar = čer, gor(a) * pinna, penna. Tam v bližini leži mestece Pennabili. Ime Apennini izvira enako kot Alpe (< lob-) iz pomena gora. Pri nas tudi drevesni panj.

Reka Brenta, ki teče mimo Padove; ime je nastalo iz *Bronta, mrmrajoča. (Trstenjak ima moško obliko Bronto, ker ni vedel, da nobena venet.sl. reka ne more biti moškega spola, kar bi bilo znak, da se je ime pojavilo šele v časih latinščine. Isto pravilo mora veljati za Medvak.)

Danes je še živ it. glagol brontolare, godrnjati.

Obravnavanje »slovanskega jezikovnega zaklada v Venetščini« se nadaljuje v zborniku Letopis Matice slovenske za leto 1875. Trstenjakov prispevek v glavnem dopolnjuje svoje delo z novimi odkritji in bolj sistematičnim prikazom. Povzemam v skrajšani obliki.

(S)tampogna, slov. steber, slop, nem. Pfeiler, Pfosten, sansk. stambha = steber, litov. stambas = štor in stebas = steber, slov. steblo?, toponima Stubnik, Stubica < stambnik, stambnica = sansk. stubl = vodnjak ozir. steber, iz katerega priteka voda.

Aida! it. Va via!, slov. ajd, ajdi, ajmo! = pojdimo.

Ancrogia, it. persona fragile, slov. bolehen človek, po starem krgast; venet.sl. deblo kræg.

Anzana, it. fune per tirare la barca, st.venet. anza, n.slov. ože, uže.

Arredi, una quantita di cose necessarie oppure di cose che servono per abbellimento, staroskand. erindi = naprava, st.gor.nem. arunti, srednjenem. erende = naročilo; slov. orondje > orodje.

Asiola (mant.) dim. od asia, slov. osa.

Astio, it. astio, invidia, livore; < venet.sl. asti = jesti – zavist, nevoščljivost; prim. hrv. jad, slov. ujedljiv = jeznorit, jadovit.

Baise, it. fauci del pesce, branchie, »quella porzione di carne che nel taglio resta attaccata alla lingua dei manzi«. Izpade medvokalni -d- v primarni obliki besede badise. Izvor iščimo v ben. badiar, star a badà, slov. odpreti gobec; sicer pa sansk. badhas, globočina, brezno, tudi grško bados = jarek, graben; slov. bedenica, jama za shranjevanje repe čez zimo, beden, drevesna votlina; ben. sbadagiar, it. aprire la bocca; kaj pa it. sbadigliare = slov. zehati (VL)?

Germani niso poznali vaške srenje, vasi, je ta bila zanje trop - trop, VL), Nemci pa so poznali tudi Trupp kakor tudi Italijani Truppa v vojaški terminologiji.

Vertaura, vertin, it. foro, buco, slov. vrtep, vrtina.

Zattera, it. zattera, chiatta, slov. splav, srb. čatlov = oplen pri vozu = nem. Querstange beim Leiterwagen. (Jurančič pravi: iz madž. csatlo, kakot da bi Madžari prinesli dele za voz iz Azije in to pred »prihodom Slovencev, katerim so pobrali skoraj pol besednjaka - VL).

Zotar, it. zoppo, zoto,, zotin slov. in srb. = šepavec, šepav. pes cota (čota, na Vip.), sansk. kat = pasti.

Slovanske prvine v v padovanskem narečju

Tudi v padovanski govorici je mnogo ostankov slovenskega jezika. Trstenjak pravilno uporablja pridevnik patavski, kajti Rimljani so prevzeli domači naziv Potovje (sred. spola) kot Patavium (sred. spola!). Tisto križišče potov, Potovje, se je pozneje pod vplivom latinščine in kontaminaciji z imenom reke Padus v ime Padua. Enako *Potovje je naš Ptuj: *Potovje > Poetovium (srednjega spola, kajti šele kasnejša Civitas je ustvarila obliko Poetovia (ki je žen. spola; VL). Toliko številnim modrecem v znanje! - Ozemlje okrog Padove so Rimljani označevali kot Venetia, dežela Venetov, ko še mesta Benetke ni bilo nikjer. Venetsko-slovensko govorico je izbrisala šele rimska Cerkev, ki je hotela postati popolna gospodarica vseh nekdanjih »Rimljanov«.

Niti najmanj ne drži Trstenjakova ugotovitev, da so »Italijani začeli že zgodaj v svojem jeziku misliti in pisati, zato so skrbeli tudi za izoblikovanje svojega jezika«. (VL: Očitno se ni zavedal, kaj pomenijo slovenski Brižinski spomeniki (pa še nekaj drugih), ki so nastali preden so se na Apeninu sploh zavedali svojega (poznega) italijanstva. Mnogo nelatinskih ljudstev se je moralo zliti v skupno miselnost s skupno govorico.)

Tistemu, ki se namerava poglobiti v proučevanje narečij in nekdanje rimljanske province Venetia, svetujem iste besednjake kot jih navaja Davorin Trstenjak:

Le origini della lingua italiana, Menage, 1669, *Origines linguae italicae*, Padova, 1676, *Dizionario del dialetto Veneziano*, *Vocabolario del dialetto padovano*, abate Patriarchi, *Vocabolario del dialetto m,antovano*, Francesco Cherubini.

Skrajšan povzetek iz padovanskega slovarja

- Agghermigliare**, nagrmaditi; < grm-
- barena**, barje
- bibiar**, it. lellare, slov. po malem lezti, bibati, biba=polž; biba leze...
- borelo**, slov. dleto za les, rus. bort = votlo deblo
- burana**, it. caligine, slov. meglica (VL), rus.burij, teman, pol. bur, črn
- butare**, slov. butniti
- carpia**, it. ragno, ven. krpa = tkivo, > tkalec
- chincaglie**, it. chincaglie, slov. drobnarija; it. chincaglieria = trgovina z galanterijskimi izdelki (VL)
- chinc** (beri: činko), chincolezza, it. poco, piccolezza, nem. Kleinigkeit, slov. činko, cinko, malo, morda tudi čik (VL), ocvirki
- chiuciare** (beri: čjučjare), it. ciuciare, suchiare, slov. cucati, čučkati
- cisara, zizara**, it. brina, slov. slana, mraz, rus. čičara
- copare**, it. ammassare, slov. kopičiti; prim. kup, kopa
- cruccia**, it. dissodamento, slov. krčiti gozd
- dindolare, bindolare**, it. traballare, slov. opotekati se, pol. dindować = bingljati, nihati
- galloria**, it. allegria, slov. veselje; < ven. *galiti = poskakovati od veselja, rus. guljat
- gazo**, it. garza, slov. gatje, gače, češ. hatit = slov. zagatiti, zadelati
- gioton < gloton**, it, nigellastro, srb. glota, slov. kokol (neki plevel)
- gnauca**, it. nemmeno, slov. nak, nikakor
- goba**, it. parte curva di un tronco, slov. guba, grba, nem. Falte
- grava**, it. letto di torrente, slov. grapa, struga
- indarno**, slov. zaman; tudi po Diezu iz slov. darmo
- lapio**, it. ciarlone, slov. lapav-ec; prim vzdevek Lapež v Prvačini), srb. lapatljiv = slov. jezikav
- lazzo**, nem. Schleife, Strick, slov. laken, venet. vlakno, srb. vlakno
- nutria**, it. faccia deforme, prim. slov. motriti; tudi Boerio piše, da mutron in greco volgare enako pomeni viso, obraz
- orza**, it. corda, nem. Strick, slov. vrb(i)ca, srb. vrpca; začetne skupine vrb romaniziranci niso mogli izgovarjati

II. Zgodovinski kaleidoskop

Egipčani, spregledane zamivosti

Podajam samo bežni vpogled v njihovo zgodovino, ki s svojimi podatki utegne zbuditi zanimanje strokovnjakov za vprašanje povezave med Egipčani ter Feničani in Veneti. Tudi manj znana dejstva mnogokrat sprožijo domneve, posebno tiste, ki se opirajo na megleno preteklost. Le-to so v šolah še bolj zameglili, da zdaj veljajo razne zgodovinarske dogme o nekakšni veleselitvi naših slovanskih prednikov v današnja bivališča iz ruskih step in močvar. Raznim »Indogermanom«, ki naj bi prišli iz Indije prek Perzije, pa priznavajo prastaro avtohtonost in kulturno poslanstvo. Ampak kdo naj bi izšolal vse evropske horde in jih napravil kulturne? Odgovor je lahko samo eden: ljudstva Bližnjega Vzhoda in Egipta.

Plodno ozemlje ob bregovih Nila se je začelo ožiti že v kameni dobi, tj. pred 10.000 leti (novejša zgodovina pa meni, da so že tako redki Neandertalci v Franciji izumrli pred 35.000, ko se je začelo naseljevati novo ljudstvo). Zoženo nilsko ozemlje je preneslo samo zelo zgoščeno naseljenost. Od neolitika dalje sta na njem živeli dve skupini ljudstev: ena je izvirala iz osrčja Afrike, druga pa iz notranjosti Azije. Pojavljajo se novejša domneve, po kateri se je dvema pridružila še tretja, po kateri je prišlo prek Libije od Zahoda še neko neznano ljudstvo, ki naj bi pomenilo ostanek potopljene Atlantide. Toda zakaj niso odkrili ostankov istega ljudstva po severnih in zahodnih obalah Sredozemlja?). Zato je nastalo dvoje primarnih mestnih središč: v Nilovi delti Merimda in na jugu Tasa. Pozneje je iz Palestine prišlo ljudstvo, ki je zavladovalo nad Nilovo delto. Gornji del Egipta je obsegal 22 dežel, katerih skupno ime je bilo Hese; v spodnjem delu je bilo združenih 20 dežel. Z združitvijo obeh delov nekako 3200 let pred našim štetjem, se je začela z dokazi potrjena zgodovina Egipta. Na 74 cm visoki kamniti steli z napisom kralja Narmerja, odkriti v nekdanjem Neknebu (zdaj El Kab), je vklesan prizor, ko kralj Gornjega Egipta, ki nosi na glavi stožčasto krono, prijema z drugačnimi kronami ozaljšane glave vladarjev iz spodnjeegiptovskih dežel. Prizor simbolizira združevanje Egipta: bele krone pomenijo vladarje svernih dežel, rdeče pa južnih, in dvojna krona združeno kraljevino. Mimogrede: zadnji vladar iz dinastije faraona Keopsa (glej njemu posvečeno piramido) se je imenoval Pepi II. (čeprav ni bil našega rodu!), ki je bil okronan že pri šestih letih starosti. Z njim se končuje šesta dinastija.

Približno leta 2000 pr.n.št. se je začela dvanajsta dinastija, ki je največ prispevala k uveljavitvi Egipta. Prvi njen predstavnik se je imenoval Amon – Emhat, ki je med drugim raztegnil meje svoje države v osrčje Nubije, do mesta z imenom Korosko (!). Po koncu njegove dinastije pa so na ozemlje Nilove delte začela vdirati razna semitska ljudstva. Osvojitelji Hiksi (Hekakhasut) so sredi močvar, barjanskega ozemlja, zgradili mesto z imenom Avaris (*Ob barah). Ti so v Egipt zanesli rabo jeklenega orožja, bojnih voz in konjev (kar časovno skoraj ustreza venetski rabi in železni dobi v Evropi).

Egipčani so znali odlično obdelovati zlato, srebro in baker; uvažali so jih s Cipra. Mojstrsko izdelane prstane, okrasne obročke, uhanе pa keramiko ter emajlirane predmete, steklo in tkanine. Les, cedrovino, so dobivali s Cipra in Male Azije, ki so ju zato morali dobro poznati. Veneti (= Henetoi, Fenikios) so se od njih naučili marsičesa. Zato iz venetskih grobov izkopavajo s podobami okrašene srebrne in bakrene posode (situle, tudi pri nas, kjer pa jih prisodijo domišljenemu ljudstvu Keltov). Iz žarnih grobov izkopani predmeti so bili izdelani dosti pred rojstvom rimljanske države, bodisi na Slovenskem bodisi na Apeninskem polotoku. Kljub tolikim podobnostim pa sta obe ljudstvi vsako po svoje shranjevali posmrtnе ostanke svojih prednikov: Egipčani jih niso sežigali, temveč balzamirali.

To razmišljanje o Egiptu nudi razmišljanje o davni povezavi med njegovim ljudstvom in Veneti, Fenikios, ki so nekoč živeli med njimi in ob njih.

Rimskim šovinistom neljube resnice o Etruščanih

Nisem povsem prepričan, da je kdorkoli od današnjih Slovencev dobil v roke knjigo *Paesi etruschi*. (Nuova immagine editrice. Siena 1989), ki jo je leta 1927, v času fašističnega vzpona, napisal in izdal Anglež D. H. Lawrence. Kot predstavnik demokracije in dober poznavalec zgodovine si je privoščil režimsko družbo in zgodovinsko znanost. Takrat je dolgo časa bival v Italiji. Zaradi pisno povedanih resnic v tej državi ni posebno cenjen. Izbral in prevedel sem nekaj odlomkov iz navedenega dela. Številke ob odstavkih se nanašajo na italijansko izdajo iz leta 1989. (Komentarje in dopolnila med oklepaji vrnil L. V., strani so po italijanskem prevodu iz leta 1989.)

Stran 51: ... Grki so v trumah prihajali naseljevat Italijo, Feničani pa so začeli izkoriščati zahodnje Sredozemlje.

Stran 54: Nobenega dvoma ni, da so bili Etruščani najmanj rimljanski izmed vseh ljudstev, kar jih je kdajkoli živelo v Italiji; nič manj gotovo pa je tudi

dejstvo, da so bili najmanj italijanski prebivalci starodavnega Rima, če jih primerjamo z današnjimi Italijani ... Tarquinia je bila nekoč glavno mesto Etrurije ... Potem je izumrla kot vsa etruščanska mesta in se ponovno pojavila v začetku srednjega veka. Dante jo je poznal pod imenom Corneto, Corgnetum ali Corgnetium (Cornetu < *carnetu, kraj nad skalovjem, čermi), ki je obveljalo čez ves srednji vek, saj je njena etruščanska preteklost že bil zašla v popolno pozabo. Šele sredi 19. stoletja so panitalski nacionalisti Corneto prekrstili v Tarquinijo. (Tarquinia = *Tržišče, prim. Tergeste – Trst; prepričan sem, da sem dal pravo obrazložitev).

Stran 58: V Tarquiniji ... so odkopali grobove začetnih prebivalcev, v katerih so bile žare z njihovim pepelom. Pozneje so prišli na vrsto grobovi, enaki današnjim, z neupepeljenimi posmrtnimi ostanki. Toda žarne grobove so odkrili čisto blizu onim in v tesni povezavi z njimi, kar zbuja vtis, da je novodošlo ljudstvo tam složno živelo ob starih prebivalcih že iz pradavnih časov . Vtis je, da sta oba načina pokopavanja na istem kraju trajala dolga stoletja in bila uveljavljena predno so začeli pokopavati pokojne v poslikanih grobnicah. Zdi se, da so se pripadniki višjega v Tarquiniji dajali pokopat, najmanj od VII. stoletja pred našim štetjem, v velike sarkofage ali na klopi v podzemnih sobanah... Celo sužnjem je bilo dovoljeno, da so slovesno napolnili žare s pepelom, katere so odložili na svetih krajih. Kaže, da »okrutnim« Etruščanom niso bili niti znani velikanski jarki na obeh straneh cest pred mestnimi vrati Rima, kateri so bili namenjeni truplom sužnjev.

Stran 60: Surova sila more uničiti številne rastline, vendar te lahko ponovno zrastejo. Življenjska doba piramid je v primerjavi z življenjem marjetic pomeni samo trenutek. Slavček je znal žvrgoleti že dolgo prej kot sta Buda in Jezus oznanjala božjo besedo in žvrgolel bo še dolgo zatem, ko bodo njune besede izginile v pozabi, kajti slavčevo petje ni pridiga, božja zapoved, marveč samo pesem. In na začetku ni bila prva »beseda«, marveč pesem neke ptice. Ali bo norec, ki s kamnom umori slavčka, zaradi tega večji od njega? Ali so bili Rimljani, ki so pomorili Etruščane, bolj veliki kot ti Etruščani? Kaj pa še! Propadel je Rim in ves rimljanski svet z njim. Toda v današnji Italiji (Op. prev.: 1927) je dosti več etruščanske krvi kot rimljanske in tako bo vedno ostalo. Etruščanska prvina je v Italiji kot trava na poljih, kot klice žitnih zrn: in vedno bo tako ostalo. Zakaj naj bi torej obnavljali zatiralsko latinsko-rimljansko družbo?

Stran 65: Etruščani nise imeli navade, da bi pokopavali ostanke pokojnikov v notranjosti mestnega obzidja. (Sredi etruščanskega ozemlja, med Spoletom

Kaj naj bi Starega Rima potomci iskali na Slovenskem?

Ob vsem zgodovinarskem pompu v čast rimljanski moči in modrosti njihovi namišljeni potomci nimajo na slovenskem ozemlju nič kaj dosti za pokazati: napise, nagrobnike in maloštevilne temelje zgradb ter iz zadnjega obdobja razne obrambne stavbe. Vsa ta zapuščina leži ob cestah, največ ob tisti, ki je vodila iz Ogleja čez Hrušico v Emono (prim. *Hemona = humno, pod humi) ter Kelejo (Celje) na Ptuj (Potovje) in dalje v Panonijo.

Vidnejši rimljanski ostanki so v glavnem še v Ajdovščini pa na Koroškem; največ so jih pustila naselja, ki so nudila zavetje večjim vojaškim enotam. Skoraj pol tisočletja trajajoči rimljanski vojaški navzočnosti na ozemlju današnje Slovenije mest ni bilo, manjših naselij pa tudi ne, kar pomeni, da so prišleki bili tujci. In ti niti svetišč niti obveznih amfiteatrov pri nas niso gradili in zapustili. Tudi avtohtonega prebivalstva ni bilo veliko, čeprav toponomastika kaže njegov obstoj iz starejših obdobj. V teku stoletij bi se morale vkoreniniti jeziku naših neposrednih prednikov kaj več vsaj ljudskolatinskih besed kot jih moremo zaznati. Iz teh vrstic naj bo torej čutiti, da Rimljanov pri nas (z izjemo vojaških naselij) torej ni bilo. Zapustili nam niso nobenih proizvodjalnih delavnic, niti kmetijstva. Sami hrane niso niti uvažali iz italskih provinc niti je sami pridelovali. To pa pomeni sožitje. Rimljanski nostalgiki v današnjem Rimu iz svojih učbenikov ne izvejo, da so venetski Carni in Noričani uživali popolno avtonomijo, ker so bili sklenili meddržavni dogovor glede priznanja rimske nadoblasti. Živel so zase med vojaško navzočnostjo tujcev in mirno pošiljali jeklarske izdelke v Rim, kjer so imeli lastno predstavništvo. Imperatorska oblast je Noriku priznavala in tisti laški veleumi, ki se imajo za potomce Latincev, se bi morali zavedati, da si resnični potomci Noričanov ne prilaščajo nekakšnega tujega ozemlja. Ko bi se resnično poglobili v preučevanje zgodovine, bi uvideli, da pri nas ni moglo živeti na tisoče in tisoče latinskih roparjev. Njihove dediščine ni v slovenskem jeziku in običajih kar je latinskega, je prineslo k nam šele prvo krščanstvo.

*Niti na verskem področju rimski ostanki Latinov pri nas nimajo kaj iskati. Tistih nekaj svetnikov, ki jih pri nas častimo pod tujimi imeni, niso zrasli v Rimu in ni jih bilo potrebno uvažati od tam, ker so zadevali samo oglejsko patriarhijo. Vidite, tudi iz tega razloga je bilo potrebno »izumiti«
selitev narodov. Imena krajev ter še pogosteje gora in voda kažejo pri nas na kontinuiteto s prastarimi prebivalci, ki so govorili isti jezik. Priseljenci na rimljansko ozemlje ga ne bi poznali.*

Kdo so bili prvi naseljenci na Bavarskem? (Slo)Veneti ali Germani?

Pravilnega odgovora ne bomo dobili pri slovenskih slavistih, toda nudijo nam ga bolj bolj pošteno izšolani Bavarci sami. Preberimo zadnji ponatis velikega bavarskega besednjaka: J. A. Schmeller: Bayerisches Wörterbuch, Oldenburg, 2/2, München 1877, 1996).

Wind, Winden Poimenovanje raznih krajev posebno na Frankovskem se je ekliptično razvilo iz starega dat. sing. (zem, ze dem) Winde ali plur. (zen, ze den) Winden, tj. Vendom, Slovanom. Znano je, da je mnogo slovanskih ljudi prišlo na Frankovsko z drugega brega Labe po sili ali prostovoljno v času Karla Velikega. Že leta 823 je wirzburški škof ustanovil pri Erlangenu župnijo za tiste Venete, ki jih je tja bil privedel Karel Veliki (Lex. v. Franken, 449). Zato beremo: »... in terra Slavorum, qui sedent inter Moenum et Radantiam et Moin-Uinida et Radanz-Uinida vocantur ...« (Eccard, Fr. or II, 711, ad 889) imena krajev Wind (pri Sambachu), Förtshgwind (= Slovenji brod), Mechelwind, Poppenlwind, Reumannswind; nadalje: Koppenwind. Waldswind; Bischwind (ib Bischowes winden), Geisselwind, Reinhardswind; - na območju Ansbacha: Winden, (»zwischen Winden und der Strut), Bernhartswinden (»Bernoltswinden«); Brodswinden (»Gozbreheswunden?«), Dautenwinden (»Tutenwinden«), Eglöfswinden, Meinhardswinden (»Minhartswinden«), Ratznwinden (»Razenwinden«), Reinhardwind, Wolfartswinden, Windsbach (»Windisbach«. »Albertus Rindesmule de de Windesbach«. Windsberg, Windsheim (Windgau, Windshofen, Windstetten). Ric. Haas, Gesch. des Slavenlandes an der Aisch I, 7-9. Prav gotovo so se tudi po drugih nemških provincah naselili takšni pridni gostje. »Praedium silvaticum (im Norwald) cum uno tantummodo *Uandalico* colono institutum«, Ried ad 991. »Isuanus *Slavus* in villa Pludassis« (Bludeš). Naletimo tudi na kraj (našteje strani) Weluk, Nemtzschenreut (Nemški rut!), Bregenze. Nadalje so našeta še imena krajev in voda: Wernitz, Regnitz, Pegnitz, Rednitz, Ólsnitz, Pulsnitz, Selbitz, Lamitz, Loquitz, Föritz pa tudi Bilz, Milz, Ilz, Alz. Nasproti pa je tudi na Poljskem mnogo krajev, ki se imenujejo Niemcy, Wegry, Wlochy in celo Turki, kar Bandle v svoji Gramm. pripisuje nekoč razširjenemu običaju ugrabitve in naselitve tujcev.

Tako pridejo na vrsto številni toponimi v stari Bavarski iz še starejših časov. »Hubam Winden« Hund, Metrop., 1620): »in loco Ridarun Winida«; Winden

med Eschelbachom in Wolnzachom. Samostan Windberg se imenuje v neki stari legendi Venetidunum, tj. Sclavi mons; »Abbatas Unidun«. Cod Windb. 178, f. 2, govori o nekemu Winith nomine, ki pravi, da: »*adveni de Saxonia in praedictum locum primus incola illius loci et ab hoc nomen traxit a me*«. Ob koncu te legendarne pripovedi še beremo: »*Haec est antiquitatis Winithbergensis ecclesiae quam nos possumus in eadem significatione Ventidunensem a Venetiduno i. e. a Sclavi monte si placet appellare*«.

Windisch, adj. wendisch, slawisch. »*Ain Windischer, hiess Padmenecgi, was auch in diesem Markweld hie.*« Windische Männer, bivajoče na Bavarskem (ad 1240) omenja Lang v bav. Letopisu. »*Bil posunen wurden vor eme erschalt, auch vil manche schirmelle, auch manche Windisch horn helle, flohten und tamburen vit, mancherlei seitenspil*«; Reinbot v. Doren, d. heilige Georg, B. 1497. »*Der Hahn krümmt den Hals, und macht ihn gleich einer windischen pfeifen.*« (dude). Pri H. Sachs (1612: IV, III, 251) je neki kmet iz okolice Nordorfa »im windischen land) šaljivo imenovan windisch Kräutl. Windische, wendische Beete (greda, njivski ogon). Na spodnjem območju Bayreuta imenujejo visoke in ozke ogone z globoko brazdo wendische Beete. Windisch-Eschenbach an der Rab (= Eschenbach Slavorum, leta 1433 v Riedovi matič knjigi regenburške škofije, str. 414), v nasprotju z bayrisch Eschenbach. Windisch-Gürnitz, Windisch-Bockenfeld, Windisch Hof, Windischhausen, WINDISCH LAIBACH, Windisch-Matrey (na Solnograškem), Windisch-Graetz, Windisch-Feistritz.

Molitvice v Brižinskih spomenikih niso bile namenjene Bavarcem, marveč tam živečim staroselcem našega rodu.

Ali verjamete, da so bili Turki čisto turški?

V zagrebškem listu Luna je Ivan Kukuljević leta 1844 objavil svoja razmišljanja o slovitih južnoslovanskih renegatih, ki so zasedali visoka mesta v vrstah političnih in vojaških osebnosti otomanskega cesarstva. Njegova odkritja pa ne najdejo mesta v slovenskih učbenikih zgodovine. O narodu, ki so nam ga leta 1918. vsilili kot odrešiteljskega brata, vedeti, da je veljal pol tisočletja kot eden izmed glavnih stebrov države, ki je pomenila najhujšega sovražnika za vso celinsko Evropo razen za Beneško republiko. Nadvse zanimivo razlago v zvezi s to trditvijo najdemo v Žunkovičevi reviji Staroslovan, drugi letnik, 1914. Članek je podpisal M. von Czerlien.

Južnoslovanska ljudstva so bila glavni nosilec otomanske sile v Evropi. (*V šoli so nas učili, da je bila tista država turška, čeprav je bila turška samo vladajoča dinastija. Op. VL.*) Njihovi rojaki v turški vojski so obnovljali rodove janičarjev, ki so bili strah in trepet vse Evrope pa še dostikrat so odločali o življenju in smrti sultanov ter njihovih oblastnikov. Skozi stoletja so skrbeli za navzočnost svojih pripadnikov na samem vrhu države. Sultan Mohamed II. je bil poročen s prelepo hčerjo srbskega despota Djordja Brankovića. Med svojim vladanjem je podelil naziv velikega vezirja Mohamed-paši Modremu (1476), ki je bil srbskega rodu, Enake časti sta bila deležna tudi iz Bosne došli Ižak-paša (1472) in slovanskega rodu Albanec Kedük Ahmed-paša (1477), za prvega turškega admirala (kapudem-pašo) pa je imenoval bolgarskega rojaka Baltaoghlija.

Med vladanjem Bajazita II. je doletela čast velikega vezirja (1497) Dalmatinca Daud-Pašo. Po njem nosi ime eno od carigrajskih predmestij. Enake časti je bil deležen (1498) tudi Hercegovec Heržek Ahmed-paša, ki je dobil za ženo Bajazitovo hčer Fatimo.

V času sultana Sulejmana II. in njegovega nemočnega sina Selima III. so bili dvorni prevajalci, posredovalci v vseh diplomatskih zadevah in poslaniki pri avstrijskem dvoru povečini Jugoslovani zaradi znanja domačega jezika, ki je bil močno uveljavljen na turškem dvoru. Takratni veliki vezirji so bili naslednji: Ruslem-paša, ki je bil po rodu Hrvat (1539), poročen z zelo vplivno Sulejmanovo hčerjo Mirmali (njun sin Mola Husein je pisal v turškem jeziku satirične pesmi). Debeli in veseli Ali-paša je bil Dalmatinec z otoka Brača (1556). Drugi Ali-paša je bil doma iz Hercegovine. Najpomembnejši med vsemi velikimi vezirji pa je bil Bosanec Mehmed-paša Sokolović, zet sultana Selima; po zaslugi svoje modrosti je čisto sam obvladoval pojave razpadanja otomanskega imperija v času kar treh sultanov. Imel je dva sinova, Hasana in Ibrahima: prvi je bil vezir, drugi pa dvorni sobar. Nečak Mustafa Sokolović je bil celih dvanajst let sultanov namestnik za Peč in Madžarsko; orientalisti menijo, da je bil med vsemi turškimi upravitelji najbolj uspešen, saj je spretno obvladoval zaupano mu območje, poleg tega pa je dal zgraditi mnogo mostov (Srbi sami v celem tisočletju niti enega – op. prev.) in javnih zgradb.

Mehmed-paša Sokolović, najpomembnejši med turškimi državnik in vojskovodji, je bil leta 1515 v pravoslavnem samostanu Milješevo, ko je sandžaški beg Skender (= Aleksandar) Ornosović prejel ukaz, da mora poslati v Carigrad 1000 hercegovskih dečkov. Tako se je v pošiljki znašel tudi samostanski brat Sokolović. Usoda je nanek, da so ga poslali v največjo janičarsko enoto, ki

čevljarjevega sina, ki je bil zet sultana Selima. Tudi Sinan-paša in njegov brat Rustem, oba turška admirala, sta bila po rodu Hrvata. Pravtako sta bila vezirja Hrvata Ferhad-paša in Ahmed-paša, ki se je v Kairu leta 1524 postavil po robu samemu sultanu. Bošnjak je bil Mustafa-paša, kakor tudi Sal Mohamed-paša, zavojevalec Cipra. Med drugimi Bošnjaki lahko naštejemo še imena: Lola(!) Mustafa-paša (državni namestnik v Egiptu), Mektul Mohamed-beg, Baltaši Ahmed-paša, Dženebi Ahmed-paša, Temerud Ahmed-paša, Žofi Ahmed-paša, pri Sigetu padli sultanov namestnik za Egipt. Takrat je živela v Bosni silno vplivna družina Jaja-Oghlis (Jajići; oghli = sin).

Pozornosti vreden je tudi podatek, da so bile v obravnavanem času kar štiri turške princeze poročene s slovanskimi odpadniki. Po duhovitosti znana Mirmali, hči Solimana II. in sestra Selima III., je imela za moža Hrvata Ruslema. Fatima, hči Selimova, je bila poročena s Slavuš-pašo iz Slavonije. Mož njene starejše sestre Esme je bil Bošnjak Mehmed-paša Sokolović, mlajše Gevher pa Hrvat Piale; dne 17. avgusta 1562 sta se poročili v Carigradu na zelo slovesen način obe hkrati.

Zanimiv je tudi podatek, da je Sokolović, enako kakor sultan, redno prejemal vsako leto od avstrijskega dvora po 9000 ducatov, od dežele Sedmograške 3000, od Dubrovnika 5000, od dežele Vlaške 7000, Moldavije 3000 in od Benečanov 4000. Sklenil je premirje in vzpostavil prijateljske stike z beneško, florentinsko, špansko in angleško vlado.

Za časa sultana Mohameda III. se je z velikimi uspehi lahko pohvalilo več velikih vezirjev. Ibrahim-paša, državni namestnik v Egiptu in potem (1596) sultanov zet, je bil po rodu Hrvat iz Slavonije. ki je kljub verskim razlikam imel silno rad svoje Slavonce. Zato je predlagal meščanom Požege, naj se uprejo svojemu turškemu sodniku in ga pokončajo. Kar je zapisano, se je v resnici dogodilo. Ker ni znal tujih jezikov, mu je bil za tolmača Dubrovčan, znan kot pod imenom Bona (Bunić); ta mu je prevajal v domači jezik.

Drugi slovanski veliki vezir Mohameda III. je bil Jaus Ali-paša (1604), rojen kot Bošnjak veleuglednega rodu Malkovičev. Nadalje sta bila Bošnjaka tudi admiral Chali, s častnim pridevkom Zavojevalec, in učeni šejk Alidede (pokopan pri Sigetu). Znan učenjak je bil tudi šejk Pelčevi, doma iz Slavonije, svetovno znan kot zgodovinar turškega cesarstva.

V času sultana Ahmeda I. je bil veliki vezir Nasuh-paša (1614), sin bolgarskega kristjana iz Kulmudžine. Pomembno vlogo sta takrat odigrala tudi Dubrovčan Bostandži-paša in eden od sinov admirala Pialeja, po rodu Hrvata; ta sin je bil beg v Aleksandriji.

V času nesrečnega sultana Osmana II. (1618) je vladal kot veliki vezir Hrvat Dilaver-paša; umrl je najverjetneje skupaj z Osmanom med uporom janičarjev leta 1612.

Pod Mustafom I. in Muradom IV. sta opravljala dolžnosti velikega vezirja bosenska rojaka Daud-paša, ki je ukazal umoriti sultana Osmana II., in Hozrev-paša, katerega odstavitev in usmrtitev sta sprožili nevaren upor vojske v Mali Aziji.

Iz novejšega časa velja omeniti Omer-pašo. Rodil se je leta 1806 v Plaškem pri Ogulinu. Kot kadet je leta 1828 dezertiral in pobegnil v Turčijo. Med vojno v Siriji je leta 1839 postal brigadni general, 1848 vojaški guverner v obdonavskih kneževinah in 1847 general guverner Bagdada. Po kratkotrajnem izgnanstvu je leta 1861 postal general guverner Rumelije, 1864 pa feldmaršal in kot takšen je leta 1865 spremljal sultana Abdul Aziza na dunajski dvor, kjer je bil tudi on sam sprejet z vsemi častmi.

Navedena dejstva potrjujejo veljavnost tistega, kar je zapisal Hammer-Purgstall, najboljši poznavalec Orienta; *»Otomansko cesarstvo, tako na kopnem kot na morju, ni nastalo samo s pomočjo turkomanske surovosti in odločnosti, marveč tudi s slovansko in grško nežnostjo ter zvijačnostjo, s pomočjo nezvestobe lastnemu narodu, neustrašenosti, vztrajnosti, pogumu, stremuštvu in nadarjenosti zavojevancev. Odpadništvo in suženjska vdanost sta bila kriva, da so ta ljudstva ostala pod tujim jarmom«.*

Nekdanje metode turškega vojskovanja so ostale živa dediščina v glavah srbske vojske, kateri pomeni svetlo tradicijo (razen natikanja živih ljudi na kol - op. p.). Pravtako tako se Srbija ravna po otomanskih izkušnjah (niti ne turških, recimo raje balkanskih - op. p.) pri vladanju tako lastnemu ljudstvu kot tistim, katera so si nasilno podredili z azijsko zvijačnostjo in s pomočjo moralne umazanosti evropskih velesil. To dokazuje tudi najnovejša zgodovina. To pa pomeni, da te države še vedno ne smemo prištevati k evropskim deželam, za kakršno naj bi se šteli Srbi, in da (četudi spet pod drugim imenom) njihova dežela nikakor ne sme ponovno postati »steber stabilnosti na Balkanu«, kot je bila v otomanskem imperiju in britansko-francoski Evropi.

Kdor ni več prepričan o resničnostih jugoslovenarskih pravljič, bo morda postopno odkril še to, da balkanski narodi niso mogli kaj prida prispevati k pol tisočletja trajajoči obrambi Evrope in krščanske kulture pred navali otomanskih armad. Imperialistični pohlep carigrajskega dvora se je čudovito ujema s

starodavnimi sanjam pravoslavnih Cerkev, da bi po vsej Evropi izpodrinile konkurenčno papeško Cerkev tako v posvetnem kot verskem pogledu. Najbolj znana predstavnika osvoboditvenih teženj sta bila novogrška diplomata in hkrati »sveta brata«, Ciril in Metod. Samo štiri stoletja za njima so Turke povabili na Balkan Bizantinci, Srbi in Bolgari. Kdor dvomi o tem, naj le pazljivo prebere letnice o njihovem postopnem približevanju pravi Evropi; kot zadnje mesto so jim prepustili Carigrad. Toda zahodnjaki še vedno verjamejo srbskim pravljicam o »težkem turškem jarmu«. V Vatikanu pa so pozabili tudi na pismo, v katerem se papež Klement VIII. po zmagoviti bitki pri Sisku zahvaljuje slovenskim stanovom za rešitev pred najhujšo nevarnostjo. In neradi poslušajo poročila o ponovljenem divjanju srbske vojaščine po Jugoslaviji, o težnjah Velesrbov po napredovanju na zahod in o pravoslavnih župnijah, kjer »počivajo kosti njihovih prednikov«.

Tisti zahodni zgodovinarji, ki verjamejo pravljici o petstoletnem boju proti Turkom in papagajsko ponavljajo neresnico o večnem sovraštvu med njimi, naj bi lastne umske sposobnosti raje uporabili za odgovore na naslednja vprašanja:

1. *Kako je bilo mogoče, da so Turki Srbom pustili pri miru cerkve, samostane in samoupravo?*
2. *Zakaj se Srbi stoletja dolgo niso dvignili zoper zavojevalce in so to storili šele potem, ko je Evropa zlomila otomansko premoč?*
3. *Zakaj so Srbi odstranili minarete vseh mošej šele v 19. stoletju?*
4. *Zakaj je Carigrad v 17. stoletju pristal na izselitev pravoslavnega cerkvenega sedeža v Sremske Karlovce?*
5. *Zakaj je postopno srbsko prodiranje na zahod absolutno povezano samo s turškim napredovanjem proti Evropi?*
6. *Kdo je iztrebil pravi hrvaški narod, ki se je kot slovenski upiral turškemu napadom? Kateri narodnosti so v resnici pripadali turški (in kasneje avstrijski) graničarji?*
7. *Zakaj slovensko ljudstvo ni nikdar vedelo, da ima na Balkanu "brate"? Vse Balkance so sovražili kot "turke".*

Zakaj slovenski jezik do ustanovitve vsiljene jugo-srbske države ni prevzel nobenega srbizma, niti srbskega preklinjanja in ni poznal nikakršnih kulturnih vezi? Tega, da naši očetje niso poznali srbizmov, ne gre pripisovati germanofilstvu.

Nekaj misli o Hrvatih

Tudi mene kot Slovenca je že od nekdanj privlačila zgodovina Hrvatov, ki so nam edini pravi sorodniki. Fra Andrija Nikić kot neutrudni iskalec resnice o nastanku in imenu svojega naroda želi ustvariti veren prikaz na podlagi razpoložljivih dokumentov. Prav je tako, vendar pa dvomim, da je resnico sploh moč odkriti v sedanjih razmerah, ko interesi politike in visoke cerkvene diplomacije ne priznajo druge resnice kot je tista v uradno razglašani zgodovini. Zato želim tudi jaz javno opozoriti na nekaj ugotovitev, tako lastnih kot že davno znanih zunaj raznih akademij znanosti.

Prastarih narodov v Evropi ni. Tega si ne bi smeli zamišljati niti Grki (svojih 80 odstotkov "Slovani") niti domišljavi apeninski potomci Latincev in niti nekakšni Slovani. Ne more biti strašansko oddaljen čas, ko je po vsej Evropi prevladovala nenacionalna ljudska množica, iz katere so se v teku tisočletij izluščile posamezne na svoj način živeče skupnosti, ki so se v teku zgodnjega srednjega veka navzven pojavile kot nacije. Na kratko povedano: *nepravilno je trditi, da so Hrvatje "najstariji" narod*. Enako bi grešil, kdor bi Slovence iskal že pred Kristusom. Oboji smo neposredni ostanek nekoč enako govorečega enovitega ljudstva, ki se ni priklatilo ne s Karpatov ne iz Irana. Res pa je, da so poglobitni naši predniki pred šest ali celo več tisoč leti postopno prišli v Evropo iz Male Azije, imenovani (Slo)-Veneti, ki so slovnice razumljivo. Bivali so po celotni Evropi. Komur fonetične spremembe v toponomastiki niso tuje, razbira iz zemljepisnih oznak, da gre za eno in isto ljudstvo; na zahodu Evrope so enake onim na Balkanu. Današnja romanska in germanska ljudstva imajo v svojih slovarjih (besednjakih) neverjetno število besed za enake pojme kot slovanska, le da se glasovno razlikujejo med seboj. Naši jezikoslovci in prepisovalci zgodovine (mislim na slovenske) nikoli ne razmišljajo o sto in sto besedah v italijanski slovarjih, ki jih latinščina ni poznala. Naši avtohtoni predniki so jih imeli v svoji jezikovni zalogi že davno pred pojavitvijo Italijanov, Špancev in raznih Germanov. Zakaj se je torej treba čuditi, "da je najmanj deset analognih toponimov, od Kijeva do Zagreba"?

V časih, ko še ni bilo nobenih sredstev obveščanja, so zgolj grški mešetarji in trgovci prenašali vesti od ene strani Evrope do druge. Kdor je zapisoval njihove pripovedi (Grk ali Latinec), je to opravil po svojih umskih zmožnostih. Njihovi zgodovinarji so popačene ali pa fantazijske nazive za ljudstva po raznih alpskih dolinah ali vzhodnih planjavah uporabili kot imena narodnosti. Izumili so Noričane, Retijce, Ilire, Dalmatince ter Galce in Kelte poleg množice manj

ne biblije ne vsega katekizma v svojem jeziku in pismu, kakor mi Slovenci ne. Doslej so se morali zadovoljiti zgolj s svojo mašno knjigo in brevirjem. Ti dve knjigi pa sta bili pred mnogimi leti tako temno in nerazumljivo prevedeni, da njihovi duhovniki sami ne razumejo mnogih besed, še v nedeljskih in navadnih evangelijih ne.»

V pismu nadvojvodu Maksimilijanu leta 1562 v zvezi s tiskanjem hrvaške knjige “Glagolski prvi del novoga testamenta” opisuje razmere na Balkanu med drugim pravi:

»Kristjani med omenjenimi ljudstvi, ki prebivajo najbliže turški meji in še pod krščansko oblastjo, so Hrvati, Dalmatinci in Slavonci. Hrvati, ki jih sicer imenujemo Huzare, so na glasu kakor dokazuje tudi vsakdanja izkušnja, da so vestni, močni in silni ljudje; zakaj vsak Hrvat, ko doraste, naj si bo grof, plemenitaš ali vojščak, je tako pogumen in spreten, da si upa z vsakim Turkom posebej tekmovati in sprejeti boj bodisi na konju ali peš ... Dalmatinci so napol Lahi, imajo skoraj laške navade in vero. Slavonci, ki jim sicer pravijo Bezjaki (dandanes pravimo kajkavci – op. pisca tega sestavka), imajo skoraj ogrske in hrvaške navade in lastnosti, se vedejo glede vere v vsem kakor Hrvati, le da bero njihovi duhovniki mašo po latinsko in da daleč romajo (opomba: kot Slovenci). Največji del dežela, v katerih prebivajo ta tri (!) ljudstva, imajo Turki.»

Zavest starodavne povezanosti s Hrvati se kaže tudi pri Juriju Dalmatinu, ki je v zvezi z izdajo prvega dela biblije leta 1578 pripravil “Register nekaterih besed, katere krajnski, koroški, slovenski ali bezjački, hrvacki, dalmatinski, istrijski ali kraški se drugače govore”. Celo Sveto pismo stare in nove zaveze v njegovem prevodu smo Slovenci dobili leta 1584, tj. mnogo prej kot večina v svojo kulturo preveč zaverovanih Evropejcev.

Na koncu naj se pohvalimo z delom Hieronima Megiserja “Dictionarium quatuor linguarum”, ki je izšlo že leta 1592! Slovar zajema nemški, latinski, slovenski in italški jezik.

Ko bi govorili še o hrvaški renesančni literaturi v Dalmaciji, bi prispevali še pestrejši prikaz naše kulturne ustvarjalnosti v tem delu krščanske celine, namreč naših dveh narodov.

Pripomba pisca:

Današnji Hrvati, ki zahtevajo, da bi jih svet priznal za »Hrvate v diaspori« (od Poljske do Trsta in Kotora), naj se zavedajo, da kljub »kraljem« iz prvega tisočletja njihovo ime ni nikdar bilo etnonim, marveč je pomenilo le družbeno kategorijo, kakor velja tudi za Kelte, Hazare in Kozake.

Hrvaški turistični delavci s ponosom razkazujejo vesoljnemu svetu kamnite okraske z istrskih in dalmatinskih cerkva, češda so delo njihovih mojstrov še iz prvega tisočletja našega štetja. Vendar temu ni tako. Izgubili so iz vida, da pokristjanjenje tistih krajev ni prišlo iz Rima, marveč iz Orienta prek oglejske Cerkve, ki pa še zdaleč ni bila hrvaška (glej študijo Hrvati v tej knjigi). Okraski so nastali resnično v teku prvega tisočletja, ko Hrvatov kot narodnosti še ni bilo. Pletena ornamentika tamkajšne arhitekture je popolnoma enaka tisti, ki so jo uporabljali že v Starem Egiptu, Arabiji in Etiopiji. Prav nič krščanska ni, še manj pa hrvaška, poznana pa je še dandanes v Aleksandriji in Solunu. Sicer pa bi bilo koristno, ako bi neki gospodje pomislili, da so tudi imena njihovih in naših najzgodnejših cerkvenih zavetnikov pretežno vzhodnjaška.

Še o slovenski dvanajstiji

Po naselitvi Madžarov v 9. stoletju n.št. je ozemlje med Muro in Rabo (192 kv. km) dobilo širši obrambni pomen. Takšni obrambni skupnosti je poveljeval major z 12 porotniki. Politično središče je imelo sedež v vasi Sveti Peter - Oriszentpeter v povirju reke Zale. Svobodni krajišniki so uživali privilegije, katere jim podelil kralj Štefan V. 1270. leta. Listino svoboščinah jim je zvijačno pobral predstavnik plemiške družine Batthyany v drugi polovici 17. stoletja. Obrambna skupnost je vključevala 18 občin in se je imenovala Örszeg.

Dvanajstije niso poznali niti Srbi, ki jim je vladala rodovna skupnost (zadruga) s pomočjo najstarejšega člana, niti stari Madžari. To tipično skupnost, ki je vodila vse javno življenje so od Venetov Madžari prevzeli, niso pa je Srbi in Volgari (Bolgari).

Zanimiv je tudi članek, ki ga je objavil italijanski znanstveni mesečnik Airone, avgusta 2000, str. 136:

»Človekova modrost se je zavedala, da je njen doseg omejen. Zato je iskala pomoči pri višji razumnosti: drevo je postalo vez med zemeljskim in božjim. O tej prastari vlogo nam govori lipa, ki morda že 800 let raste pri stari cerkvi v Maccugnagi ob vznožju gore Monte Rosa; in lipe v Cavaleseju v prov. Trento, ki obkrožajo banco della Rason (miza za večo), velikanska obklesana skala obdana s kamnitimi stoli, na katerih so sedeli na večo pozvani svetovalci. V Cavaleseju je stolov deset. Največja izmed tistih lip meri v obsegu šest metrov.«

Na začetku Špetra Slovenov še vedno stoji cerkvica Sv. Krna (Quirinus). Ob kamnitem bloku je do prihoda Italijanov v Slovensko Benečijo zasedala srenjska

banka, it. Arengo), ki je skozi stoletja imela tudi pravico kazenskega sojenja. O tem piše S. Rutar. Od istega pisca izvemo, da so čedajski kanoniki ukazali podreti staro lipo ob studenčku, kjer so se shajali možje po »poganski navadi«.

To se je zgodilo v 14. stoletju. In takšno pogansko navado lahko zasledujemo ob robu Alp vse do francoske meje. Ampak take pradavne navade je moč pripisati enemu samemu ljudstvu.

Jugoslovanska ZGODBA **(Razmišljanje v letu 1988)**

Slovenske srednje šole v Italiji nudijo po pet ur materinega jezika na teden, v južnoslovanski domovini Slovencev pa samo po dve uri. Zakaj tako malo ur? Veste, pomembneje je, da se naši otroci temeljito seznanjajo z obrambno vzgojo, marksizmom in neprenehno spreminjano ustavo, kar vse je neizogibno potrebno za obrambo domovine. Toda zaradi koga je potrebna tolikšna obramba? Odgovor: pred neopredeljivimi, za vsakim vogalom in na državnih mejah prežečimi izrodki nekdanje izkoriščevalske družbe. Ali so med njimi tudi neke države, ki so vojno izgubile pa vendar zdaj preživljajo našo hrabro domovino?

Toda zakaj so nam nevarne, ko pa je že toliko naših rojakov pri njih? In zakaj naj bi raznovrstni sovražniki ogrožali našo »svobodo«? Najbrž zato, ker nam zavidajo velike pridobitve revolucije (ki so že v smrdečem stanju razkroja). Kar zadeva notranje sovražnike, smo pometli z njimi v dneh, ko je zavladovala krvavordeča svoboda. Odstranili smo jih brez zapletanja z zakoni ob krvavem izražanju navdušenja v boju za človekove pravice (in predpravice bolj enakih med enakimi). V vseh desetletjih našega (žalostnega) obstoja in sranja je bilo nešteto krat dokazano, da smo enoglasni in enodušni zagovorniki čudne svobode.

Tudi vodilni že vohajo svoj smrad. Začeli so poudarjati strpnost v političnem dialogu, ki mora spremljati naš enostrankarski pluralizem. Želja po dialogu je vse bolj razločno povezana s potrebo po preložitvi plačevanja državnih dolgov. To bi v (naši) resnici pomenilo podaljšanje agonije našega fantastično-utopističnega brezrazrednega družbenega sistema, v katerem še životarijo ostanki delavskega razreda, ki mu je usojeno vladati nad brezrazrednim ljudstvom, seveda pod pogojem, da se ne odtuji Zvezi komunistov. Po najnižjih cenah bi za tuje valute izvažali celo vroč led in mrzel krop, s katerima naj se ne bi nihče ne opeknel ne podhladil. Na razpolago imamo neskončno število raznih novih izumov, samo neboleče palice ni med njimi.

Slovenci, ostanite zvesta opora naši preljubi jugovini! Med redkimi na svetu se boste zabavali ob vsem daljinskem samoupravljanju ter žongliranju s svobodo, enakopravnostjo in strpnostjo. Na te dragocene samoupravniške pridobitve ste že toliko privadili, da bi se težko vživeli v tisto zahodnjaško liberalno demokracijo, ki je toliko demagoška, da lahko prisili celo nezmotljive voditelje k odstopu. Sicer pa ne vem, kdo naj bi takšnim demokratičnim voditeljem potem še mogel verjeti, ako so toliko neumni, da zares odstopijo? Mar ni lepše pri nas, kjer smo se privadili vsega zlega in raje zakrpano že poznane demokratične cunje (seveda, če bi to dovolila partija).

Narodna obramba je zagotovo vsestransko koristna zadeva. Med drugim prinese vsako leto dva milijona dolarjev po zaslugi izvoza vojaških izdelkov v uvrščeno neuvrščene države, zraven tega pa krepí armado, ki je in bo zanesljivejši varuh vseh polstoletnih pridobitev naše družbe kot so vsi politologi in obramboslovci s svojimi teorijami. Dokler imamo vojsko, se nam ni treba bati za dragocena življenja našega bistrega in po vsem (neuvrščenenem) svetu znanega političnega vodstva. Tovariši, oslu se ponavadi ponuja korenje ali palico, ampak pri tej bolj zanesljivo uboga.

Torej, tovariši politični nasprotniki v našem dialogu, pomagajte nam, da ostanemo raje pri korenju, brez palice, ki je bizantinska in bi jo preveč občutile tudi vaše od naslanjačev ožuljene riti, mi pa vam zagotavljamo pluralistično demokracijo, ki jo bomo ustvarili z združenimi močmi v duhu Dolomitske izjave in pod nadzorom nestranskarke, magari apolitične komunistične partije.

Kot eden izmed Sloveno-Slovencev (nikakor ne Jugo-Slovencev), ki smo voljni za samostojno razmišljanje: zakaj ne bi mogli živeti sami zase? Ena petina članic Združenih narodov šteje manj prebivalcev kot Slovenija. In koliko jih ima Luksemburg? Vsi vedo, da sta maloindustrijska in obrtniška dejavnost lažje in hitreje prilagodljivi spremembam na tržišču. Ljudje v manjših obratih se poznajo med seboj, se skupaj trudijo za obstoj podjetja ter mu z inovacijami zagotavljajo razvoj. Ako to pravilo velja za ekonomijo, mora veljati tudi za politiko. Tudi to; manjše države je lažje upravljati in združene pomenijo večjo moč kot Sovjetska zveza ali ZDA.

Od kdaj so nam bratje?

Pred letom 1914 slovenskega narodnega vprašanja v evropski politiki ni bilo zaznati v neposredni obliki. Ob začetku prve svetovne vojne so bili slovenski parlamentarci na Dunaju vključeni v hrvaško-slovenski klub, ki je štel 27 članov.

njihovega prihoda dalje – VL). Spretno je izrabljaj parlamentarano matematiko, v kateri so bili najbolj favorizirani slavonski Srbi. Ti so mu bili posebno hvaležni za ustanavljanje pravoslavnih šol ob državni podpori in obvezno poučevanje cirilice. Uradni jezik se je moral imenovati hrvašk-osrbski ali srbsko-hrvaški, nikakor pa ne samo hrvaški. Madžarski ban je zaupal najpomembnejše položaje v državni upravi predvsem Srbom.

»Srbija je povsod, kjer je videti srbske cerkve in kjer ležijo kosti Srbov.«

Najhujša srbizacija je prizadela Bosno in Hercegovino, katere potek je vedno veliki tabu. Kot kažejo zgodovinski viri, se je prebivalstvo postopoma razdelilo na katoličane in muslimane. Obojih skupaj je bilo leta 1910 že 1.800.000: tj. 20 odstotkov katoličanov in 33 odstotkov muslimanov. Nacionalno enotnih in versko zaprtih Srbov je bilo 800.000 oziroma 43,48 odstotkov. Turkov ne omenja nihče, ker jih ni bilo.

Na Dunaju je BiH najbolj učinkovito podpiral finančni minister monarhije Benjamin von Kallay od leta 1882 naprej. Ker je bil hkrati tudi resorni minister za to deželo, se je politično opiral predvsem na Muslimane (Bošnjake), ki so bili gospodarsko najmočnejša plast prebivalstva. Zato si je zamislil bošnjaško deželno zavest, ki naj bi pospešila nastanek nove nacije (VL: *ki nikdar ni bila niti hrvaška niti srbska*), nevtralne do srbske in hrvaške. Za takšno zamisel je pridobil tudi slavista Jagića, ki je odkril »bošnjaški jezik (VL – *kot Miklošič »starocerkvenoslovanskega«*) Takšna stremjenja pa niso rodila sadov; propadla so kot tista Kühnova o srpsko-hrvatskim zemljama.

V svoji spretno izvajani igri z izpodrivanjem »bratov« Hrvatov so Srbi dosegli velike uspehe. Po zaslugi svojega patriarha Rajačića jim je uspelo, da so Srbe na Hrvaškem in v Slavoniji že na začetku šestdesetih let priznali tudi v zakonodaji kot posebno nacionalno enoto s političnimi pravicami. Po zasedbi Bosne leta 1878 se je število Srbov v okviru meja Avstroogrške monarhije še povečalo: bilo jih je dva milijona, medtem ko je bilo Hrvatov 3.400.000.

Vse do preloma stoletja Avstrijci za Srbe niso bili sovražniki. To so jim postali šele potem, ko so menjali zaščitnike. Preko prostozidarskih lož so se vdinjali tistim, ki so jim ponudili več, namreč francoskim in britanskim imperialistom. Z enakim obnašanjem kot Srbija se lahko pohvali prostozidarska socialistična Italija, ki je zamenjala zavetnike aprila leta 1915. Samo v takšni politiki je treba iskati vzroke za sarajevski atentat leta 1914 (VL).

Velesrbstvo in prodiranje na Zahod

Zamisel o velesrbstvu je najtesneje povezana z obstojem pravoslavnega patriarhata v Peči (na Kosovu). V njegovo pristojnost so spadala ozemlja večjega dela Srbije, Črne gore, Dalmacije (brez Dubrovnika), Slavonije, večine Hrvaške ter južni in srednji del Madžarske (celo onkraj Budimpešte). Pravoslavna duhovščina je na turškem ozemlju poleg dušnega pastirstva opravljala tudi pristojnosti krajevne uprave z izjemo davčnih in vojaških zadev. Smemo govoriti o državi v državi. Po carigrajskem sporazumu iz leta 1557 je srbsko prodiranje na Zahod dobilo pravno podlago.

Še bolj zanimiva pa je preselitev patriarhata s patriarhom Arsenijem IV. Crnojevićem, ki je pomenila, da se je srbska (cerkvena) država skupaj s svojimi predstavniki preselila iz Turčije v Avstrijo, kjer pa se ni le ohranila marveč tudi okrepila. Iz konglomerata raznorodnih ljudstev se je v treh stoletjih po kosovski bitki razvil enoten srbski narod, ki se je začel zavedati svoje pomembnosti. In obudila se je misel na ustanovitev posvetne države, ki je postala usodna za vse narode na Balkanu.

Znanstveno podlago za velesrbstvo sta priskrbela slavist Šafařík in ustvaritelj srbske pisave Vuk Karadžić (V.L: verjetneje naš Kopitar, ki je bil izobražen). Prvi je na dan privlekel ugotovitev, da so se nekoč vsi Slovani imenovali Sorbi, Srbi, drugi pa je leta 1849 na Dunaju objavil delo z naslovom *»Ein Koffer voller Geschichte, Sprachkunde und Volkssitten der Serben aller drei Konfessionen«* (Skrinja polna zgodovine, jezikoslovja in ljudskih šeg pri Srbih vseh treh (!) religij). Torej: *Srbi sve i svuda*. Odkritja obeh »znanstvenikov« so povzročila, da so začeli Hrvate obravnavati kot narodnostno nepomemben člen, saj naj bi bil Hrvat kot Slovan zgolj Srb, medtem ko je Srb vedno le Srb. Zato so srbski politiki začeli govoriti o hrvaškem delu srbskohrvaškega naroda. (Ta doktrina je še vedno v veljavi tudi pri ostankih titovske velemodrosti po formuli o »bratstvu in enotnosti. – VL).

Toda ob razglašanju svoje megalomanske »državnosti« so Srbi pozabili na silno pomemben dejavnik:

1. to nenavadno »državnost« so njihovi predniki izvajali nad ozemlji drugih ljudstev (z izjemo majhne Raške) in z nenehnim nasiljem;
2. da so jih vsi sovražili. Ni ga naroda v sosedstvu Srbije, ki bi kdajkoli gojil prijateljske odnose do nje. V vsej Evropi ni najti primera, da bi vsi sosedje brez izjeme in že iz davnine gojili večno sovraštvo do svojega vseh uslug in sladkobe polnega mejaša, ki ni priznaval nobenih meja.

Že dolgo let pred dosego formalne neodvisnosti je v svoji korespondenci njihov državnik Ilija Garašanin (1812–1874) lepo prikazal srbsko pohlepnost. Ti dokumenti so spravljeni v avstrijskem državnem arhivu na Dunaju. Takole piše:

»Turčija bo razpadla še v tem stoletju. To se bo lahko zgodilo na dva načina: ali z delitvijo današnje države ali z ustanovitvijo velike krščanske države na istem prostoru. Razdelitev bi smeli izvesti Avstrija in Rusija kot najbližji velesili, ki bi se najlažje sporazumeli. Ločnica, ki bi zadovoljila obe velesili, naj bi potekala od Vidma (Udine) do Soluna. Tako bi Srbija pripadla Avstriji in z njo vsi Srbi. Razumljivo je, da sta obe naklonjeni razdelitvi Turčije, toda nasprotovali bosta ustanovitvi velike krščanske države na njenem prostoru. Rusija svojih upov ne bo gradila v Carigradu in tudi Avstrija ne bo pristala na možnost izoblikovanja države, ki bi ji prej ali slej odtrgala vse južne Slovane.«

Samo po sebi je razumljivo, da bi razdelitev Turčije bila tudi v nasprotju s koristmi Srbije, ki mora prav zato zagovarjati ustanovitev velike krščanske države. Zato si mora Srbija prizadevati, da jo uvrstijo med evropske države. Potrebuje tudi načrt za oblikovanje državne politike v prihodnosti. Ta načrt mora biti dostopen in razumljiv vsakomur med nami, ki se ukvarja s politikom.

Med Slovani so se že sprožila narodna gibanja, ki jih bo težko zatreti. Srbija mora dobro preudariti, kakšno vlogo naj odigra v teh gibanjih. Dandanes je očitno še premajhna, povečanje samo po sebi pa ne bo zadostovalo.

Zavedati se je treba, da bi mogli doseči svoj cilj, tj. ustanovitev velike krščanske države kot nadomestila za Turčijo, samo v povezavi z narodi v sosedstvu.

Predvsem pa nam mora biti jasno, da bo Avstrija morala biti sovražnik bodoče srbske države. Z njo se morda bomo morali občasno sporazumevati... Zdaj je naša dolžnost, da odkopamo zidovje nekdanje srbske države in svojo bodočnost zavarujemo z zgodovinskim pravom. Tako nam ne bodo mogli očitati, kar bomo storili v korist lastne države.«

V isti spomenici navaja sredstva za dosego cilja:

- »1. Za podrobno določitev smernic svoje zunanje politike mora srbska vlada najprej spoznati razmere, v katerih živijo ljudstva sosednih držav. Do takšnih podakov pa je moč priti samo s pomočjo bistroumnih, pogumnih in državi vdanih posameznikov, ki naj bi obiskovali sosedne dežele in vestno zapisovali svoja zapažanja. Vedeti je treba, kaj se dogaja v Bosni, Hercegovini, Črni gori in severni Albaniji. Poučeni pa bomo morali biti pravtako o razmerah na Hrvaškem, v Slavoniji, Sremu, Bački in Banatu.

bi vsi Slovani spoznali, da bodo vselej dobili ustrezno pomoč pri Srbih. Toda Srbija se mora v vseh primerih vesti kot naravni zaščitnik vseh Slovanov pod turško oblastjo in ukrepati v tem smislu.

c) Bošnjake je treba seznanjati z našimi zakoni in še posebno z ustavo. Čimveč mladih Bošnjakov mora dobiti državno službo v Srbiji, da bi se pripravili na prevzem uradniških mest, kar bo v veliko korist tako njihovi domovini kot Srbiji.

d) Bosenske katoličane je treba odtujiti od Avstrije. To bi mogli doseči s pomočjo tamkajšnjih menihov (VL: frančiškanov), ki bi jih morali pridobiti za idejo narodne enotnosti (VL: kot pohlevne Slovence maja 1945). Zato bo treba knjige tiskati v Belgradu. Molitveniki morajo biti natisnjeni na eni strani v latinici, na drugi pa v cirilici.

V Bosni ter na Hrvaškem in v Slavoniji prepovedane knjige bi morali tiskati v Srbiji in jih od tam razpošiljati.

e) Vsa naša zunanja trgovina je v rokah Avstrijcev. To zlo moramo izkoreniniti. Zato bom poudaril samo eno od naših stališč. Z zunanjim svetom smo dandanes povezani samo prek Zemuna. Zato si moramo prizadevati, da bi si pridobili najkrajšo pot do morja, kjer bi morali zgraditi pristanišče; najprimernejša bi bila tista, ki pelje čez Skader na Jadran. (VL: kar se jim je posrečilo v času titovskega »enotnega vsejugoslovanskega naroda« in samo na njegove stroške – po božji volji in neskončni neumnosti »deželnih« politikov).

(VL: *Leta 1945 so iz Vojvodine pregnali 400.000 »Nemcev«, ki so živeli ob stoletnih delovnih navadah, in jih nadomestili z 200.000 retorično navdahnjenih in srbsko govorečih titovskih državljanov; posledice so vidne, toda niso prav nič evropske.*)

In kakšno je bilo mnenje Jovana Cvijića z belgrajske univerze? Pove ga v svoji študiji »Aneksija Bosne i Hercegovine i srpski problem, Bgd. 1908:

»Če Bosne in Hercegovine ni moč združiti s Srbijo in Črno goro (VL: še nič z Jugoslavijo), kar bi pomenilo edino pametno rešitev, vendar onemogočeno s strani Avstrije, je tema dvema deželama treba priznati mednarodni pomen, da bi se lahko svobodno razvijali (VL: razumljivo v srbskem duhu).

Zagotoviti jima je treba avtonomijo, resnično avtonomijo. Drugače bo Evropa sama potisnila srbski narod na pot nasilja, saj gre za vprašanje njenega življenjskega obstoja ... Prebivalstvo v obeh deželah predstavlja najčistejši del srbske rase.«

Leta 1990 so se predstavniki najčistejše srbske rase z Miloševićem na čelu sklicevali na svojo navzočnost na vsem ozemlju od Djevdjelije do Triglava; na našo srečo jim je preostali del stoletnega scenarija padel v vodo. – Toliko v razmislek slovenskim jugonostalgikom in učenim šolnikom.*

* Viri:

Die Vorgeschichte des Weltkrieges, im Auftrage des ersten Unterausschusses (= Po naročilu prvega podbora Društva narodov), deseti zvezek: Das Oesterreichisch-serbische Problem bis zur Kriegserklärung Oesterreich-Ungarns an Serbien, 28. Juli 1914.

Die Habsburger und die Südslawenfrage, Deutsche Verlagsgesellschaft fuer Politik un Geschichte, Berlin 1930.

Die südslawische Frage und der Weltkrieg, Wien 1918, avtor Südland (= Ivo Pilar).

Der Kampf der Südslawen um Freiheit und Einheit, Frankfurt a. M. 1925, H. Wendel.

Besedilo v nadaljevanju tega poglavja je prispevek g. Lojzeta Wagnerja (LV).

Leta 1911 so v Belgradu natisnili Atlas kraljevine Srbije i Srpskih zemalja (D. J. Deroe), v katerem slovenskega ozemlja ne najdemo. Vsaj nekoliko pazljivemu bralcu ne uide misel, da je namen tega atlasa prikaz skrajnega programa za doseg ozemeljskih teženj Velike Srbije. V njem so natančno vrisana s Hrvati poseljena območja v današnji Romuniji, toda sestavljalci za Slovence v avstroogrskem cesarstvu niti ne vedo. Tudi znanje Nikole Pašića ni bilo nič večje. Le-ta je med sprejemom pri ruskem carju 2. februarja 1914 izjavil: »*Malo prej sem izvedel o Slovencih, da težijo k Srbohrvatom, katerih jezik bodo prevzeli, saj je njihova govornica pokvarjena, ker so že v davnini izgubili samostojnost.*« (Die auswaertige Politik Serbiens 1903 – 1914, M. Bogičević, Berlin, 1928, Bd. 1., 419).

Iz knjige Ivana Hribarja *Moji spomini* (Ljubljana, 1984, II., 74) izvemo, da se je njen avtor pravtako v začetku februarja 1914 mudil v Petrogradu. Obiskal je tudi zunanjega ministra A. S. Sazonova in se z nim pogovarjal med drugim o slovenskem jeziku. Hribar se je prepričal, da mož ve za narod z imenom Slovenci, več pa ničesar. Kljub temu pa ga je prosil, naj bi že v bližnji prihodnosti, ko se bo odločalo o usodi južnih Slovanov, zagotovil Trst Jugoslaviji in ga obvaroval pred pohlepnostjo Italije. Odšel je prepričan, da bo minister to storil.

V *Zborniku slovenske zamisli o prihodnosti okrog leta 1918* Peter Vodopivec objavlja svoj članek *Od Habsburžanov do Karadjordjevićev* (Ljubljana, 2000). Na straneh 3–11 navaja, da je beograjska zgodovinarica Ljubimka Trgovčević povedala. Kako je moral srbski geograf Jovan Cvijić ob začetku vojne leta 1914. na zemljevidu prikazati regentu, predsedniku vlade in vojaškemu poveljnikom narodnostno sestavo Balkana, katero naj bi upošteval srbski vojaški program. Šele tedaj so vanj vključili tudi Slovence.

Stran 263: Memorandum Jugoslovanskega odbora z dne 6. 5. 1915: *»Za bodočo jugoslovansko državo je treba brezkompromisno zahtevati Južno Koroško, Južno Štajersko, Kranjsko, Goriško, Trst in Istro.«*

Stran 264: *»Toda ruski minister Sazonov ni bil kaj dosti navdušen glede zedinitve Slovencev s Hrvati in Srbi. Dne 6.5 1915 je v Petrogradu povedal Pašičevema odposlancema Stojanoviću in Beliću: 'Ako bi zbog Kranjske morala i jedan dan više ratovati, ona bi napustila njezino oslobodjenje'.«*

Stran 269: *»Trumbić je dne 10. 4. 1918 v Rimu, na Kongresu tlačenih narodov Avstroogrške, jasno povedal, da se Jugoslovani ne bodo odrekli Goriški. Trstu in Istri do Učke.«*

Stran 270: *»Vendar je Srbija v svoji lastni spomenici, razposlani zaveznikom, dne 31. 3. 1918, sporočila, da priznava Italiji Trst, zahodno Istro in Pulj.«*

V zvezi s člankom Dragovana Šepića o izjavah Srbije z dne 21. 9. 1914 in 31. 3. 1918, s katerima Srbija priznava Italiji pravico do polovice Istre, odnosno Trsta in zahodne Istre s Puljem, postane zanimiva tudi primerjava s pogajanji o meji med Jugoslavijo in Italijo ob koncu druge svetovne vojne. Dodajam časopisna članka še dveh avtorjev.

Dušan Biber, Tržaška kriza 1945, 9. maja 1987: *»Že na trojnem sestanku Churchill-Tito-Šubašić so zahodni povedali, da nameravajo uvesti zavezniško vojaško upravo na ozemlju zahodno od jugoslovansko-italijanske meje iz leta 1939... Tito pa je po vojni povedal, da je Churchill v nekem intervjuju dejal, da bo Jugoslavija dobila Istro, Trsta pa ne ...«*

Tudi na srečanju zunanjih ministrov v Jalti 10. 2. 1945 so se zavezniki zavzemali za zavezniško vojaško upravo na celotnem ozemlju Julijske krajine.

Aprila 1945 sta Alexander in Macmillan še vedno računala z možnostjo, da bo Tito zasedel vso Julijsko krajino. Zato je Churchill svetoval Trumanu, naj bi čimprej dali potrebna navodila feldmaršalu Alexandru. Novi ameriški predsednik je na to pristal.

Janko Jeri, *Zakaj se je Jugoslavija umaknila?*, Nedeljski Dnevnik 8. marca 1987: *“ZDA so docela podprle britansko stališče, kar kaže tudi Trumanovo pismo Churchillu dne 12. maja 1945. V njem pravi, da morajo vztrajati pri popolnem nadzorstvu nad ozemljem med Trstom in Trbižem. Truman pri tem poudarja, da bosta skupaj preučila vso zadevo in podvzela vse ukrepe, ki bi prisilili Tita k umiku.”*

(Urejevalec VL: Takrat “bratska naroda Rusije in Srbije” nista hotela niti najmanj tvegati in pomagati Slovincem pri obrambi čisto majhnega dela njihovega narodnega ozemlja. Enako velja tudi za Koroško.)

Kot avtor knjige, v katero vključujem prejšnje dopolnilo, prepuščam bralcem v presojo naslednje misli:

- *Zakaj v naših šolah še dandanes povečujejo Srbe kot nosilce evropske kulture in celo kot naše brate?*
- *Zakaj še vedno povečujejo ruske brate, ki so nam bili vseskozi tako malo sorodniki kot Srbi? Častijo jih s kapelicami in obeležji, vnamar pa puščajo na desetisoče Slovencev, ki so izgubili življenje na soškem bojišču v isti vojni pod italijanskimi granatami, ki so jih blagoslavljali italijansko govoreči predstavniki papeške kurije. Prijateljstvo z Rusi bi lahko postavili na drugačne temelje.*
- *Zakaj v šolah še vedno tvezijo komunistične ponaredke iz zgodovine in bajke o delovanju nekakšnih mednarodnih naprednih sil, katere smo morali podpirati do naše četrte osvoboditve v teku enega samega stoletja. Kdaj bo v naših šolah dovoljeno prenašati na mladi rod resnico o nastanku, obrambi, prijateljstvih in "bratstvih" ter o prodanih dušah raznih barv?*

Besedilo iz leta 1988 ali »kaj je danes drugače?«

Slovenci imamo sovražnike, ki nas izžemajo že od 1918. leta in katerim moramo reči »bratje«. Kmalu bodo od nas ostala le arheološko zanimiva okostja. Zraven teh pa imamo sovražnike, ki nas vzdržujejo pri življenju s finančnimi injekcijami, sicer iz čisto sebičnih namenov, ker živimo ob vratih na Balkan, toda sovražiti jih moramo kljub pomoči, ker so sovražniki naših bratov. V tem duhu moramo vzgajati mlade rodove. V to smer so tudi naravnane naše šole.

Slovenske srednje šole v Italiji imajo tedensko po 5 ur materinega jezika, v »matični« državi pa samo po 2. Zakaj tako malo pouka? Zdrava pamet ti mora veleovati, da je v današnjem svetu bolj pomembno, da jih pripravljamo na ohranjanje tistega, kar je osnovno za narodovo preživetje, tj. s socialistično-marksistično ideologijo, z obrambno vzgojo (v cirilici), s samoupravljanjem (od vrha navzdol), z nenehno spreminjajočo se ustavo, s ponarejeno zgodovino, skratka z vsem, kar je neizogibno za obrambo domovine. Toda pred kom se je treba braniti? Predvsem pred zunanji sovražniki. Kdo pa so ti sovražniki? Predvsem Nemci, ki so vojno izgubili predvsem po zaslugi najhrabrejših balkanskih partizanov in ki kljub porazu preživljajo našo državo. Še napasti nas ne morejo več, ker je toliko samoupravnih državljanov med njimi. In zakaj naj bi nas napadli? Mar zato, ker nam naj bi zavidali velikanske pridobitve revolucije? Verjetno so to pridobitve, zaradi katerih smo v gospodarskem razsulu in ne le v zaostanku?

Tovariši politični nasprotniki, pomagajte nam, da ostanemo pri korenju, brez palice, ki je bizantinska (in bi jo občutile tudi naše slovenske od foteljev ožuljene riti), mi pa vam zagotavljamo pluralistično demokracijo, ki jo bomo ustvarili z združenimi močmi, v duhu Dolomitske izjave, ob modrem vodstvu naše nezmotljive in nestranske (ako že ne čisto apolitične) Zveze komunistov.

Zakaj Slovenci ne bi mogli živeti samostojno? Ena petina članic Združenih narodov šteje manj prebivalcev kot Slovenija. Kaj pa Luksemburg? Dandanes velja, da se maloindustrijska podjetja hitreje prilagajajo zahtevam trga in imajo še to prednost, da se v njih zaposleni medsebojno poznajo in se zavedajo potrebe po pocenitvah izdelkov. V njihovih podjetjih se vsi skupaj trudijo, da bi s pomočjo sprotih inovacij dosegli primernejšo tehnologijo. Ako to velja za ekonomijo, mora nič manj veljati tudi za politiko. Lažje je upravljati manjše države ob stvarnem notranjem in zunanjem sodelovanju kot velikane kot sta ZDA in Rusija.

(Pripis štirinajst let pozneje: *Prihodnost slovenskega naroda ni nič bolje zagotovljena kot je bila v osemdesetih letih, ker vse vodilne niti ostajajo v rokah istih, ki so v letih 1990-91 prek velikanskih lepakov sporočali svetu, da »ni Slovenije brez Jugoslavije«.*)

Hvalnica norosti v dopolnjeni izdaji – besedilo iz leta 1982

Veliki rušitelj družbe dogmatikov, Erazem Rotterdamski, bi mogel svojo Hvalnico norosti dopolniti še z mnogimi domislicami, če bi v svoji ustvarjalni domišljiji predvideval družbo, »zvezo svobodnih in srečnih samoupravljavcev, v kateri so nore zamisli faliranih študentov prevladale nad zdravo kmečko pametjo. Jugoslovanski politiki so namreč tako pametni, da imajo preživelo peščico pametnih za svoje sovražnike.

Samozvani voditelji ne razumejo, da so nas vse odrinili na rob prepada in da vsi skupaj, z njimi vred, nismo več niti gospodarji lastne domovine. Zunanji dolgovi presegaajo vrednost naše nekdanje lastnine. Najverjetneje so jugoslovanske samo zasebne naložbe v tujini, kot npr. vila, ki si jo je kupila prva dama novosrbskega cesarstva z gospodinjskimi prihranki tam nekje ob Ženevskem jezeru. Od nje pač ne moremo zahtevati, da bi upoštevala nauke bližnje zgodovine.

Poglobimo se v dosegljivo preteklost. Nacionalistično usmerjene vladavine v kapitalističnem svetu, fašistične ali ne (primerjaj Anglijo 18. stoletja), so vselej propadle kljub svojim finančnim, političnim in vojaškim sposobnostim. Nista jih rešila niti notranja »disciplina« in strogi centralizem (glej belgrajsko sodrgo), ker so hotele obstajati neodvisno od tistih v svetu priznanih političnih norm in morale. Druga svetovna vojna pa je vnesla še nekaj povsem novega: evropskega posameznika ni več moč slepiti s pluralizmom. Za svoje trpljenje v velikem boju zahteva resnično enakost v državljanskih pravicah. Zato sta na Zahodu fašizem in komunizem onemogočena za vselej.

Titovina bo razpadla med drugim tudi zato, ker svoje družbene ureditve noče prilagoditi težnjam evropske družbe. Kljub lažnim izpopolnitvam trmasto nadaljuje politiko absolutne samostojnosti države in v marikaterem pogledu tudi izoliranost fašističnih režimov. Ob vseh norostih pa naši samoizvoljenci trobentajo, da so iznašli novo in najpopolnejšo obliko družbene ureditve. Toda nihče v svetu nas ne posnema, niti »neuvrščeni«, in večina nas ne jemlje več resno. Ostali smo izolirani od Vzhoda in Zahoda pa še od zemlje in nebes. Nihče med nami ne ve, kaj nas lahko še čaka, ampak mi ostajamo samoupravni, nacionalni in nikamor uvrščeni bahači brez denarja v svojih žepih in v državni blagajni.

(Pripis leta 2002:

Ali bi bilo moralno potomcem zapeljanih zakriti zgodovinske resnice?)

III. Oglejski patriarhat in Goriška nadškofija

Oglejski patriarhat in zahodni Slovenci

Oglejski patriarhat kot orodje nič krščanskega pohlepa po naši zemlji v času obnavljanja rimsko-cesarske države

Prvotni namen mojega pisanja je bil edino le ta, da bi opozoril samostojno razmišljajoči del našega naroda na dogodke, ki jim splošno izobraževalna literaturane ne posveča dovolj pozornosti ali pa iz "višjih koristi" o njih noče razpravljati. Ampak Bog človeku ni dal na razpolago pameti le zato, da bi razumel pojasnila za dogajanje v zemeljski družbi "tako v nebesih kakor na zemlji" samo iz ust pooblaščenih (in temu primerno naravnanih) avtoritet. Pa tudi ne živimo več v srednjem veku ali pogreznjeni v gnojišče vsiljenega bratstva. In ker je tako, utegnejo marsikomu odpreti oči zbrani in prevedeni zgodovinski zapisi, ki zadevajo predvsem zahodni del našega ozemlja.

Oglejski patriarhat je nastal na ozemlju ljudstva, ki so ga v davnini latinski in grški mešetarji ter razni skromni zapisovalci zgodovine označevali z imenom Veneti (Slo-Venci). Iz razlogov, ki bodo navedeni kasneje, bomo tukaj samo rekli, da so bili staroselci pretežni večini Evrope. Le domišljavi potomci Latinov, maloštevilnega pastirskega ljudstva južneje od Rima, naj bi bili najzgodnejše ljudstvo Evrope, ki naj bi del svojih predprav odstopili Germanom; vsi drugi so zanje še dandanes nekulturni brbljavci, tj. barbari. Nosilce kulture pa je najbrž zanesel v Evropo sam Bog oče, ki še vedno skrbi, da le-to ohranjajo njegovi zemeljski zastopniki ter razni njim vdani "znanstveni" priskledniki. Toda tisočera imena krajev, voda in gora kljub spremembam izgovarjave pričajo, kdo so najstarejši prebivalci naše celine. O neznanih ljudstvih, ki so zapustila številne predmete in lepe stenske slikarije, nastale najmanj 20.000 let pred našim štetjem, pa vedo povedati še manj.

Vendar se med zgodovinarji vse bolj uveljavlja misel, da je naselitev Slovencev v 6. stoletju n.št. velika bedarija, ki velja toliko kolikor veljajo zmeraj manj upoštevani božji čudeži. Narodi v davnini se niso nikdar prevažali na nova bivališča v tujini, kajti prebivalci kakega ozemlja, ki so se preživljali le z obdelovanjem zemlje, so mogli živeti samo na njem in ga morali zato braniti pred (npr. rimskimi in azijatskimi) roparskimi hordami. Strašna laž o naselitvi

naših prednikov na zemlji, ki naj bi bila lastnina rimljanskih dedkov in babic, se je rodila v Rimu in nikjer drugod, ko si je tamkajšnja kurija poželega ozemlja, ki je pripadalo Oglejski patriarhiji. Takrat je bila izoblikovana tudi zahteva po posvetni oblasti, edinosti in pravilnosti naukov rimske Cerkve. Brez izjem je bil vrh cerkve vedno sovražen do ozemlja, ki je mejilo na "obnovljeno" rimsko cesarstvo. Miselnost tistih ljudi je po Konstantinovem ediktu postala zagrizeno rimska in niti najmanj krščanska

To vodilno misel naj podpre nadaljnje izvajanje.

Bistvena je laž, da prebivalci rimljanske province Venecije, Veneti, niso bili sorodniki "Slovanov", temveč neposredni predniki in začetniki današnjega italijanskega naroda. Cerkvi v Rimu in Benetkah pripadajo sveti mošnje, ki so prikriili množico zgodovinskih dokumentov, izvirajočih iz ožje cerkvene dejavnosti in diplomacije; Vatikan zdaj ljubosumno bedi nad spisi v beneških arhivih (Isola dei Frari in v Vatikanskih arhivih). Mnogi izmed njih so najverjetneje zašli tja iz bizantijskih arhivov. Njim pripada tudi poročilo, ki ga je kasnejši vzhodnorimski cesar Julijan Odpadnik poslal iz Ogleja svojemu vladarskemu stricu. Sporoča mu, da tako v mestu kot zunaj njega ljudje trgujejo s pomočjo govornice, katero sam lahko sliši v okolici Konstantinopla. Tudi to pismo so s pomočjo prevajalske akrobatike delno ponaredili (kar je razvidno iz objavljenih različic) v slogu tistega Grafenaerjevega venetsko-slovenskega pluga. – Zakaj sedež patriarhije ni bil v Benetkah? Ker tega mesta v času zgodnjega krščanstva ni bilo.

Tudi Rim v času zgodnjega krščanstva ni mogel biti središče te nove vere. Mar naj bi razširjevalci preganjane vere mirno ponujali svoja življenja cesarjevim oblastnikom? Rim tudi ni mogel biti središče imperija. Veliko bolj pomembno vlogo so mogla odigrati velika mesta, ki so s svojimi pristanišči segala neposredno v zaledje, v notranjost npr. evropske celine. In dejansko: nova vera se je razširila najprej iz mest Aleksandrija, Ciper, Korint, Solun, Oglej in Marseille. Rim leži sredi Apeninskega polotoka, močno odmaknjen od notranjosti Evrope, kar pa je bilo dobro za obrambo. Ko je vstopila Cerkev v javnost, je pomenil že bore malo. Vzdevek "večno mesto" mu je zaradi lastne veljave pripisala rimska kurija, potem ko je ugotovila, da je že mesto Oglej dosti večje in tudi bolj živahno. Že v 2. stoletju je Oglej v verskem smislu presegal pomen Rima in Soluna. "Uradni" jezik nove vere ni bil latinski, marveč grški. Kaže, da se je pri nas v novem bogoslužju ohranil stari domači jezik, (slo-venetski), katerega Rimljani niso mogli razumeti. Maloštevilni ostanki Rimljanov so tudi pozabili na pravi latinski jezik. Pogovarjali so se v čudni novi latovščini, močno pomešani z govorico Slo-Venetov; iz te mešanice so se postopno razvili romanski jeziki. Samo poznavalci našega jezika so mogli pri nas razširjati krščanstvo. Romanske latovščine niti

misleči Slovenec bo po branju tega poglavja o Cerkvi na Goriškem priznal to zaslugo vsem nekdanjim primorskim kaplanom, župnikom in škofom ter se zamislil o razdiralni dejavnosti rdečih komisarjev.

Kot prevajalec Kocjančičevih zapisov svetujem izletnikom, ki bodo obiskali Oglej in Staro goro, da se med ogledovanjem spomnijo na zapisane moje ugotovitve, ki jim bodo nekolike bolj razširili obzorje. Za konec pa naj dodam še to misel: *Predstavniki vatikanske kurije bodo vredni mojega spoštovanja, ko bom na obeh svetiščih mogel prebrati vsaj kakšen napis v jeziku mojih slovenskih prednikov in prenehal razmišljati o laškem in slovenskem Bogu.*

Štefan Kociančič

Besedilo v nadaljevanju je prevod Kociančičevega spisa *Historia Archidiocesis Goritensis* iz leta 1875, zato je prav, da tega velikega moža vsaj na kratko predstavimo. Besedilo je povzeto po *Primorskem slovenskem biografskem leksikonu*.

Štefan Kociančič, duhovnik, jezikoslovec, pisatelj in zgodovinar se je rodil 25. 12. 1818 v Vipavi, umrl pa 9. 4. 1883 v Gorici. Osnovno šolo je obiskoval v Vipavi. Gimnazijo v Gorici je končal z odliko in vstopil v goriško semenišče. Že kot študent je bil sotrudnik Valentina Staniča. Leta 1841 je bil posvečen za duhovnika. Že leta 1846 je postal profesor na gor. bogoslovju in ostal do smrti. Prištevamo ga lahko med največje genije, kar jih je imel slovenski narod. Njegova zanimanja so bila mnogostranska, kar pa je verjetno tudi negativno vplivalo, da ni postal "največji" v posamezni disciplini. Popolnoma je obvladal vsaj 16 jezikov, dokaj dobro pa je poznal vsaj drugih 15. Njegov pravi konjiček je bila hebrejščina in njej sorodni jeziki. Sv. pismo je razlagal samo po izvirnih hebrejskih besedilih. Mnoge evropske visoke šole so zavidale gor. semenišču, da se lahko ponaša s tako izrednim poznavalcem hebrejskih in starosemistskih besedil. Sodil je v krog najbolj učenih mož svojega časa. Njegovo kulturna zapuščina je ogromna. Mnoga dela so se izgubila, mnoga so ostala samo v rokopisih. Razdelimo jih lahko v štiri skupine: a) verske in nabožne, b) šolske in splošno vzgojne, c) zgodovinske in biografske, č) jezikoslovne. Glede na to, da je del te knjige posvečen Pleteršniku in Trstenjaku, je prav, da povemo, da je sestavil Slovensko-nemški slovar (na 1800 straneh!), ki pa je žal ostal v rokopisu. Znani italijanski slavist Arturo Cronia ga ocenjuje kot dragoceno delo in obžaluje, da ni bilo objavljeno.

Štefan Kociančič

Zgodovina Goriške nadškofije

Historia Archidiecesis Goritensis

Obdobje ustanavljanja nadškofije

Zgodovina goriške nadškofije se začne v letu 1500. Ker je takrat umrl zadnji goriški grof Leonard, je ozemlje grofije na podlagi dednih pravic pripadlo vladajočim Habsburžanom. Cesar Maksimilijan je kot avstrijski nadvojvod tedaj prevzel našo grofijo, s tem pa tudi Oglej s pripadajočim ozemljem. V tem sklepu je patriarh videl protipravno dejanje v njegovo škodo. V tem času (1498-1517) je bil oglejski patriarh kardinal Domenico Grimani. Kot škofu in metropolitu mu je po veljavnih zakonih pripadala duhovna oblast nad celotno Goriško grofijo, Koroško, Kranjsko in delom Štajerske. Ker je bil Benečan, mu je bila bolj pri srcu Beneška republika kot Avstrija. Vendar zasedba Ogleja s strani Avstrije ni bila protipravno dejanje, saj je bilo zapisano v oporoki grofa Leonarda, da pripada pravica do dedovanja samo Avstriji in prav nič patriarhu. Le-temu je že Beneška republika v prejšnjem stoletju odvzela vsakršno pravico do izvajanja posvetne oblasti. Kot posvetni vladarji so veljali oglejski patriarhi kar cela štiri stoletja. Izjemo so pomenila samo istrska obmorska mesta, ki si jih je postopno prilasčala beneška država. Že z vojaško zasedbo Verone, Padove in Trevisa so Benečani neprikrito potrdili, da nameravajo zasesti tudi vsa ozemlja, ki jim je vladal patriarh. Patriarh Ludvik II. Teck jih je hotel zaustaviti na meji, toda njegova vojska je bila poražena, odvzeli so mu vse premoženje in pravice; umrl je leta 1438 daleč od domovine. Beneški senat je v želji, da bi si zagotovil posest pridobljenih ozemelj v prihodnje, imenoval patriarha Ludvika III. Kardinal Scarampo Mediarota, ki ga je nasledil že istega leta (1439), je zatem (1445) potrdil dogovor z Benečani, po katerem je posvetna oblast oglejskih patriarhov bila za stalno dodeljena Beneški republiki. Avstrijci, ki so imeli v svoji oblasti Oglej, se niso pritoževali zaradi patriarhove usode. Še celo na delu cesarskega ozemlja, ne samo na oglejskem območju, niso prav nič motili izvajanje duhovne jurisdikcije patriarha.

Naj je bilo kakorkoli že, ta ozemeljska zasedba je postala povod dolgotrajnega prepiranja med habsburški vladarji na eni strani ter oglejskimi patriarhi odnosno papeži na drugi in ti so hoteli ohraniti čimveč starih privilegijev. Spor med obema taboroma je postal nepremostljiv. Zato so avstrijski vladarji že v 16. stoletju začeli razmišljati o ustanovitvi goriške škofije; tako bi se izognili vsakršnemu

vmešavanju oglejskega patriarha v notranje zadeve avstrijskih narodov. Od Beneške republike nikakor ni bilo moč dobiti pristanka, da bi sodelovali pri izvolitvi patriarha, kar bi zmanjšalo možnost za nadaljnje spore. Avstrijecem je bilo veliko do trajnega miru. Njihova iskrena želja se kaže pri izvolitvi patriarha Francesca Barbara (1592-1616): Avstrija pri ustoličevanju tega Benečana ni sodelovala prav nič, ker je imela zanjo prednost duhovna plat, ne pa politični interesi. Na vsem prostranem ozemlju s patriarhovo cerkveno jurisdikcijo v avstrijski državi je bilo patriarhu omogočeno nemoteno opravljanje cerkvenih funkcij. Leta 1593 je Barbaro mogel opraviti apostolsko vizitacijo, ki se je končala javno v Gorici. Leta 1600 je bila v Gorici sklicana cerkvena sinoda za nemške in slovenske vernike na območjih oglejske škofije (Poročilo Decreta promulgata, Videm 1600). Patriarh Barbaro se je vedel zelo umirjeno. Če bi tudi njegovi predhodniki ravnali tako, jih Avstrija ne bi ovirala, marveč bi jim celo šla na roko.

Trije njegovi predhodniki iz družine Grimani (Domenico 1498-1517, Marino 1517-1546, Giovanni 1546-1592) so odkrito kazali svoje sovraštvo do Avstrije. Spori so se vneli z odvzemanjem višje sodne oblasti, ki je bila od nekdanj v pristojnosti glavarskega zbora v Ogleju. Potem se je zapletlo leta 1542 pri vprašanju Marana, ki je spadal po Avstrijo. Benečani so nenadno vdrli tja, patriarh Marino Grimani pa je ščuval prebivalce proti Avstriji. Oglejska duhovščina je z zvonjenjem sklicala ljudstvo in ga pozvala, naj se upre cesarju in pridruži silam, ki so se medtem polastile tudi mesta Marana. Toda ljudstvo se ni hotelo upreti. Duhovščina je nato pobegnila, da je ostalo samo. Patriarh je zbežal v Čedad, kjer je dočakal svoj poslednji dan v letu 1546. Torej ni nič čudna želja Dunaja, da bi patriarhijo vodil Avstrijec. Zraven tega so se na vrhu zavedali, da pretežna večina vernikov oglejske škofije živi v okviru meja Avstrije.

Beneški senat pa se je trudil, da bi avstrijskemu plemstvu preprečil vsakršen vpliv na izvolitev patriarha. Zato je leta 1562 naprosil papeža, da bi mu priznal pravico do vsakokratnega imenovanja. Sicer pa je senat že pred tem časom nagovoril Giovannija Grimanija, da je kot patriarh odstopil v korist svojega naslednika Francesca Barbara. Toda že na tridentinskem cerkvenem zboru je bilo rečeno, da takšnih "de iure" odstopov ne sme biti. Zato je papež Sikst V. dodelil Barbara patriarhu kot koadjutorja. Patriarh je malo prej zavrnil metropolitki palij (1585). Beneški senat pa ni odnehal rovariti in še naprej se je trudil na vse načine, da bi Oglej pripadel patriarhu; to bi Benečanom zagotovilo poznejšo priključitev k njihovi republiki. Vendar podpore v Rimu niso dobili niti za časa Pavla II., Pija IV. in Pija V., še manj pa na Dunaju. Avstrija je Grimaniju prepovedala vstop na njeno ozemlje.

Na predlog cesarice Eleonore so naši deželni stanovi povabili redovnice sv. Uršule v Gorico, da bi skrbele za vzgojo ženske mladine. Sestra Lambertina di Paoli, ki je bila ustanovila enake samostane na Dunaju, v Pragi in v Gradcu, je prišla v Gorico leta 1672 skupaj s štirimi sestrami in je tam živela kot prednica dvajset let.

Društev in bratovščin je bilo že iz starih časov več kot cerkva. Eno izmed takšnih so ustvarili tudi patri Jezusove družbe: bratovščina sv. Mihaela Nadangela v goriški farni cerkvi.

Na tem mestu naj tudi omenim, da je bila v tukajšnjih cerkvah do konca 16. stoletja uporabljana oglejska liturgija. V bistvu je bila enaka rimski, samo da je v teku stoletij dobivala razne dodatke. Papež Pij V. je predpisal enoten misal in brevir za vse kristjane sveta, dovolil pa je uporabo starih obredov, katere je odobril Sveti sedež. Leta 1570 je sporočil, naj uporabljajo pri mašah obliko, ki je v rabi že najmanj dvesto let.

Luthrove novosti so se razširile po vsej Avstriji. Vsosednjih deželah Koroški, Kranjski in Štajerski se je pojavilo že toliko pristašev, da so začeli pronicati v Goriško grofijo. Vendar so razširjevalci nove sekte našli le malo pristašev. Državna oblast in duhovščina so sklenili odgnati krivo vero z našega ozemlja. Apostolski vizitator Porzia je svetoval nadvojvodu Karlu, naj kaznuje z izgonom tiste, ki bi sprejeli novo vero. Nadvojvod je nato zahteval od goriških stanov in prebivalstva, da ostanejo zvesti stari veri, naj javno zažigajo krivoverske knjige in zavedene rojake spreobračajo nazaj ter jim dopovedujejo, da bodo sicer izgnani (1574).

Samo tri plemiške družine so se izselile, nekateri pa so se prituhnili in se pretvarjali, da so lahko ostali v domovini. Arhidiakon Tavčar si ni dal miru in je trdovratne krivoverce naznanjal oblastem; leta 1579 je še nadaljnjih šest odšlo na tuje. Tavčar je predlagal, naj za kazen uničijo vse, kar bi ostalo od njih, apostolski vizitator Porzia pa je nagovarjal nadvojvoda Ferdinanda, naj ustanovi inkvizicijo, vendar vse skupaj na Goriškem ni učinkovalo.

O nastopu Cerkve proti luterantstvu na Goriškem izvemo več v knjigi Martina Bavčarja (Bauzer) *Rerum Noricarum et Forojuliensum*, 1. X. št. 15.

Cerkev na Goriškem v letih 1751-1875

Cesarica Marija Terezija je novi stolni cerkvi podarila dragocen srebrn lesteneč. Tega so ukradli pred štiridesetimi leti. Druga darila so bili pastirska palica, križ, šest visokih svečnikov, monštranca, kelih s krožničkom in ciborij, vse iz srebra.

jezika. Med učenci so tudi otroci katoličanov. Leta 1870 je bilo vpisanih 15 evangeličanov, 24 katoličanov in 3 izraeliti, leta 1873 pa 20 evangeličanov, 80 katoličanov in 2 izraelita. Ta evangeličanska skupnost se je postopno povečala in ustanovila je podružnico, imenovano Zveza Gustava Adolfa za Primorsko in Kranjsko, s sedežem v naši Gorici. Leta 1865 so ustanovili tudi društvo Evangelischer Frauenverein (evangeličanska ženska zveza).

Za nadškofijo najbolj zaslužni duhovniki do jožefinskega obdobja

Ne bom se poglobljal v čas pred letom 1500; omenil bom le papeža sv. Pija I., ki je bil doma iz naših krajev, zraven njega pa še tržaškega škofa Joannesa v letu 1299, ki je izhajal iz rodu gospodov Thurn von Ungrispach (Vogrsko; Morelli: Storia di Gorizia, Vol. IV. stran 261). Lahko bi jih naštel še več, toda omejil sem se na čas po letu 1500.

Poleg štirih nadškofov je bilo še petindvajset škofov po raznih krajih, več znanih redovnikov in slovitih piscev, ki so izhajali z Goriškega. Pri njih se bomo nekoliko pomudili.

Grof Ferdinand Khuenburg iz Moše pri Ločniku. Rodil se je 5. februarja 1651, že leta 1666 (!) je postal kanonik stolne cerkve v Salzburgu, naslednje leto še v mestu Passau in 1679 prošt v Brežah na Koroškem. Dne 2. septembra 1701 ga je cesar Leopold I. imenoval za ljubljanskega škofa. Ob koncu leta 1710. je bil premeščen v Prago kot naslednik nadškofa Breunnera, kjer je umrl star osemdeset let 7. avgusta 1731. Njegovo izredno delavnost dokazujejo stolnica, semenišče, dom za ostarele duhovnike in uršulinski samostan v Ljubljani, v Pragi pa zavod elizabetink in dom za ostarele duhovnike.

In kdo še naj ne bi vedel za našega prvega nadškofa **Carla Mihaela grofa Attemsa**? K prejšnjemu zapisu naj glede njega dodam, da je postal pri 27 letih prošt v mestu Bettenbrunnen na Švabskem, zatem kapiteljski zakladnik v Baslu, odkoder se je vrnil v rodno Gorico kot njen prvi nadškof. V Gorici je ustanovil v nadškofijski palači mestno zastavljalnico (mons Pietatis). V spominu je ostal Goričanom kot velik dobrotnik siromakov. Ko je umrl 18. februarja 1774 v starosti 63 let, so ti izgubili dobrega očeta (Morelli). Iz seznama njegove zapuščine je razvideti, da je imel le kakih 20 forintov v gotovini.

Prav toliko dobrote je bilo tudi v njegovem nasledniku **Rudolfu Josephu grofu Edlingu**, ki je umrl star osemdeset let kot izgnanec v Lodiju pri Milanu.

Nadškof **Giuseppe Godeassi** se je rodil v Medeji 30. avgusta 1788 in leta 1812 je bil posvečen za duhovnika. Sprva je bil župnik v rojstni Medeji pri Krminu, pozneje pa je bil imenovan za nadškofa v Zadru in kot tak je umrl leta 1861.

Ljubljanski škofi

Urban Textor (Kavčič), ki je vodil ljubljansko škofijo v letih 1544-1558) je bil Slovenec (Slavus) s Krasa in slovensko je tudi njegovo hišno ime. Najprej je bil župnik v Brucku na Štajerskem, potem je bil spovednik na Ferdinandovem dvoru, pridigar in po smrti Franza Katzianerja ljubljanski škof. Posebno skrb je posvetil zanemarjenemu upravljanju dohodkov svoje škofije in utrjevanju Jezusove družbe, ki mu je pomagala zatreti luteranstvo.

Konrad Glušič (Glusitsch) je bil sprva dvorni spovednik pri Ferdinandu I. in potem župnik v Komnu, odkoder je odšel za škofa v Ljubljano (1571-1578). Tudi on je z vsemi silami preganjal nekatoličane (!). Skupaj s proštom Nicolajem Corretom Solanom je prišel leta 1574 na nadvojvodov ukaz v Gorico izganjat protestante.

Tudi **Janez Tavčar (Tautscher)** je bil Kraševец iz Štanjela. Bil je kanonik na Dunaju, potem župnik in arhidiakon v Gorici, nazadnje (1580) pa je postal škof Ljubljane, kjer je umrl 24. avgusta 1597.

Grof Giuseppe Rabatta, sin Antonia, rojen v Gradiški 6. februarja 1635, se je najprej posvetil vojaški karieri, potem pa je vstopil raje v duhovniški stan. V letih 1664-1683 je bil ljubljanski škof. Umrl je 28. februarja 1683 v Ljubljani.

Tudi **grof Ferdinand Kuhnburg** je bil Goričan in ljubljanski škof v letih 1701-1711, nakar je postal nadškof v Pragi.

Tržaški škofi

Malo prej smo omenili **Johannesa von Thurna** z Vogrskega, ki je leta 1299 zasedel mesto tržaškega škofa. Med njegovimi nasledniki so bili:

Giacinto dei Frangipani je na ukaz nadvojvoda Karla 1. marca 1574 zasedel mesto tržaškega škofa, ki je bil umrl. Novi škof pa je umrl, preden je prispela papeževa potrditev.

Johann von Wagenring vulgo Bogarino je bil goriški rojak. V letih 1591- 1598 je bil škof v Trstu, kjer je tudi umrl.

Ursino de Bertis se je rodil 22. januarja 1559 v Tapoljani v Grofiji goriški. Končal je pravne študije in postal odvetnik, po smrti nadvojvoda Karla pa je prestopil v duhovniški stan in postal prošt v Oberndorfu na Koroškem. Po smrti Johanna Wagenringa 1598 ga je nadvojvod imenoval za pičenjskega škofa in papež Klement VIII. ga je takoj potrdil. Umrl je v Pičnju 30. decembra 1621, star komaj sedeminštirideset let.

Pompeo Coronini, grof Prvačine in Gradišča, je bil škof v Pičnju v letih 1625-1631 in od tam premeščen za škofa v Trst.

Giovanni Giuseppe Bonifacio Ceccotti se je rodil v Gorici 21. februarja 1697. Mati je bil iz družine Trobec. Meniško kuto je oblekel pri frančiškanih na Sveti gori. Cesarica Marija Terezija ga je izbrala za pičenjskega škofa leta 1741. Umrl je v Pičnju 1. maja 1765 in pokopali so ga v tamkajšnji stolnici.

Škofi po drugih mestih

Joseph Oswald grof Attems se je rodil 10. januarja 1679 v Gorici kot sin Juliusa Antona grofa Attemsa in matere Marianne grofice Khuenburg. V zgodnji mladosti se je oprijel vojaške kariere, leta 1703 pa je prestopil v duhovniški stan. Kot duhovnik je takoj prevzel župnijo Biljano v Brdih, leta 1709 pa je bil imenovan za kanonika v Salzburgu. Leta 1723 je postal lavantinski škof in tam je umrl 4. maja 1744 v zelo visoki starosti.

Raimondo Ferdinando grof Rabatta se je rodil v Gorici 4. februarja 1669. Oče je bil Giovanni Rabatta in mati Isabella della Torre (von Thurn). Šolal se je v Ljubljani, Gradcu in na Dunaju, diplomo pa je dosegel v filozofiji. Kmalu je bil imenovan za kanonika v Olomoucu, zatem pa v mestu Passau najprej kanonik in pozneje generalni vikar. Po smrti tamkajšnjega škofa Johanna Philipa von Lamberga je postal njegov naslednik (1713). Tam je umrl devet let pozneje in pokopan je v tamkajšnji stolnici.

Raimondo Antonio conte di Strassoldo se je rodil 29. aprila 1718. Šolo je obiskoval v Salzburgu. Komaj šestnajst let star je bil imenovan za kanonika v Aichstettnu, kjer je postal leta 1750 pa dekan tamkajšnjega kapitlja. Kmalu po smrti aichstettenskega škofa je postal škof in živel je strašansko razkošno; po smrti junija 1781 je ostalo za njim kar milijon forintov dolga.

Anton Petejan se je rodil v Gorici 13. avgusta 1789 in oktobra 1812 je bil posvečen za duhovnika. Ko je leta 1818 začelo delovati osrednje goriško semenišče, je prevzel mesto profesorja za biblijske vede in orientalske jezike. Junija

1826 je prevzel vodstvo škofije Poreč-Pulj. Bil je zelo učen mož in umrl je leta 1857 v starosti oseminšestdesetih let.

Spomniti se moramo tudi **Johanna Jakoba della Bona**. Rodil se je v Gorici novembra 1814, v duhovnika pa je bil posvečen januarja 1838. Na Dunaju je doktoriral iz teologije, ki jo je potem predaval v goriškem glavnem semenišču. Bil je tudi častni kanonik salzburškega kapitlja, pomočnik salzburškega kardinala nadškofa, častni dvorni kaplan in častni kanonik goriškega kapitlja.

Manj znani zaslužni duhovniki

Našteli smo moške iz goriške nadškofije, ki so dosegli škofovsko čast. Omeniti pa moramo tudi tako redovne kot posvetne duhovnike, ki so se uveljavili v svetu po svojih spisih in delu.

Andrian Carolus je bil rojen nekako leta 1692. Med šolanjem v Gradcu je vstopil v jezuitski red, diplomiral je iz teologije in mnogo je pisal. Dela so mu objavljale tiskarne v Gradcu, Celovcu in na Dunaju.

?? Pompej Coronini baron Prvačine in Gradišča, sin Orfeja Coroninija in Katerine Ellocher, je doštudiral v Bologni filozofijo, bogoslovje in pravo (1607). Postal je dekan ljubljanske stolnice, ko leta 1625 ni hotel sprejeti škofovskega stola v Pičnju, ki mu ga je ponudil cesar Ferdinand II. Ko je tržaški škof Rinaldo de Scarlich leta 1631 prevzel ljubljansko škofijo, je na njegovo mesto prišel Pompej Coronini. On je bil tisti, ki je v Trstu ustanovil zastavljalnico. Umrl je 14. marca 1646 in je pokopan v tržaški stolnici.

Franz Maximilian von Vaccanis se je rodil v Gorici oktobra 1609. Oče je bil Janez Krstnik Vaccano (od njih ledinsko ime Braida Vaccana, Brajda). Potem ko je končal bogoslovje na Collegium germanicum v Rimu in tam doktoriral, je postal župnik in dekan v Ribnici na Dolenjskem. Leta 1641 je bil imenovan za generalnega vikarja ljubljanskega škofa Ottona Friderika grofa Buchheima. Pet let pozneje je postal škof v Pičnju in leta 1663 tržaški škof. Umrl je leta 1672 in je pokopan v tržaški stolnici.

Njegov naslednik je postal **Giacomo Ferdinando Gorizutti**, katerega ime pove, da je bil rojen v Gorici kot sin Pietra Gorizuttija in Vittorie Leoncine. Bil je dvorni spovednik cesarja Leopolda I. in po Vaccanijevi smrti 1672. imenovan za tržaškega škofa.

Johann Franz Miller je bil brat jezuita Balthasarja Millerja, dvornega spovednika istega cesarja. Ta brat je skrbel, da je v Gradcu doštudiral filozofijo in

Božič (Bosizio) Janez Jožef se je rodil marca 1660 v Gorici. Vse šole je končal v Gradcu. Posvečen je bil za duhovnika in goriški arhidiakon Sertorio Delmestre ga je imenoval za svojega kanclerja, kar je ostal do smrti aprila 1743. V furlanščino je prevedel Virgilovo Eneido in Georgicon.

Capello Pierpaolo se je tudi rodil v Gorici (1694). Vzgajali so ga jezuiti; v Gradcu je bil posvečen. Zapustil je jezuitski red in bil imenovan za kanonika v Ogleju. Leta 1742 je v Rimu prejel doktorat. Posebne pozornosti je vreden njegov rokopis Confutazione storica cronologica del patriarcato di Aquileja. Umrl je 4. aprila 1775 in pokopan je v goriški stolnici.

Caucig (Kavčič) Francišek Ksaverij se je rodil neznano kdaj v Gorici; jezuit, ukvarjal se je z matematiko. Po razpustitvi Jezusove družbe je deloval naprej. Leta njegove smrti ne poznamo.

Codelli Ernesto se je rodil približno leta 1662. Šolal se je v Gradcu in vstopil v jezuitski red. Umrl je v Gorici zelo star.

Codelli Pietro Antonio je bil prošt stolnega kapitlja v Gorici proti koncu osemnajstega stoletja. Napisal in izdal je delo *Gli scrittori friulano-austriaci degli ultimi due secoli*.

??? Coronini Pompeo, baron Prvačine in Gradišča, tržaški škof, je napisal in izdal *Assertiones politicae de republica*, Ljubljana 1607.

Coronini Ernesto Felice iz Kromberka, se je rodil januarja 1633. Bil je jezuit. Od njegovih teoloških spisov posebej omenjam *De Theologia morali*, *De interpretatione scripturae sacrae*, *De linguae hebraicae necessitate ad probe intelligendas et interpretandas sacras paginas*.

Cusani Josephus se je rodil približno leta 1698. Najprej je deloval kot kapucin, potem pa je postal posvetni duhovnik. Napisal in izdal je *Catechismum slavonicum* (Slovenski katekizem).

Erbichius Gregorius se je rodil v bližnji goriški okolici. Jezuiti so ga dali izšolati v Gradec, kjer je bil posvečen. Napisal je knjigo o vzgoji: *Promontorium humanae felicitatis*. Umrl je kot župnik v Prvačini.

Finetti Bonifacio se je rodil februarja 1705 v Gradiški. Leta 1621 je vstopil v dominikanski red. Veliko je pisal. Med najpomembnejšimi deli naj omenim *Della lingua ebraica e delle lingue sue affini*, Benetke 1756.

Forti Giuseppe, rojen v Aiellu leta 1732, nabožni pisatelj, živel v Gorici.

Galičič Franc Ksaverij, rojen v Vipavskem križu, ki je spadal pod grofe Attemse. Šolanje je končal v Gradcu. Bil je arhidiakon v Beljaku in zatem kanonik

goriške stolne cerkve. V dveh knjigah je opisal pastoralno vizitacijo nadškofa Edlinga po ozemlju Goriške grofije: *De visitatione dioecesis anni 1778 et 1779*. Umrl je v Gorici leta 1780.

Grčar (Gorzar) Franc Ludvik se je rodil v Gradiški sredi sedemnajstega stoletja. Bil je dominikanec in izdal je zbirko svojih pridig.

Grandi Michele se je rodil januarja 1718 v Gonarsu. V Padovi se je doštudiral pravo. Bil je jezuit. Po razpustitvi reda je leta 1773 prevzel v Gorici katedro za moralno filozofijo, potem je predaval cerkveno zgodovino, pozneje pa je postal rektor filozofskih in teoloških študij. Njegova dela so prevajali v nemščino. Umrl je novembra 1786.

Ischia (pravilneje D'Ischia) Giovanni Giacomo je bil Goričan. Umrl je kot župnik v Palmanovi septembra 1688. Med mnogimi deli, ki so jih tiskali v Vidmu med leti 1660 in 1688, je posebno znano *Istoria della principal Contea di Gorizia* (Zgodovina Poknežene grofije goriške, 1684).

Marušič (Marussig) Johannes Maria, rojen leta 1641, kaplan cerkve sv. Klare v Gorici (1669) in potem dvanajst let spovednik sester sv. Klare, je napisal tudi divjanje kuge v letu 1682. Vedno veseli mož je v zvezi s kugo napisal tudi te verze v furlanščini:

Bon pan, bon vin in quarantia vevi, Kruh dober, pitno vino sem imel v shrambi

E sis chiastrons nel ronc io pascolavi, in šest koštrunov pasel sem na ronku,

L'istoria del contagio ben notavi, divjanje kuge pridno sem beležil

E dopo d'ogni muart un poc bevevi. in po smrti vsaki nekaj sem popil.

Morsano Giovanni Battista se je rodil februarja 1651 v Krminu. Bil je duhovnik in ukvarjal se je s pisanjem nabožnih del.

Mozetič Štefan, rojen v Gorici nekako leta 1649, je napisal leta 1682 delo o kugi na Goriškem. Ni bil posvečen za duhovnika.

Mottis Sebastiano, rojen v okolici Ogleja približno leta 1680. Po končanem šolanju je bil imenovan za kanonika v Ogleju. Ukvarjal se je s pisanje nabožnih del.

Pasconi Gaspare, rojen v Gorici 31. maja 1688, je vstopil leta 1706 v frančiškanski red. Napisal je *Historia Montis Sancti* (Zgodovina Svete gore), ki je bila natisnjena leta 1746 v Benetkah.

Pesler Albert, o katerem smo govorili že prej, je napisal *De juribus caesareis in Aquilejensem Ecclesiam* (Cesarske pravice v oglejski Cerkvi), potem *De*

Sklepna misel

(V mojem mlinu še vedno ura teče, 1982)

Tika-taka. tika-taka, tika-taka,
brez postanka ura stara v hiši teče,
nenehno spremlja hip mi vsak,
spodbudno vedno, včasih pa preteče.

Sekund milijonov trikrat tisoč
odštela v večni si nekoč.
prešla že zdavnaj mejo dveh vekov,
a čas kazala boš nenehno nov.

Kazalce odvtela si cesarju
in laškega pospremila Benita.
odbila uro zadnjo švabskemu mesarju,
pahnila v družbo njih še Tita.

So drug za drugim se zvrstili
krvavi norci in odšli!
Zakona časa niso obrnili,
a narod naš še živ je in še tečeš ti.

Leopold Verbovšek

Poklon piscu

Leopold Verbovšek je sin uradniške družine in se je rodil maja 1922 v Logatcu. Oče Jože, Maistrov vojak, se je po demobilizaciji zatekel tja, kjer je bilo po neslavnem umiku italijanske vojske še edino moč dobiti stanovanje v bližini Ljubljane. Doma je bil iz Šmarja pri Jelšah. Mati Zofija pa je bila prisiljena naskrivaj zapustiti svoj rojstni kraj, Prvačino, ker je na slovenski praznik pretepla gizdalinskega podčastnika finančne straže. Avtor meni, da ta podatka – oče Štajerc, mati Primorka – čisto jasno dokazujeta ob zemljepisni legi rojstnega kraja, da se ima upravičeno za čistega Slovenca. Pisanja ga je naučil oče, ki je bil v raznih uradništvih na tako dobrem glasu, da se nihče ni loteval popravljanja poslanih prispevkov. Sicer pa se je mlad Slovenec brez težav naučil lepega jezika že na nižji šolski stopnji in celo pri bogoslužju. Takratnim vzgojiteljem sta bila ljubezen do domovine in nespakedranega jezika nekako temeljna moralna obveznost. In kdor jo je prevzel, jo je znal prenašati na mlajši, sledeči rod.

Mladeniču, ki je odraščal na vasi, sredi narave, spoznavanje okolja in pravil življenja preide v kri. Kot mestni človek bi se le težko znašel v fašističnih zaporih in beganju po apeninskih gorah. Naš pisec, ki je bil odraščal sredi notranjskih gozdov, pa je kljub mladostni neizkušenosti in sovražnemu razpoloženju do domovine tistih tujcev, ki so prišli nepovabljeni v stanovanje njegovih staršev in ga nato vlačili po številnih zaporih tja do sredine njihove dežele, postalo življenje lažje, ker si je vse dogajanje znal pojasniti in se vanj čimprej vživeti. Spoznal je italijansko kmečko življenje, opravila, navade, orodja in narečni jezikovni zaklad. Spoznal je, da je to besedišče preklemansko malo sorodno latinskemu, da pa je veliko bolj sorodno glasovno spremenjenemu slovenskemu. Na tem mestu se ne bi mudili pri imenih tekočih vodah, zemljepisnih pojmi in imenih, ki so dandanes razumljiva samo šolsko nepokvarjenim Slovincem, niti najmanj pa ne namišljenim potomcem Cezarjevega Juleta. Naši skupni predniki so se imenovali Veneti (Slovani), ljudstvo, ki je glavni avtor zemljepisnih imen po vsej Evropi. In ki ni bilo nikoli udeženec smešnega priseljavanja narodov. Omenjeno spoznanje je avtorja spodbudilo, da se je vpisal na romanistiko v Ljubljani, kljub oviram s strani samoupravne avantgarde. Toda študij je končal v rekordnem času osmih semestrov v začetku leta 1958, kar se dotlej ni moglo posrečiti nobenemu priskledniku in ovaduhom krvavega režima. Pravi, da se je laški fašizem razlikoval od našega komunizma samo po barvi, Rdeče in črno pa je naslov Stendhalovega romana, katerega oceno so mu priznali kot diplomsko delo. Ironija življenja!

Temeljne misli in odkrite drobce naše silno dolge zgodovine je pisec strnil v tri knjige: *Komu (ni)smo tujci*, *V senci zgodovine* ter *Danes iz včeraj za jutri*. Platnice prvih dveh krasi fotografija z živim simbolom slovenstva, lepo raščeno staro lipo, ki jo je videti ob južnem kraju Cerknškega jezera. Prva je iz začetka osamosvajanja in jo zato spomladansko sonce že rahlo obsijava, na naslednji sliki se kaže zdrava in v celoti osvetljena. Tudi na tretji knjigi bi morala biti lipa, vendar pa bi na njej že mogli odkriti kakšno mrtvo vejo. V založbi smo ta simbolični prikaz prekinili. Lipo smo zamenjali s sliko Evgena Guština, ki simbolizira naše (slo)venetske korenine.

Z nekoliko zdrave domišljije si slovenski bralec more ustvariti bežno, simbolično sliko narodove zgodovine.

Enako je treba presojeti celotno delo. Gre za mozaik odlomkov iz raznih zgodovinarskih

zapisov, ki zadevajo navzočnost Venetov in kasnejših Slovencev predvsem z namenom, da bi osmešil avtoriteto raznih domačih in tujih avtorjev, ki se pri svojih neumnostih sklicujejo drug na drugega. Med tujimi so celo takšni, ki ne obvladajo jezika današnjih Slovencev in Lužičanov, dveh dragocenih jezikovnih okamnin. Nekateri med temi modreci kličejo na pomoč Miklošiča, čigar izsledki še vedno rabijo kot teoretska osnova za slovanske jezike. Na podlagi le-teh je moč dokazovati, da smo Slovenci pozni prišleki, ki so v napoto tako germanskemu prodiranju k Sredozemlju in (malo) sveti rimski kuriji k ozemlju pravoslavja. Za velikanski pomen v njegovi glavi porojenega in nikjer živečega starocerkveno slovanskega jezika je Miklošič zato prejel viteški red in profesorsko stolico. Zelo ga cenijo tudi italijanski jezikoslovci. Eden izmed njegovih slovenski epigonov je bil član jugoslovanske prostozidarske lože in je zato preko svojih laških sobratov dosegel, da je vsak dan bivanja v zaporih v Padovi in v Ferrari aprila 1942 prejemal hotelsko kosilo s srebrnim priborom: Preprostejši Slovenčki so medtem z lesenimi žlicami preštevali riževa zrna v vodeni "juhi". Tisto žlico, v primernem okviru, avtor hrani na steni svoje sobe kot večni spomin na začetek rdeče demokracije. – Tudi taka žlica je lahko del doživete preteklosti.

Povrnimo se v bolj oddaljeno preteklost. Slovenskim davnim prednikom niso bili potrebni nekakšni mednarodni simpoziji, ki bi jim pojasnjevali pomen etnonima Sloven(ec). Tisti ljudje, ki so se sporazumevali v istem jeziku, so slovili enako. Najbližji sosedje, ki so slovili njim bolj malo razumljivo, so bili zanje skoraj nemi, torej Nemci. Za sporazumevanje nam rabijo slovarji ("rečniki") tujih jezikov. Slovesnosti so javne prireditve na katerih največ z besedami nekoga ali neki dogodek *slovijo* > *slavijo*. Ime Slovani so v svoji kulturni omejenosti skovali iz raznih plemenskih vrst in različnih tipov učenjakarji, ponajveč slavenskih. Potujoči grški (bolj verjetno razni maloazijski) štacunarji so ob svojem pomanjkljivo razvitem čutu za tuje jezike govorili o nekih Ventih: *glasu c niso poznali in kot latinski kravebranilci, t.j. kravji pastirji, so ga nadomeščali z glasom t.*

Obstoj (Slo)Venetov) je bil boleč trn v peti zagovornikom Keltov in Galcev. Njihov besedni zaklad in kulturo so odvezeli "manj kulturnim" Venetom. Dodajmo: obeh ljudstev ne znajo niti medsebojno ločevati, Eni znajo prebirati keltske napise in drugi galske, venetskih = etruščanskih manj, toda njihovega pomena ne zna razbrati skoraj nihče izmed nam tuje govorečih modrecev.

Današnja znanost se dokaj hitro obrača od takšnih slaboumnosti. Začeli so priznavati Venete. Lepe dosežke so že objavili Nemci, Poljaki in Rusi. Pri nas je v razbiranju prastarih napisov in zapisov dosegel lepe uspehe pokojni slavist Vladimir Pavšič (M. Bor), katerega smešijo neki režimsko zdresirani tipi. Jugoslovenska, tj. srbska akademija znanosti, svojim slovenskim zaupnikom in g(n)ojencem ni dovoljevala poglobljanja dlje v preteklost, kakršni pripadajo Brižinski spomeniki.

Dodajmo, da je srboslovenski književnik Ivan Tavčar bil mnenja, da smo Slovenci "Alpski Hrvati" (ni pa vedel, da se oni imajo za potomce Keltov).

Zanimanje za vprašanje samoniklosti Slovencev je zadnja leta ob hkratnem utrjevanju narodne samostojnosti sicer večje kot je bilo, vendar se dobra volja raziskovalcev razblinja ob sedaj nikomur koristnih jezikovnih primerjavah z ljudstvi, ki že tisočletja nimajo z nami nikakršne povezave. Pa še pri tem ne gre za izvirne izsledke ali vsaj pogloblitve. Imamo pa tudi opravka s prepisovalci, ki naj bi zablesteli v nacionalni luči. Tisti, ki pa resnično kaj več vedo od le-teh, še vedno ne pridejo na dan, ker se bojijo za lastno kariero. Pa še to: *kdor se ukvarja z jeziki, mora najprej resnično obvladati lastnega, zatem pa še zakonitosti,*

ki povzročajo spremembe v glasotvorju in slovničnih pravilih ob spremljavi zgodovinskega dogajanja in družbenih sprememb. Zato se Slovenec ne more naslanjati na tuje zgodovinarje in jezikoslovce. Kar pa zadeva amaterske raziskovalce, velja pravilo, da so s svojimi odkritji na daljši rok lahko koristni poklicnim znanstvenikom..

Niti tuji niti naši tako amaterski kot uradno priznani raziskovalci, ki so ponosni na blesteče uspehe lastne fantazije pri razkrivanju "slovanske", keltske, galske, etruščanske, romanske itn. kulture, niso sposobni obdelati slovensko in lužičansko družbeno ureditev, čeprav baje poznajo oba jezika do podrobnosti, na katerih podlagi nam razlagajo že davno odmrle govorice. Kaj vedo povedati že naši vrli šolniki, ki so se sijajno spoznali na vseh sedem partizanskih ofenziv, na samoupravljanje pa še na nikdar obstoječi srbskohrvatski jezik, novemu rodu o pojmi domovina (v razliko od germanske ali romanske očetnjave) vas, selo, veča, rota, država, dežela, enakopravnost žensk, jus sclavenica, župan, kralj in še mnogi drugi pojmi. Kje je zatem še verska ureditev, pomen farnih zavetnikov in praznovanj?

Še večji revčki so pri razlagi "slovansko" zvenceh imen gora, voda in krajev, posebno zunaj domačih meja. Našega avtorja, ki je bil že upokojen, je visok šolnik, vprašal, s čim se ukvarja poleg obdelovanja zemlje. Ta mu je odvrnil "S krajevnim imenoslovjem v sosednjih deželah" - "Ni dobro, ker je to zelo nevarno." - Zelo nazorno, mar ne?

Za takšne Slovence je enako nevarna trditev, da naši besedi nona, nono, po izvoru nista vezani na sorodni italijanski. Poiščite ju tudi pri Lužičanih in deblo še pri Poljakih. Beseda je bila v rabi, ko Lahov še nikjer ni bilo!

Velespoštovani preučevalci naše zgodovine in jezika večinoma še dandanes verjamejo v "selitev ljudstev" (ali preseljevanje narodov), ki naj bi dokazovala, da smo azijski pritepenci. Srednješolski predavatelji v Italiji učijo, da smo Slovenci madžarskega porekla! Silno so užaljeni, če jim povemo, da smo že kot sosedje istega rodu in da nas povezuje venetska dediščina. O tem avtor govori več v drugi in tretji knjigi. Naši ljudstvi je šele po koncu klasičnega obdobja ločila Rimska (ne božja) Cerkev ob nepotešljivi želji po ustanovitvi nebeško-zemeljskega in čudnolatinsko govorečega imperija na območju celotne Evrope in še preko (vse do krščanskega raja). In Madžari so ji vneto pomagali vse od priselitve malo pred letom 1000; zato je njihov Arpad postal kot Štefan eden izmed zavetnikov Evrope. Zelo pobožno so klali tudi kruci (= novi križarji) preostale Slovence, kot pomoč dokončnemu očiščenju nekdanje Panonije. Njihov bog (pravi gotovo ne) predvideva zdaj za izvedbo sorodne naloge narod s šahovnico, ki je po lastni volji celo tisočletje živel v objemu Madžarske. Kaj pa "pravi" dediči Rimljanov?

V nobenem od teh narodov ni uveljavljene zavesti, da smo Slovenci (in morda tudi Baski ter lužiški Sorbi) edini preostali dediči kulture, ki jo je po vsej Evropi razširilo njeno praprebivalstvo. Nobenemu civiliziranemu Evropejcu se ne bi smela zdeti nevarna naša zavest, da mi kot vedno miroljubno ljudstvo imamo pravico do enakovrednega življenja med drugimi narodi, kot jo imajo v državah, kjer se bahajo le z naropanim bogastvom.

To resnico naj bi spoznali tudi domači, slovenski politiki, posebno tisti, ki so z očeti vred krivi, da smo morali v teku minulega stoletja preživeti kar tri boleče "osvoboditve". **Šola naj poskrbi za resnico!** Uveljavljati jo moramo ob vsaki priložnosti, da ne bi spet hodili kot slepec za slepcem. Spoznati je treba vzroke ki so naše ljudstvo skoraj iztrebili. Samo krivci za zločine želijo govoriti, da je zlo treba pozabiti. Vendar ne bomo smeli pozabiti, da pametni ljudje zločincu ne smejo nikdar več zaupati.

Mimogrede naj bralca tudi opozorimo na odkritja in dolgoletno delo v zelo sovražnem okolju Avstroogrske. Moža, ki sta to opravila in sta zdaj pozabljena, sta bila Davorin Trstenjak in Davorin Žunkovič. Preberite njuna odkritja v zadnjih dveh knjigah. Pri odkrivanju naše narodne zgodovine seveda ne gre prezreti prispevke amaterskih raziskovalcev. Nemški trgovec Schliemann je svetovni kulturi podaril odkritje grške Troje, čeprav sam ni bil arheolog. Samostojno razmišljajoči bodo prej našli tudi pisne dokaze, da je bil Norik (Karantanija = današnja Slovenija) Rimskemu cesarstvu brez vojne pridružena dežela, ki je ohranila avtonomijo (imena zgodnjekrščanskih svetnikov niso dokaz za latinstvo, prav vsa so ohranila prvotni venetski pomen; zato tudi celotno romunsko imenoslovje ohranja isti pomen, ki ga imajo dandanes predvsem Slovenci; da smo Slovenci ohranili družbeno ureditev iz prazgodovine (skupna lastnina gozdov in obdelovalnih površin, dvanajstijo, večjo, rotarja in župana, česar sorodniki s cirilico zaradi nekdanjih zadrug nikoli niso poznali); da germanski svet (npr. Bavarci) naših sedanjih dežel nikoli niso zasedli z vojnami. Papež Pij II. je opisal obred ustoličenja koroških vojvodov. Iz njegovega pisanja je povsem jasno razvidno, da je bilo to ljudstvo tisto, ki je našlo vladarja in mu podelilo oblast. In zato je tudi evropski (!) cesar Karel, oče Marije Terezije, na zakonit način bil zadnji naš nadvladar, ki je leta 1728 pisno in v slovenščini prisegel zvestobo slovenskemu (= noriškemu) ljudstvu. To je bila v Evropi edina izjema, kajti povsod drugod je trdno veljalo avguštinsko pravilo, da so vladar in njegovi zakoni postavljeni od Boga, ki se mu nihče ne sme upreti. To pravilo, da ljudstvo izvoli svojega vladarja in ne božja oblast, je opisal leta 1574 francoski politični teoretik Jean Bodin, oče ameriške ustave Jefferson pa ga je praktično uveljavil tako kot ustreza resnici, katero so naši šolniki in "samopravljalci" čisto spregledali.

Knjiga izhaja v 83. letu Verbovškovega življenja. V svojem razburkanem življenju je doživel zaton kraljev in režimov. Noben ga ni uklonil. Ves čas je bil zvest sebi in narodu. Z osamosvojitvijo leta 1991 je bil njegov boj v veliki meri izpolnjen. Žal je življenje malih narodov sestavljeno iz večnega boja za preživetje. Leta 1991 nam je uspelo pretrgati plaz balkanizacije Slovenije in Slovencev. Slabih 13 let pozneje je Slovenija spet vstopila v Evropsko zvezo in s tem priznala skupno evropsko oblast. Kakšna bo naša prihodnost? Vsaj trikrat v zgodovini se je pred tem zgodilo nekaj podobnega. Ali bo prihodnja Evropa premogla več razuma kot v preteklosti.

Tokratna združena Evropa nastaja predvsem zaradi gospodarskih interesov. Za njimi se skriva dobiček, največkrat za vsako ceno. Ali bo tokratno združevalno lepilo ugotovilo, da mali narodi niso "profitabilni", in jih bo pospravilo, kot se je s številnim narodi dogajalo že v Rimskem cesarstvu, v Svetem rimskem cesarstvu ..., poskušali v Jugoslaviji. Tokrat nas ne bo ogrožala vojaška, fizična sila, ki jo je Evropa, kot se zdi, prerasla. Ali bomo sploh imeli željo upreti se tej nevarnosti, ki bo bolj prikrita, za zato toliko bolj nevarna? Verbovškove knjige nam sporočajo, da se moramo upreti, oz. kot je rekel Trubar: *Stati in obstati* – kot Slovenci. V nasprotnem primeru so bile žrtve generacij pred nami zaman. Dobro vemo, kaj se zgodi v monokulturnem poljedelstvu. Zato je z našim obstojem povezan tudi obstoj bodoče Evrope. Njive z monokulturami napade plevel, zajedalci in bolezn. Moč bodoče Evrope bo prav v različnosti. In za našim obstojem k temu prispevamo. Ali se tega dovolj zavedamo.

Bati se je, da je na slovenski lipi veliko trhljih vej. Slovenska osamosvojitve namreč nas, ob upajmo preveč črnogledem razmišljanju, včasih spomni na to, da se na smrt bolnemu ponavadi tik pred smrtjo stanje izboljša. In temu izboljšanju je na nek način podobno

naše dejanje osamosvojitve, saj so takoj po osamosvojitvi prevzele ponovno oblast tiste sile, ki so pred tem z roko v roku sodelovale z našimi uničevalci. Le da odtlej služijo drugim, največkrat manj vidnim gospodarjem. Narodu, ki je zapustil toponime, hidronime, oronime po skoraj celi Evropi, jemlje v lastni samostojni državi prav to. Kaj bolj kot jezik naredi narod? In prav slovenskemu jeziku se v zadnjih letih dogajajo podobne reči kot v njegovih nabolj črnih časih. V nemškem Brandenburgu nobenemu niti na pamet ne pride, da bi Töplitz preimenoval v Bad ali kaj podobnega. Pri nas pa so že Čateške toplice preimenovali v Terme Čatež, zdravilišče v Dobrni v Terme Dobrna, nastajajo Terme 3000, Terme Maribor, Terme Kranjska gora, Terme Rogla, Terme Cerkno ... Beseda toplice, ki s 100 % natančnostjo pomeni isto, tržno ni dovolj dobra. To, kar so med obema svetovnima vojnama na primorskem delali nasilno fašisti, počnejo danes po vsej Sloveniji ti. "masterji managementa, marketinga and public relations". Turisti menda namreč raje prihajajo v terme. Z veliko verjetnostjo lahko domnevamo, da se bodo prenovljene Rimske toplice imenovalle Rimske terme, ali pa celo Terme Romanum. Med drugim se osnovnošolci ne učijo več zemljepisa, marveč geografijo, na maturi pišejo eseje in ne prostih spisov (narod pisateljev), po televiziji modrujejo o nadaljenjih kontinuitete, v osrednjem časopisu policaji ustavljajo voznike brez "vozniške" (dozvole?), na centralnem nacionalnem radiu (bognedaj, da bi bil osrednji državni radio) npr. poslušamo "dva obzorja", v stavbah imajo transportna dvigala (kakšna so pa netransportna dvigala?) mokre hidrante, ministri pozivajo k implementiranjem nevemčesa, pojem državni so zamenjali z nacionalni. Obenem pa je vsako najmanjše (samozaščitno) dejanje za zavarovanje slovenske bití, javno in s vsem medijskim pompom ožigosano kot slovenski nacionalizem, ksenofobija ipd. Skratka, v Sloveniji je vsakdo zaščiten, razen Slovencev. Iz šole so popolnoma izgnali vzgojo državnosti, če že ne narodni pripadnosti. In ko človeku vzameš pripadnost, oz. ko se z ničimer ne zna poistovetiti, je lahko karkoli. Cankar je rekel: *Narod si bo pisal sodbo sam*. To drži, vendar mora narod obstajati. Ko ga razkrojiš v brezoblično gmoto, ki se zaveda sebe samo še na nogometnih tekmah, ta misel nima več smisla, saj ni več osebkov iz tega stavka. Spremenil se je v predmet ... Svoboden človek pa je po naravi osebek. Torej ne smemo dopustiti, da na vpredmetijo, kajti s predmeti upravljajo prav osebkovi. In povrh predmeti ne izbirajo osebkov, marveč nasprotno. Torej bodo morali priti od drugod. Izobraženci naj bi bili cvet naroda. Leta 2004 zagotovo to ne drži v polni meri, sicer se v Sloveniji kaj takega ne bi dogajalo. Slovenski izobraženci so zgradili narod, brez katerega ne bi bilo potrebe po samostojni državi. In takrat smo premgli manj doktorjev kot jih dandanes doktorira v treh mesecih,

K temu nas poziva prav L. Verbovšek s svojimi tremi knjigami.